Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy

ZRCADLENÍ

1) autorka diplomové práce:
Janka Procházková
Wuchterlova 12, Praha 6, 160 00
6. ročník, obor pedagogika – výtvarná výchova pro II. stupeň ZŠ a SŠ
typ studia: prezenční

duben 2006

2) vedoucí diplomové práce: Mgr. Karla Cikánová

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Praha
16. 4. 2006

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Karle Cikánové za její odborné rady a trpělivost. Děkuji všem ostatním, kteří mi pomohli svou radou, i všem dětem, které se mnou spolupracovaly při ověřování mých výtvarných nápadů v praxi. Děkuji též svému budoucímu manželovi za jeho pomoc a podporu.

Posudek vedoucí diplomové práce pro Janku PROCHÁZKOVOU

učitelství Vv pro 2. st. ZŠ, SS, prezenční studium, specializace pedagogika – výtvarná výchova

Téma : Zrcadlení

Katedra výtvarné výchovy Datum odevzdání DP : 21.4.2006

Vedoucí diplomové práce : Mgr. Karla Cikánová Oponent : Doc. Jiří Kornatovský, ak. mal.

Diplomantka pojala téma Zrcadlení v převaze k jeho symbolickému a metaforickému přesahu. Objevovala pak tento přesah v jinak viděné proměňované a posouvané realitě. Po dobré úvaze na pravidelných konzultacích po více peripetiích opustila malbu, zúžila ji na dekalky a osový monotyp (k některým lze mít výhrady stran barevnosti). Zvolila fotografickou tvorbu, která přesněji koresponduje se zrcadlením jako s prchavým, mnohoznačným až tajemným jevem. Postupem času dokázala překvapivě dokumentovat a roztřídit výtvarně sdělné snímky zrcadlení do několika oblastí (přiložené CD).

V teoretické části DP diplomantka téma koncipovala do pěti logicky řazených kapitol v možných souvislostech. Pátrala ve všech oblastech, kde a jak lze téma pro sebe a následně i pro své žáky pojmout. Proto se po sympaticky osobnostním úvodu s dobře zařazenými citacemi (D. Šindelář, J. Bureš a vlastní poezie) zabývá v prvních kapitolách konkrétním vysvětlením jevů zrcadlení, které vychází jakoby z prvotního archetypálního okouzlení i bázně člověka při spatření obrazu na vodě, typů faty morgany, následně jsou uváděny také poznatky z optiky. (Člověk přece vždycky chtěl vědět „proč".) Jsou zařazeny i kapitolky o osové souměrnosti v přírodě, ale i v hmotné kultuře s úvahami, proč je zrcadlově se replikující, osově souměrný útvar výhodný – funkční a zároveň krásný. (Osová souměrnost by mohla být i samostatně zadaným tématem DP.)

Myšlenkově bohatá je kapitola čtvrtá, zabývající se tématem zrcadlení v oblasti slovesné kultury (magie, mýtu, pohádky, ale i filosofie, psychologie, fenoménu „dvojníka").

Logicky a poměrně široce jsou připomínána i využití konstruktivní funkce souměrnosti a iluzívnosti zrcadlení v oblastech výtvarného umění v páté.kapitole, kam diplomantka zařazuje a také vysvětluje i svou vlastní fotografickou tvorbu. Její řazení do oblastí shrnuje na CD. Z mnohosti snímků vybírala nejzdařilejší, přesto ponechala záměrně i série variací v těsném sledu. Pokud se některé sekvence prezentují v rychlých náhledech za sebou, evokují pohyb, průniky časoprostorů v prchavosti podobné filmovým záběrům a poskytují tak další dimenzi tvorby. Fotografickou tvorbu považuji osobně za výtvarně nosnou, obohatila nejen autorku, byla při demonstraci zážitkem i pro mne. Snímky navozují mnohostranné souvislosti, hlubší podtexty.Výběr s krátkým textem by stál za časopisecké zveřejnění.

Nesporným oživujícím přínosem DP jsou tzv. Pracovní listy řazené průběžně do textu tam, kde se nabízely souvislosti při zajímavém uchopení tématu. Nejen přiměřeně oživují text a nutí přemýšlet, ale jsou zároveň i úvahou o možných východiscích k aktivním výtvarným činnostem žáků.

Praktická část DP vychází ze solidně zpracované myšlenkové mapy v logicky řazených oblastech. Návrhy námětů v šesti výtvarných řadách jsou invenční, postupně uvádějí východiska, výtvarné problémy k řešení a výtvarné techniky. Věk žáků převážně ze ZUŠ, pro které byly náměty koncipované, je patrný z konkrétních ukázek na CD. Diplomantka uvádí v řadách i některé náměty, které zdánlivě jen okrajově souvisejí se zrcadlením. Na obou ped. praxích jsem diplomantku měla možnost sledovat, její prezentace zvláště při druhé praxi na ZUŠ u fak. učitelky K. Ježkové byla na pozoruhodné úrovni. Východiska – motivace dětí vycházela z jejich horizontu, z vtipných her, z osové souměrnosti, ale i díky motivacím literaturou byla pro žáky výtvarná činnost obohacující. Práce žáků působí komorněji, nikoli pro laciný efekt. Do příloh zařadila diplomantka anketu, která rozšiřuje povědomí o zrcadlech a zrcadlení v zřetězených asociacích. Přináší cenné postřehy, které mimoděčně dokumentují některá fakta z předchozích textů DP.

Stran formy lze konstatovat, že DP má všechny náležitosti, uspořádání do kapitol je logické. Práce má bezesporu i literární kvality v souvislostech s uváděnými vhodně volenými citacemi a s vlastní básnickou tvorbou. Stylistické neobratnosti spatřuji tam, kde jsou volena zbytečně dlouhá souvětí. Tím se poněkud znejasňuje smysl sdělení. Překlepy stran pravopisu jsou minimální. Odstavce bych v prvním řádku odsazovala od okraje podle normy.

K obhajobě doporučuji:

1) Důkladně promyslet způsob prezentace textové části (Dodat komisi obsah, myšlenkovou mapu a oblasti fotografické tvorby. Eventuelně body prezentace zpřehlednit jejich promítnutím z PC.)

2) Instalovat materiály z pedagogických praxí se stručnými popisky. Instalovat vlastní tvorbu v několika ukázkách snímků z jednotlivých oblastí.

Návrh klasifikace před obhajobou: výborně .....

V Praze dne 5. května 2006

Oponentský posudek diplomové práce

JANA PROCHÁZKOVÁ
učitelství VV pro 2.st.ZŠ,SŠ prezenční studium,specializace pedagogika - výtvarná výchova

ZRCADLENÍ

Diplomantka Jana Procházková se ve své diplomové práci zabývá fenomenem zrcadlení a mapuje jej a strukturuje s pozoruhodnou systematičností.Její metaforická a symbolická přirovnání jsou nápaditá a důmyslná.Pohybuje se na hranici ambivalence analýza - syntéza.Odkrývání jednotlivých významů je provázeno zároven jejich pokusem o řazení do systému a odráží v sobě hledání vlastního místa ve světě reálné skutečnosti.
Temata dvojníků,osové souměrnosti,iluzívnost a řada dalších jsou nahlíženy s opravdovou pozorností a zaujetím pro takovéto magnetizujici náměty.Velmi kladně hodnotím i vlastní fotografický cyklus a schopnost reflexe do didaktických projektů v nichž náměty a východiska mají kvalitativně vysokou úroveň.
Diplomová práce tvoří kompaktní celek v části teoretické,praktické i didaktické.Ozdobení diplomové práce vlastní básnickou tvorbou považuji za velmi zdařilé.

K obhajobě doporučuji:
1/Přehlednou prezentaci vlastní praktické části.Zde bych diplomantce doporučil i větší osobní nasazení ve smyslu emoce a prožitek - jeho adekvátní formální reflexe.
2/Sestrojit velmi jednoduchý kaleidoskop např.jen ze tří zrcátek ,nebo si jej zakoupit v prodejně a využít jej při obhajobě.

Celkově navrhuji známku : Výborně

Jiří Kornatovský

v Praze 10.5.2006

Anotace:

Základní údaje:
Procházková, J., Zrcadlení. /Diplomová práce/ Praha 2006 - Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy 120 s. (Přílohy: CD s fotografickou dokumentací a) výtvarných prací žáků, b) vlastních výtvarných prací)

Popis obsahu: Hledání principu zrcadlení v přírodě a v hmotné kultuře. Téma zrcadel a zrcadlení v různých oblastech umění, v literatuře, lidové slovesnosti, v malířství, objektové tvorbě, architektuře. Vlastní výtvarná práce na téma zrcadlení. Výtvarné řady a náměty na téma zrcadlení a zrcadla pro žáky druhého stupně ZŠ či nižšího stupně osmiletých gymnázií.

Klíčová slova: zrcadlení, osová souměrnost, zrcadla, kouzelná zrcadla, zrcadlo v literatuře, výtvarné umění, objektová tvorba, výtvarné řady

Annotation:

Basic enquiries or information:
Procházková, J., Mirroring. /Diploma's work / Prague 2006 – Charles University, Faculty of education, Department of art, 120 s. (Insert: CD with photographic's documentation: a) children´s creative work b) creative work of the author diploma's work)

Summary: Search principe of mirroring in the nature and in the material culture. Theme of mirrors and mirroring in differently art, literature, folk poetic art and rhetoric, painting arts, object´s art and architekture. Creative self work about the mirroring. Creative series and theme about topic of mirrorig and mirrors for children of primary school.

Key words: mirroring, axis symetry, mirrors, magical mirrors, mirror in literature, visual arts, object´s art, creative series

OBSAH:

I. TEORETICKÁ ČÁST **5**

1. ÚVOD 6
2. ZRCADLENÍ V PŘÍRODĚ 7
2.1 Zrcadlení na vodních hladinách *7*
2.2 Fata morgana *13*
2.2.1 Svrchní zrcadlení 13
2.2.2 Spodní zrcadlení 14
2.3 Souměrnost *16*
2.3.1 Osová souměrnost 16
2.3.2 Souměrnost středová 21
3. ZRCADLO V HMOTNÉ KULTUŘE 22
3.1 Vlastní smysl *22*
3.1.1 Typy zrcadel a jejich využití 23
3.2 Střípky z historie zrcadla *29*
4. ZRCADLO A ZRCADLENÍ JAKO SYMBOL A ZDROJ ILUZE V OBLASTI SLOVESNÉ KULTURY 32
4.1 Zrcadlo v mýtech *32*
4.2 Zrcadlo v pohádkách *36*
4.3 Zrcadlo v pověrách, rituálech a magii *40*
4.4 Zrcadlení a zrcadlo ve filosofii a literatuře *42*
4.5 Zrcadlení a psychologie *47*
4.6 Fenomén „dvojník" *48*
4.7 Jiná „zrcadla" *52*
5. ZRCADLO A ZRCADLENÍ JAKO ZDROJ INSPIRACE VÝTVARNÝCH UMĚLECKÝCH DĚL 54
5.1 Zrcadla a zrcadlení v malířské tvorbě. Zrcadlo jako symbol. *54*
5.2 Zrcadlení a zrcadla v sochařské, objektové tvorbě a instalacích *59*
5.3 Moje vlastní tvorba *65*
5.4 Zrcadla a zrcadlení v architektuře *72*
5.4.1 Osová souměrnost v architektuře 72
5.4.2 Zrcadlení v moderní architektuře 73
5.4.3 Zrcadla a zrcadlení v exteriéru a interiéru 75

II. PRAKTICKÁ ČÁST **76**

6.1 Myšlenková mapa k tématu Zrcadlení *77*
6.2 Návrh výtvarných řad - vertikální a horizontální rozvíjení námětu ve výtvarných řadách na téma ZRCADLA a ZRCADLENÍ: *78*
6.2.1 Cíle jednotlivých výtvarných řad a námětů 80
a výtvarné výchovy jako takové 80
6.3 Námětové řady *81*
6.3.1 Námětová řada 1. „Odrazy na hladinách" 81
6.3.2 Námětová řada 2. „Zrcadlové hrátky přírody" 89
6.3.3 Námětová řada 3. „Kouzelná zrcadla" 94
6.3.4 Námětová řada 4. „Iluze a skutečnost" 99
6.3.5 Námětová řada 5: Zrcadlení písma 104
6.3.6 Námětová řada 6. „Návštěva v zemi za zrcadlem" 110
LITERATURA 113

III. PŘÍLOHY **117**

Příloha 1.: Anketa *118*
Příloha 2.: Obsah CD *124*

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ÚVOD

Vlastně už přesně nevím, co bylo tím prvním impulsem, kvůli němuž jsem začala pro svou diplomovou práci uvažovat právě o tématu zrcadlení. „Zrcadlení", to slovo mělo zvláštní příchuť tajemna. Co všechno se za ním vlastně může skrývat? Kdysi dávno jsem se v rámci myšlenkových spekulací se slovem „loučení" dostala k závěru, že mohlo jít o obřad s loučemi konající se v předvečer něčího odjezdu. Úplně jsem cítila závan čehosi mystického, tajemný dotek zvláštní atmosféry, tmou pozdního večera probleskující světla loučí, vědomí něčího odchodu...
Podobné pocity ve mně probouzelo i slovo „zrcadlení".
Navíc mne zrcadla, ostatně stejně jako louče, vždy přitahovala i jako předměty. Před zrcadlem jsem strávila mnoho a mnoho hodin, a zdaleka ne všechny proto, abych se před ním zkrášlovala, jak by se u dívky jaksi samozřejmě očekávalo. Možná daleko víc času jsem totiž od dětství věnovala rozhovorům se svou dvojnicí za zrcadlem. Občas mne v koupelně, sedící na okraji vany a rozmlouvající se zrcadlem, zastihl tatínek. Když mne takhle viděl poprvé, divil se, co to dělám. Později se pak začal ptát: „Co ta druhá, nezlobí tě?"
Možná to svým způsobem byla určitá forma psychohygieny. Ne vždy má člověk po ruce někoho, kdo vydrží třeba hodiny poslouchat jeho nářky, nebo kdo klidně vyslechne tu či onu příhodu, byť by to bylo už po dvacáté... „Ta druhá" v zrcadle to ale vydrží.
Rozhodla jsem se tedy pátrat, co všechno by se snad pod tímto tajemně znějícím námětem mohlo skrývat. A nacházela jsem. Nacházela jsem mnohé. V různých oblastech. V přírodě, mýtech, filosofii, i umění. A moje budoucí diplomka se začínala rozrůstat víc a víc do šířky. Jenže já potřebovala jít také do hloubky. Ovšem rozebrat vše, co jsem našla? Práce by mohla být příliš košatá a zcela ztratit na přehlednosti. Stála přede mnou tedy otázka, co z toho všeho vybrat a co vypustit, co jenom zmínit, a čím se zabývat podrobněji, více do hloubky. Snad jsem vybírala správně.

2. ZRCADLENÍ V PŘÍRODĚ

2.1 Zrcadlení na vodních hladinách

... a jenom louže jak zrcadla,
co na zem odkudsi upadla,
a přesto nerozbila se,
svědky toho jsou...
úryvek z vlastní básně, 9. a 10.7.2001

Studánky, jezírka, louže... - první zrcadla lidí. Ta nejpřirozenější zrcadla, která člověku dala sama příroda. Zrcadla, v kterých mohl pozorovat svou tvář i své okolí, stejně jako by se na ně díval přímo, jen obrácené vzhůru nohama. Přírodní zrcadla provázejí člověka už od nepaměti.

Jev zrcadlení na hladinách studánek a rybníků, který tolik fascinoval člověka už od nepaměti, vzniká lámáním světelných paprsků na vodní ploše. Tyto lámané paprsky se vrací k oku diváka a umožňují mu vidět na hladině obraz okolí. Pokud je hladina klidná, zobrazuje se na ní s pohledu diváka celistvý, hladký obraz. Čím více je však hladina rozbouřená, tím víc se tento obraz ztrácí, rozpadá se na jednotlivé plošky, menší a menší, na každé z nich se světla lámou v jiném úhlu. Stačí například dopad jediné drobné kapky, a dosud klidná hladina, hladká jako zrcadlo, se celá rozvlní a obraz spolu s ní.

Zajímavě o tom, a nejen o tom, píše D. Šindelář:

Proč se mraky odrážejí ve vodě?

Protože to je voda.

Na to se neptám. Chci vědět, jaký je v tom smysl.

Vaše otázka nedává smysl. Když je hladina rybníku klidná zrcadlí se v ní mraky. To je vše. Představte si, že by se nezrcadlily.

Lze si to představit. Zkuste zavřít oči. Zrcadlí se ty mraky, nebo ne?

Nebuďte tak domýšlivý. Měl byste si raději všimnout toho, že když nahoře nejsou mraky, nic nevidíte ani v rybníce. A když se čeří voda, vidíte čeření a nic víc.

Dejme tomu, ale přesto to nedává smysl. Nač to plýtvání energií. Proč to zrcadlení. Mohlo se to klidně obejít bez toho zrcadlení, i když přiznávám, že je to půvabné.

To slovo jste si mohl odpustit. Nehodí se k vám ani k tomu, nač se ptáte. Představte si raději toto vše, tento rybník, bez toho, aby se v něm zrcadlily mraky a představte si, že by na tamhleta pole nepadal jejich stín. Říkám vám, raději se tak neptejte, nebo vám smysl všeho uteče. Řekněte si, že existuje odraz, a to stačí.

Vidím váš odraz ve vodě. Co má být?

Já vás tam vidím také. Dívám se na sebe jinde. V tom je asi ten vtip. Tam jsme jinou podstatou. Jsme vodou. Ne. Jsme zrcadlením. Odrazem.

A jen o pár řádku dále nalezneme jinou zajímavou myšlenku související s tématem zrcadlení:

V mé sklenici se zrcadlí obloha a mraky. Myslíte, že je mohu vypít?...

ŠINDELÁŘ, D. *Myšlení v obrazech aneb obrazy v myšlení.* Odeon, Praha: 1926. str. 117 – 118

Obr. č. 1 Fotografie jedné obyčejné louže v Čáslavi.

„Každá studánka v lese na hladině nebe nese" píše Miroslav Bureš ve své básni, jejíž slova se objevují i ve skladbě Bohuslava Martinů „Otvírání studánek", na tomto obrázku však nebe nese jen obyčejná louže, pakliže louže jsou obyčejné. Možná se nám zdají obyčejné jen proto, že se na ně málo nebo špatně díváme.

Obr. č. 2 jiná louže poblíž stejného rybníka v Čáslavi. I v téhle je možné krom větví vidět nebe.

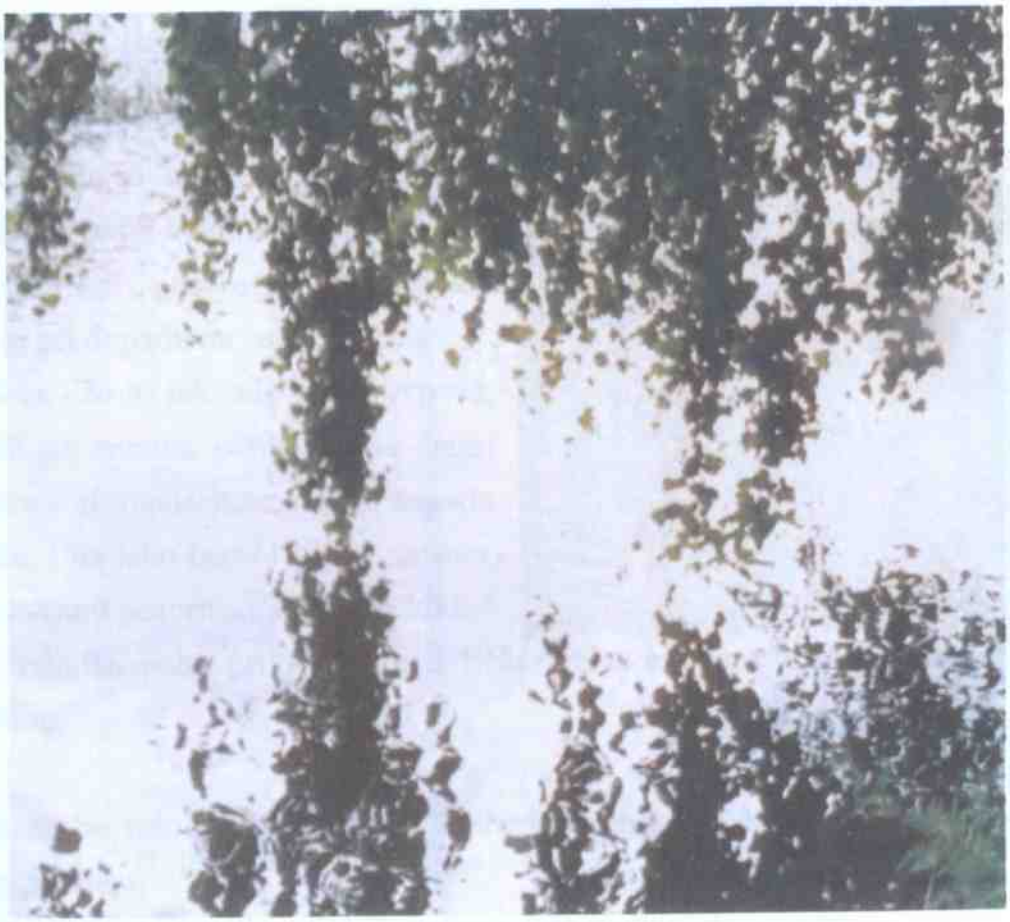

obr. č. 3 zrcadlení na hladině rybníka rozvlněné větrem

obr. č. 4 zrcadlení na hladině rozvlněné dopadem drobného kamínku

Pracovní list 1: Světla na hladině

Všimli jste si někdy mihotajícího se světla na vodní hladině?
Zkuste někdy pozorovat, jak se světlo chová při dopadu na vodní plochu.
Zjistíte, že to jak celý obraz vypadá, záleží na mnoha okolnostech: denní době a s ní souvisejícím úhlem dopadu světla, i na jeho barvě, a také na tom, zda je vámi pozorovaná hladina klidné oko rybníka nebo prudce tekoucí říčka, nebo zda je více či méně rozčeřená větrem.

Pokuste se toto své pozorování zachytit, rychlými tahy štětce nebo alespoň fotoaparátem.
Která z „vašich" hladin je nejvíce podobná té na horní fotografii?

Víte kdo je autorem tohoto obrazu?
Tento malíř namaloval řadu obrazů, na kterých hrají hlavní roli lekníny, voda a světlo, a každý z nich je jiný, přestože jde vždy o to samé jezírko.
Proměňující se hru světel v průběhu denní doby pozoroval i na portálu katedrály nebo na kupkách sena.

Pracovní list 2: Iluze – odraz

Na tomto obrázku vidíš kostel, a v jeho popředí strom, který však, stejně jako obloha, náhle přechází do zcela jiného prostředí. Proč? Důvod je prostý, jde o obrácenou fotografii odrazu na hladině louže, která je díky bezvětří tak klidná, že je obraz natolik ostrý, aby na diváka na první pohled působil jako skutečná fotografie kostela a jeho okolí. Proto to bláto a uschlá tráva tam, kde by mělo pokračovat nebe, a šeď asfaltové vozovky tam, kde by na skutečném výjevu pokračoval kmen vzrostlého topolu.

Pokus se pozorovat podobné odrazy na hladinách rybníků nebo pouhých louží.
Co v nich vidíš?
Jak se tato iluze proměňuje v závislosti na vlastnostech hladiny? Například je-li hladina klidná, nebo naopak není, jak je hluboká, zbarvená apod.

2.2 Fata morgana

Fata morgána je známějším, původně arabským názvem (arabsky víla "Morgana") toho, co věda nazývá svrchním spodním zrcadlením. V původním smyslu jde o staré lidové označení klamných obrazů v ovzduší pocházející z oblasti Messinské nížiny. Tyto jevy vznikají zrcadlením na vrstvách atmosféry a jsou jedněmi z vizuálně nejzajímavějších.

2.2.1 Svrchní zrcadlení

obr. č. 5 Svrchní zrcadlení v polárních krajích

Svrchní (někdy též horní) zrcadlení se vyskytuje v místech s velkými tepelnými inverzemi, např. v polárních oblastech, kde je spodní vrstva atmosféry silně ochlazena stykem s ledovým povrchem země. Může se objevovat i v oblasti suchých tropických pásů v kombinaci se spodním zrcadlením. Dochází k němu tehdy, když se světelný paprsek postupující šikmo vzhůru atmosférou následkem poklesu hustoty vzduchu láme. Pokud hustota klesá s výškou zvlášť rychle, což je typické zejména pro vrstvy s teplotními inverzemi, může úhel dopadu (úhel sevřený paprskem a vertikálou) nabýt kritické hodnoty pro takzvaný totální odraz. Paprsek se potom ohne zpět k zemskému povrchu a na svém dalším postupu prochází stále hustšími vrstvami vzduchu, lomí se tedy ke kolmici, až se dostává do oka pozorovatele. Lze pak spatřit převrácený obraz situace v místě, jež se může nalézat za geometrickým obzorem. Svrchní zrcadlení je v některých případech komplikovaným úkazem tvořeným zrcadlově sdruženými převrácenými a nepřevrácenými obrazy daného objektu nalézajícího se někdy v dosahu přímé viditelnosti, jindy pak za obzorem.

Když v atmosféře existuje více vrstev s teplotní inverzí nad sebou, může dojít ke vzácnému úkazu, při němž je možné pozorovat vícenásobné svrchní zrcadlení (dva nebo více obrazů vzdálených objektů nad sebou, existuje tedy možnost i vícenásobného zrcadlení).

Vznik úkazu svrchního zrcadlení je typický pro zeměpisné oblasti vyznačující se výskytem mohutných výškových inverzí teploty. Patří sem především polární oblasti a v některých případech oblasti suchých tropických pásů (pouští). Ve druhém z těchto případů však vlastní jev svrchního zrcadlení může být kombinován se spodním zrcadlením v silně přehřáté přízemní vrstvě vzduchu, což má za následek, že zdánlivý obraz vzdálených objektů vidíme nepřevrácený a těsně při obzoru.

Svrchní zrcadlení je u nás řídkým jevem a pokud se vyskytne, bývá to zpravidla v zimním období, neboť v chladné polovině roku jsou v našich oblastech podstatně příznivější podmínky pro vytváření mohutných teplotních inverzí než v létě.

2.2.2 Spodní zrcadlení

Zatímco svrchní zrcadlení je optickým úkazem působeným lomem světelných paprsků v případech, kdy hustota vzduchu s výškou klesá, při velmi intenzivním ohřívání zemského povrchu slunečním zářením vzniká situace, za níž v přehřáté přízemní vrstvě vzduchu silné několik centimetrům až několik metrů hustota vzduchu s výškou naopak roste.

Světelný paprsek, postupující přehřátou přízemní vrstvou s anomálním vertikálním růstem hustoty vzduchu se nejprve lomí od kolmice a jeho úhel dopadu roste, až dosáhne kritické hodnoty potřebné pro totální odraz, paprsek se ohýbá směrem vzhůru a začne se lámat ke kolmici. Pozorovatel pak vidí zrcadlově převrácený obraz objektu. Tento jev, spodní (někdy též dolní) zrcadlení, je typickým úkazem zejména v horkých pouštích, ale vyskytuje se zcela běžně i u nás, a to především nad sluncem rozpálenými betonovými a asfaltovými plochami nebo nad železničními kolejemi, kdy v divákovi jevu vzniká dojem zrcadlení na vodní hladině.

V případě, že se pozorovatel nalézá mezi objektem a bodem totálního obrazu, nepozoruje spodní zrcadlení, ale objekt se mu jeví nepřevrácený a poněkud níže než se ve skutečnosti nalézá. Tímto způsobem vzniká tzv. snížení obzoru. Tento jev je vyvolán tím, čemu se říká terestrická refrakce. Jde o jev, který lze v přírodě často pozorovat, je to zdánlivé zvětšení nebo zmenšení vzdálenosti vzdálených předmětů (hor, lesů apod.). Toto zvětšení, či zmenšení vzdálenosti závisí na tom, zda hustota vzduchu s výškou stoupá či naopak.

Pokud hustota vzduchu s výškou klesá, pozoruje se rozšíření a zdvižení obzoru. Když se hustota vzduchu s výškou nemění, pozorování obzoru je neovlivněno refrakcí. Když hustota vzduchu naopak s výškou roste, je pozorovaný obzor snížený a zúžený.

Na závěr této kapitoly je na místě připomenout, že zrcadlení nevzniká vane-li vítr, neboť v tomto případě dochází k promíchávání jednotlivých vrstev vzduchu, které se tak při povrchu Země stávají teplotně homogenními.

obr. č. 6 Spodní zrcadlení v polopoušti (antilopy)

2.3 Souměrnost

2.3.1 Osová souměrnost

Proč příroda vynalezla nádheru osové souměrnosti? Stačí se dobře podívat kolem a člověk vidí, že skoro vše v přírodě je orientováno podle jedné či více os. Brouci, motýli, některé květiny – orchideje, fialky, nebo krystaly sněhových vloček, ale i lidská kostra, a do jisté míry, tedy ne zcela přesně, i lidská tvář.

Co však tuto osovou souměrnost způsobuje? Proč se objevuje všude kolem nás? Při každém pohledu na rozmanitost fauny i flory. Snad potřeba alespoň nějakého řádu v té nepřeberné tvarové různorodosti? Má snad příroda estetické cítění? Nebo tak byla někým stvořena pro potěchu lidského oka? Anebo za tímto osovým uspořádáním stojí nějaký jiný důvod?

Možná se osová souměrnost v přírodě vyvinula jako nejpraktičtější a nejfunkčnější.

Pro toto tvrzení mluví i definice v encyklopedii Diderot, která jako vývojově nejvyspělejší kmen živočichů uvádí strunatce, jejichž hlavním znakem je právě ona dvoustranná souměrnost těla, a ke kterým patří i člověk.

Na obrázku lidské kostry vpravo je dobře vidět, jak je stavba našeho těla souměrná. Párovost končetin a jejich uspořádání spolu s vyvážením centrální části upnuté na páteř zajišťuje lidskému tělu celkovou statickou vyváženost, a vzdor stížnostem některých lidí, že by potřebovali třetí ruku, jsou právě jedna levá a jedna pravá tím nejfunkčnějším vybavením, jaké nám příroda mohla dát.

obr. č. 7 lidská kostra

Stejně tak je otázkou, co bylo a je pro člověka při jeho přetváření světa v některých činnostech, jako třeba stavitelství a architektura, v nichž využíval a využívá právě osové souměrnosti, důležitějším důvodem, proč ji použít. Jestli se „jednoduše" inspiroval přírodou, nebo zda mu šlo hlavně o funkčnost, či ho toto tvoření věcí, tak aby byly souměrné, prostě jen uspokojovalo esteticky více, nežli jiná možná řešení.

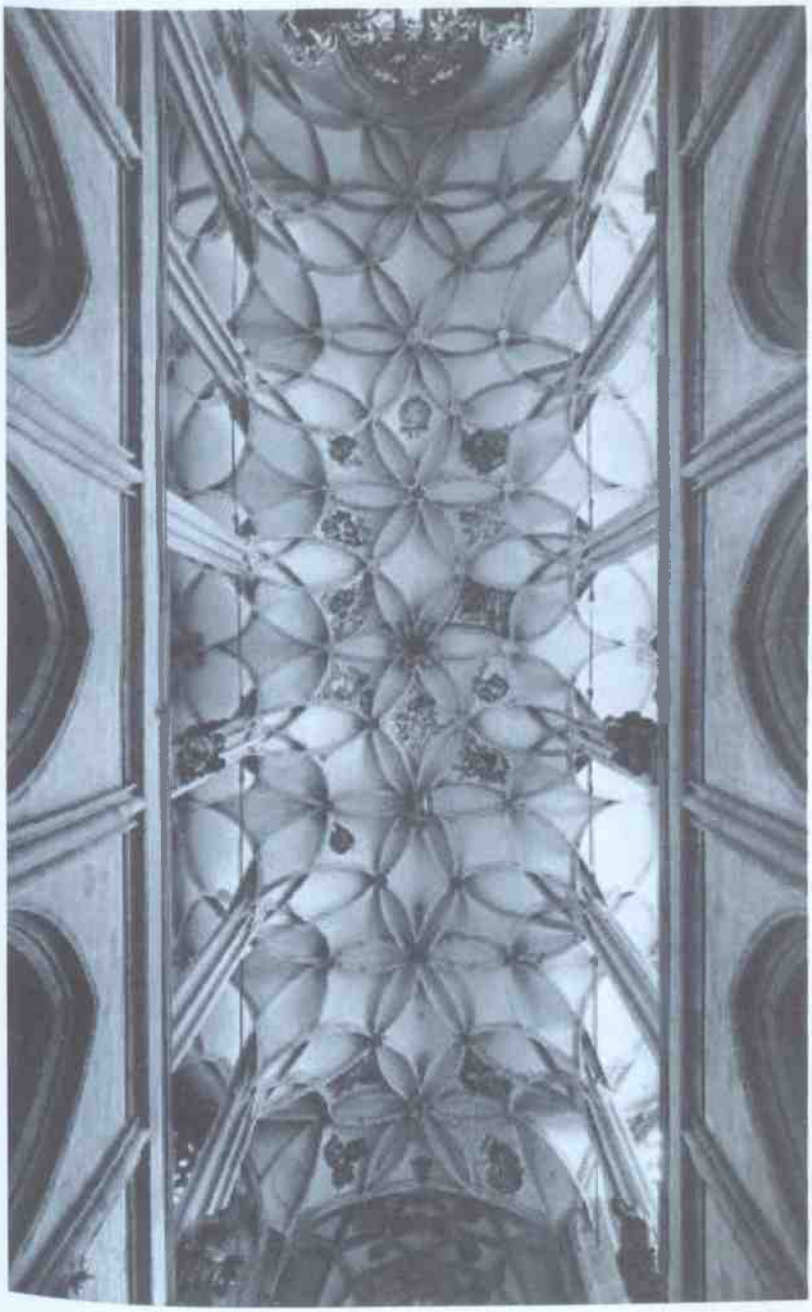

obr. č. 8 Souměrnost klenby – žebroví z chrámu sv. Barbory je téměř připomínkou přírodních konstrukcí

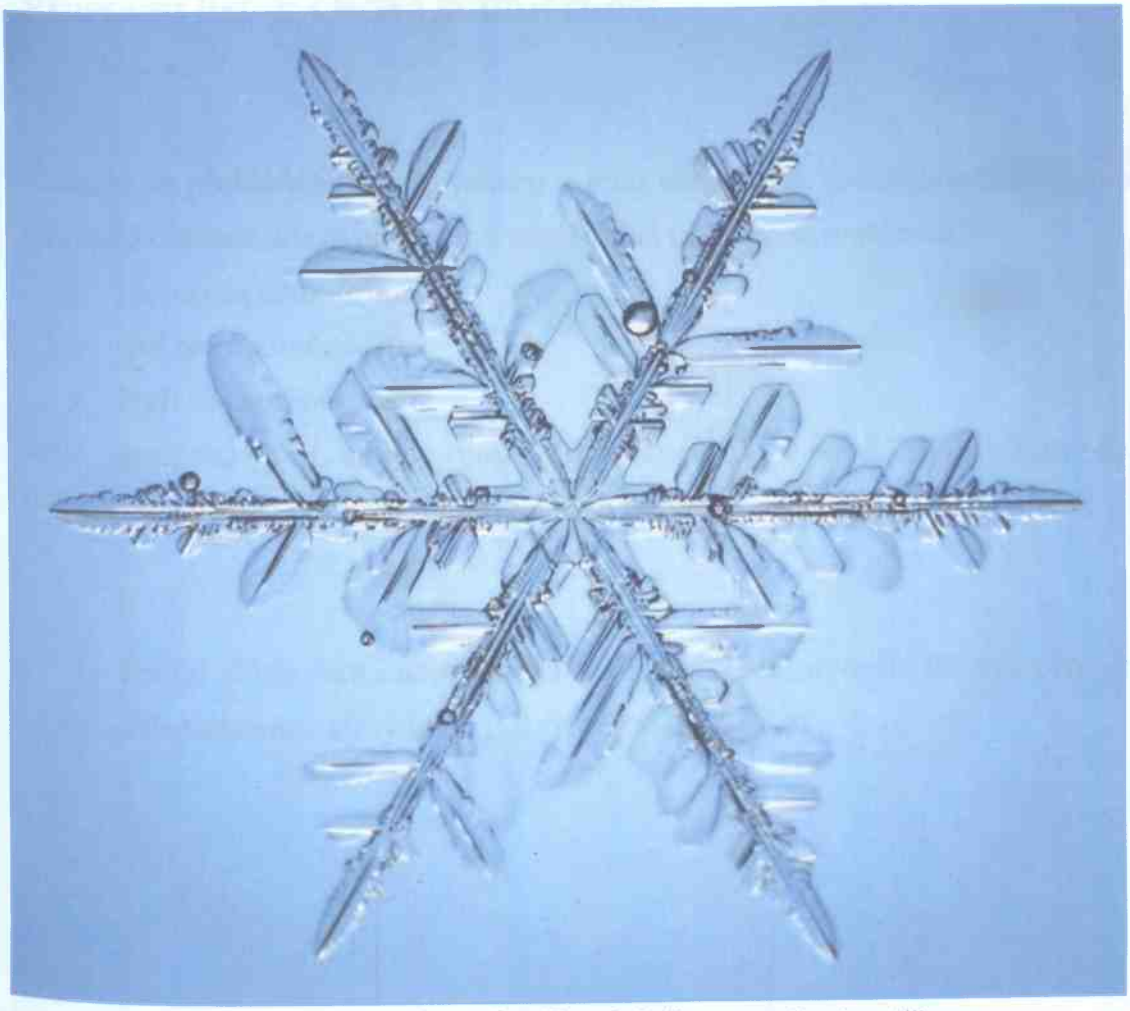

obr. č. 9 zvětšený krystal sněhové vločky, souměrný na tři osy

obr. č. 10 zmačkaný papír a jeho zrcadlové převrácení vytvořené s pomocí počítačového programu

Pracovní list 3: Osová souměrnost

Pokuste se překládáním listu papíru a jeho následným prostřihováním vytvořit tři různé obrazce, které budou mít následující počet os souměrnosti:

1. jednu osa souměrnosti
2. dvě osy souměrnosti
3. čtyři osy souměrnosti

Jako pomůcka vám mohou posloužit nákresy os v dolní části tohoto listu. Vytvořené obrazce podlepte jinobarevným papírem.

4. Pokud si troufáte i na složitější úkoly, než jsou předešlé tři, vytvořte ještě jeden obrazec, který bude mít tři osy souměrnosti.

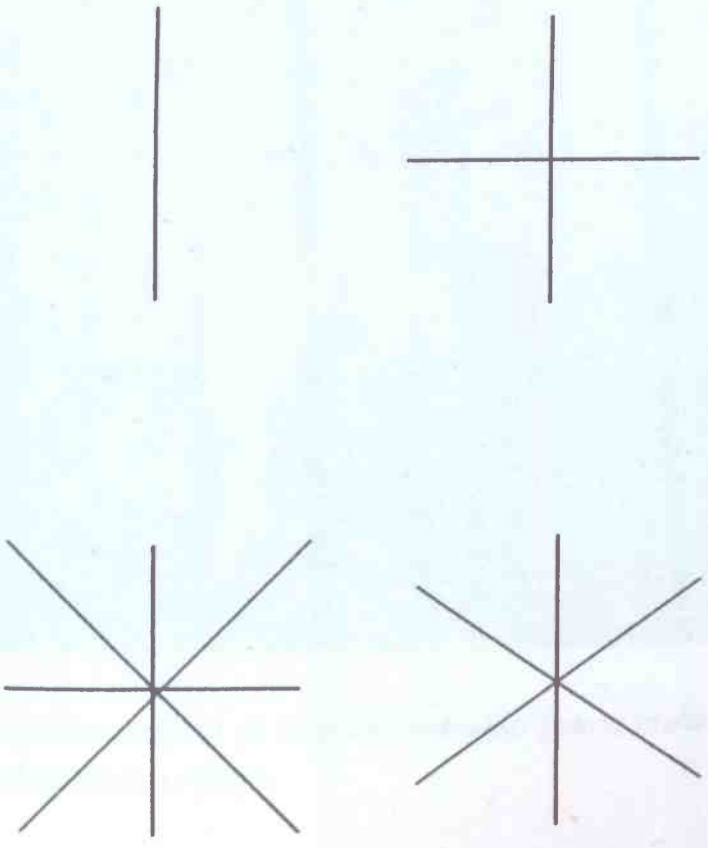

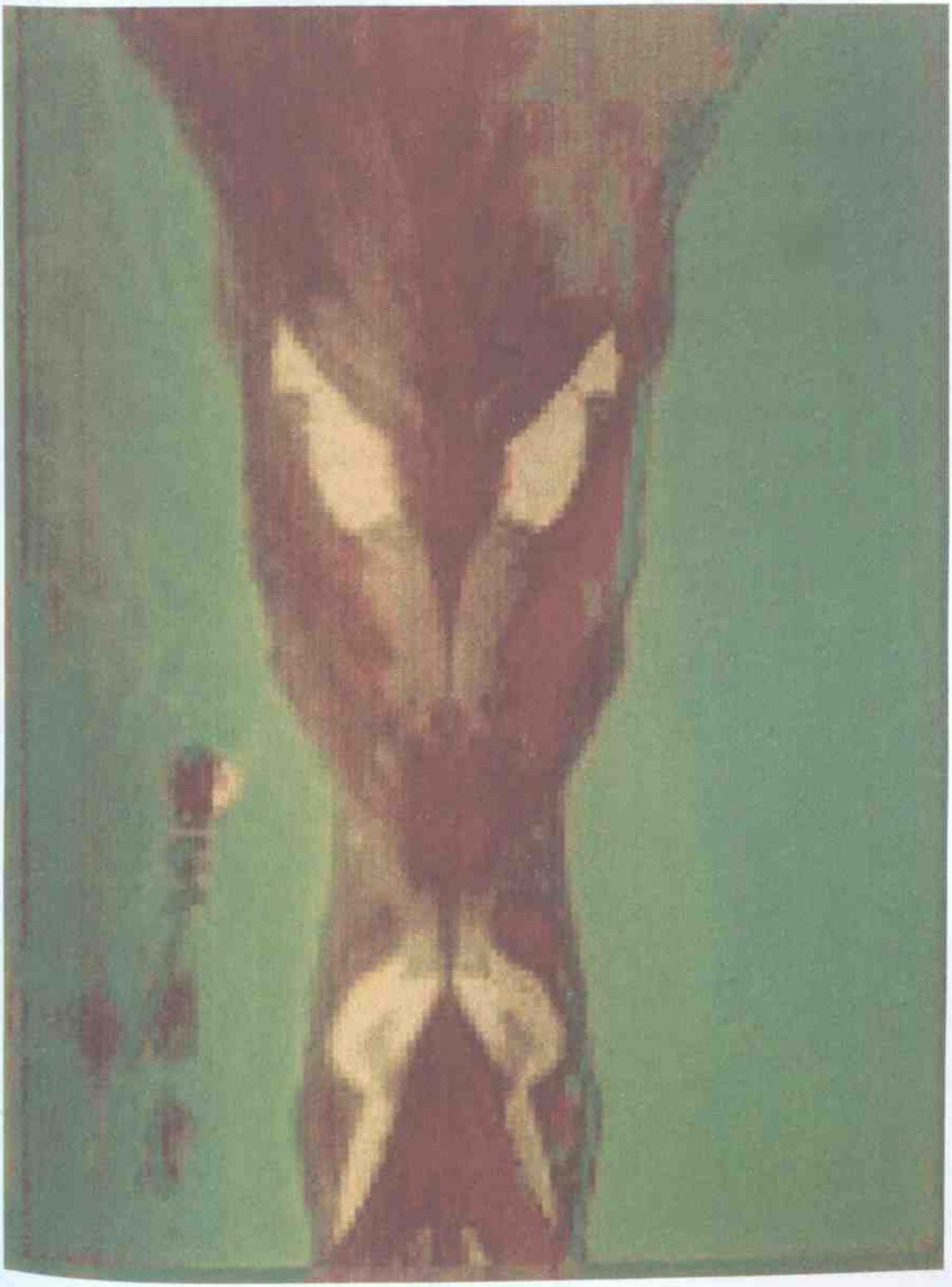

obr. č. 11 obraz břehu zrcadlící se v hladině horského jezera, otočený o 90 stupňů a upravený pomocí grafického editoru

2.3.2 Souměrnost středová

V přírodě však můžeme kromě souměrnosti osové najít i takzvanou souměrnost středovou. Znamená to, že existují věci nebo jevy, které jsou souměrné kolem jednoho jediného bodu ve svém středu. Mohou to být například některé květiny. Často je tato středová souměrnost jenom přibližná, podobně jako je přibližná souměrnost osová v případě lidského obličeje. V tomto případě můžou jako příklad posloužit například letokruhy, které nalezneme na řezu každého kmene, a které nám mohou prozradit stáří uříznutého stromu.

Jiným typickým příkladem pro středovou souměrnost by pak mohly být kruhy na hladině vznikající při pádu nějakého předmětu do vody, ať už má onen předmět jakýkoliv tvar.

3. ZRCADLO V HMOTNÉ KULTUŘE

3.1 Vlastní smysl

Zrcadlem rozumíme lesklou plochu, která odráží věci a bytosti, které se nalézají v prostoru před ní. Zrcadlo nám může umožnit vidět i to, co právě v onu chvíli vidět nemůžeme, ať už proto, že onen druhý objekt se nachází za námi, a nebo proto, že mezi námi a druhou osobou či věcí je nějaká kupříkladu zástěna, zabraňující nám onen předmět, či onu osobu vidět přímo.

Zrcadlo, tak jak jej běžně známe, je ve své podstatě skleněná deska potřená z jedné strany slabou vrstvičkou amalgamu, což je slitina pevného kovu a rtuti. Některá zrcadla pak jsou tvořena tenkou vrstvou hliníku nanesenou na zadní stranu skleněné tabule. Zadní strana je navíc často natřena ochrannou vrstvou proti korozi a dalšímu poškození. Tím, že je vrstva kovu nanesena zezadu, je zrcadlo trvanlivější, i když za cenu nižší kvality obrazu. Tento typ zrcadla odráží asi 95% dopadajícího světla. Odrazivost zrcadlové vrstvy z daného kovu může být měřena použitím spektrometru a závisí na vlnové délce světla.
Zepředu zrcadlená zrcadla, mají odrazový povrch položen na přední stranu skla. Obraz , který dávají, má tak lepší kvalitu. Též na ně se používá buďto stříbro nebo hliník. Povrch těchto zrcadel se však snadněji poškodí a zepředu zrcadlená zrcadla tak musí být příležitostně zrcadlena znova, aby si udržela svou kvalitu.

I když je zrcadlo plocha, nevrací nám obraz dvourozměrný, jak by se snad mohlo zdát, ale trojrozměrný. Co se týče vzdálenosti objektů odrážených v zrcadle ostří se na ně okem do součtu vzdáleností pozorovatele a zrcadla a zrcadla a objektu.
Optika pak mluví o různých typech zrcadel, a také vysvětluje, jak onen odraz na ploše zrcadla vlastně vzniká. Zrcadlo se v jejím slovníku stává opticky hladkou plochou, která odráží optické záření podle zákona odrazu a bez značnější absorpce. Odrážením světla od plochy zrcadla pak vzniká obraz předmětů před zrcadlem.

3.1.1 Typy zrcadel a jejich využití

Podle tvaru potom rozděluje zrcadla na rovinná, kulová, paraboloidní a elipsoidní. Z nichž každé vrací jiný odraz než ty ostatní. Na ploše rovinného zrcadla se polarizace budou předávat přímo, a jen minimálně se budou měnit, obrazy vzniklé v rovinném zrcadle jsou tedy zdánlivé obrazy se stejnými rozměry jako původní objekt a bez takzvaných chromatických odchylek.
Na ploše zrcadel různě zakřivených se pozorovateli bude odrážený obraz jevit též nejrůzněji zakřivený. Taková zrcadla mohou mít povrch třeba ve tvaru vduté plochy – konkávní zrcadla, nebo jejich odrazná plocha může mít tvar naopak vypuklý – konvexní zrcadla. Dutá a vypuklá zrcadla mění rovnoběžný paprsek na sbíhavý či rozbíhavý.
Složitějším typem zrcadla je kupříkladu zrcadlo parabolické. Toto zrcadlo je duté a má tvar rotačního paraboloidu, jehož osa je totožná s optickou osou tohoto zrcadla. Paprsek se odráží od zrcadla pod úhlem rovným úhlu dopadu. Dopadá-li tedy paprsek světla na povrch zrcadla pod úhlem 30°, odráží se z bodu dopadu též pod úhlem 30°, ale v opačném směru. Paprsky, které jsou rovnoběžné s optickou osou, se odrážejí přesně od ohniska.

Zrcadla se liší také podle materiálu, mohou to tedy být jednak zrcadla kovová a jednak zrcadla dielektrická, kde odrazná vrstva není tvořena kovem, ale dielektrikem. Nejlepší zrcadla tohoto typu mohou odrazit až 99,999% dopadajícího světla. Dielektrická zrcadla se nejčastěji používají pro vědeckou práci.
Existuje též takzvané zrcadlo jednosměrné, nebo-li polopropustné. To odráží asi polovinu světla a druhou polovinu propouští. Tabule skla tohoto zrcadla je pokrytá vrstvou kovu jen o tloušťce několika atomů, která na obě strany propouští část světla. V optice se toto zrcadlo nazývá dělič svazku, právě proto, že rozděluje paprsek světla na ony dvě části. Jednosměrné zrcadlo tak pro osoby na jedné jeho straně je zrcadlem, zatímco pro diváka na druhé straně je průhledným oknem. Polopropustné zrcadlo tak bývá používáno nejen pro typ zrcadlových brýlí, ale může být využito například v nemocnicích na kontrolu pacientů apod.

I ostatní zrcadla mohou být, využívána nejrůznějším způsobem. Krom toho, že nám denně pomáhají při úpravě vlastního zevnějšku a potkáme je tak v každé koupelně, ve většině šatních skříní, nebo též v obchodech s oblečením či obuví, využíváme je například v automobilismu.
Sem patří nejen zpětná zrcátka, umožňující řidiči vidět auta, která jedou za ním, ale i zakřivená zrcadla v reflektorech automobilů, kde se používají zrcadla konkávní (vydutá). Další vydutá zrcadla užívaná v dopravě můžeme potkat na místech, kde řidič projíždí např. příliš ostrou zatáčkou, tedy všude tam, kde řidič potřebuje vidět do míst, kam by jinak neviděl.

obr. č. 12 příklad využití konkávního zrcadla v dopravě

Zrcadla jsou někdy také používána jako součást bezpečnostních systémů, díky nim může jedna kamera současně sledovat více než jen jeden směr pohledu.

Zrcadlo však může být i lékařským nástrojem, existuje například zrcadlo zvané spekulum, které slouží k prohlídce tělních dutin.

Dále vzpomeňme též na zrcadlový dalekohled. Tyto optické přístroje, podobně jako jiné přesné instrumenty, používají zepředu zrcadlená zrcadla. Dalekohledy se skládají z objektivu, který vytváří obraz pozorovaného objektu, a okuláru, kterým se obraz vytvořený objektivem sleduje.
Objektivy dalekohledů tvoří čočky, soustavy čoček, sférická a nebo parabolická zrcadla a kombinované soustavy čočky a zrcadla. Dalekohledy s čočkovým objektivem se nazývají refraktory a se zrcadlovým objektivem reflektory.

V takzvaném brachyteleskopu zkracuje pomocné zrcadlo chod paprsků. Pozorované objekty se tak diváku oku jeví, jako by byly blíže, než ve skutečnosti jsou. Brachyteleskop (z řeckého brachy – krátký), sestrojil roku 1880 *K. Fritsch.* Historie dalekohledu však sahá mnohem dál. První si nechal patentovat již roku 1608 *H. Lippershey*, a to v Holandsku.

Galileo Galilei podobný přístroj sestrojil již o rok později. Princip astronomického dalekohledu podal roku 1610 *Johannes Kepler* a poprvé jej pravděpodobně vyrobil *Ch. Scheiner* asi roku 1613.

První dalekohledy byly refraktory, u kterých okulár měl kladnou a nebo zápornou ohniskovou vzdálenost, podle čehož se refraktory dělí na Keplerovy a Galileovy. U Keplerova (astronomického) dalekohledu je okulárem soustava spojných čoček, které vytváří převrácený obraz objektu, což při astronomických pozorováních nepřekáží (obraz se dá převrátit na přímý pomocí hranolů, jako například u triedru). Galileův (holandský) dalekohled má okulár s rozptylnou soustavou. Nemá reálnou obrazovou rovinu, není možné ho použít na zaměřování, ale zato dává vzpřímený obraz. Galileův dalekohled se používá hlavně jako dvojitý dalekohled s malým zvětšením.

J. Gregory sestrojil v roce 1661 zrcadlový dalekohled z velkého parabolického konkávního zrcadla uprostřed provrtaného, z něhož se světelné paprsky odrážely na pomocné, malé eliptické zrcadlo. Obraz předmětu, pozorovaného okulárem, byl v tomto případě přímý, nikoli převrácený, přesto se tento typ dalekohledu nerozšířil, neboť vyžadoval velmi dlouhý tubus.

O deset let později zkonstruoval *I. Newton* zrcadlový dalekohled, jehož objektivem je také parabolické zrcadlo. Obraz v něm pozorovaných jevů však byl stranově i výškově převrácený.

V roce 1671 pak *N. Cassegrain* namísto pomocného konkávního eliptického zrcadla, jehož v konstrukci svého dalekohledu využíval Gregory, použil konvexní hyperbolické zrcadlo. Obraz byl sice stále převrácený, ale dalekohled se stal kratším, neboť díky konvexnímu zrcadlu došlo k prodloužení ohniskové vzdálenosti, aniž by bylo potřeba prodloužit tubus dalekohledu.

Roku 1775 *W. Herchel* vynechal pomocné odrazné zrcadlo, díky jehož použití docházelo v předchozích typech dalekohledů k určité ztrátě světla.

Roku 1880 pak *K. Fritsch* sestrojil již zmiňovaný brachyteleskop, který je kombinací Cassegrainova a Herschelova dalekohledu. Paprsky v něm procházejí ve tvaru písmena *N*, což umožnilo dalekohled ještě více zkrátit. Hlavní zrcadlo je nakloněné na osu dalekohledu, světelné paprsky se odrážejí na pomocné zrcadlo, které je mimo osu dalekohledu, a z něho se pozoruje obraz okulárem vedle hlavního zrcadla, v němž tak proto není potřeba provrtávat otvor.

Na závěr tohoto okénka do historie dalekohledů ještě jedna zajímavost. Zatímco světelné body se při pozorování dalekohledem jeví světlejší než, když je vidíme pouhým okem, plošné objekty jsou naopak jasné méně. Proto je v dalekohledu možné vidět hvězdy i přes den, neboť obloha jakožto plošný objekt je jasná méně, zatímco hvězdy a další bodové objekty jsou jasnější.

Podobné soustavy zrcadle jako v dalekohledech se používají i v některých typech fotoaparátů.

Zvláštním typem dalekohledu je kaleidoskop. Podobně jako část dalekohledů využívá zrcadel umístěných uvnitř tubusu, do kterého se nazírá jediným otvorem. Úkolem kaleidoskopu však rozhodně není umožnit nám dohlédnout k vzdálenému Aldebaranu, nebo alespoň na vrchol protějšího kopce. Kaleidoskop není ani pomůckou pro vědecké bádání či navigaci lodí, je optickou hračkou, jejíž zadní stěna není uzavřena čočkou, ale světlo propouštějící plochou, na které se barevné střípky přeskupují do nejrůznějších geometrických obrazců.

Pracovní list 4: Kaleidoskop

Díval jsi se někdy do kaleidoskopu? Dalekohledu, kterým nedohlédneme buď nikam, nebo naopak mnohem dál? Záleží jen na tom, jak se do něj kdo dívá.

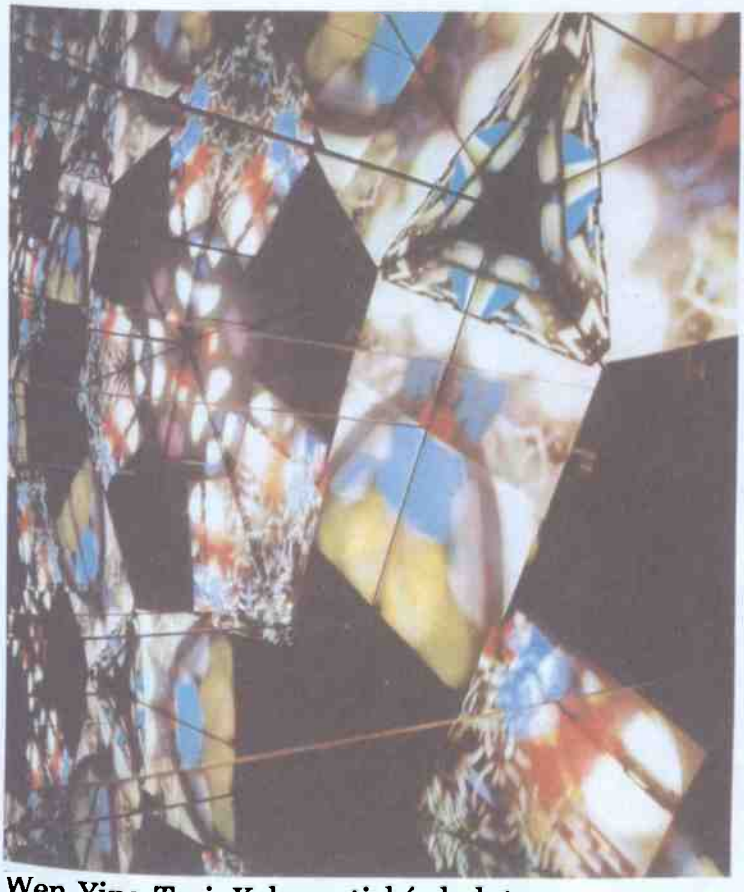

Wen-Ying-Tsai: Kybernetická skulptura

Kaleidoskop však není výrazem pouze pro to, čemu někdy také říkáme krasohled, pro optickou hračku v podobě válce s dvěma nebo třemi zrcadly uvnitř, která nám při každém pohybu, či pootočení nabízí zcela nový pohled, nové neustále se proměňující obrazce. Říká se tak i směsici rychle se měnících, střídajících se událostí, či věcí, i ty tvoří dohromady jakýsi zvláštní měnící se obrazec...

Zkus si sestrojit vlastní improvizovaný kaleidoskop ze dvou či tří zrcadel, ústřižků barevných papírů, sklíček, korálků apod.

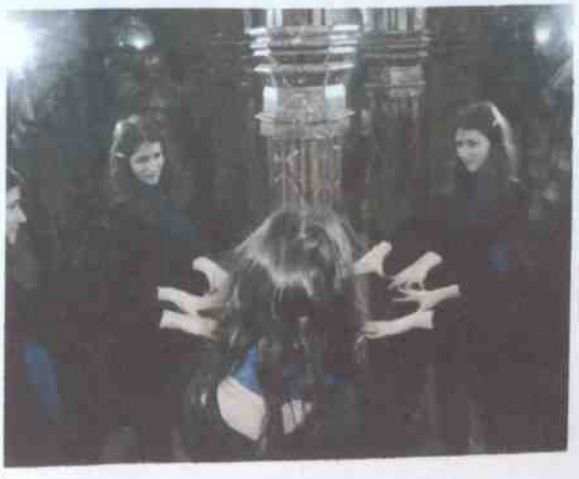

Můžeš také navštívit zrcadlové bludiště a pozorovat efekt kaleidoskopu na různě nakloněných, na sebe kolmých, zrcadlových stěnách.

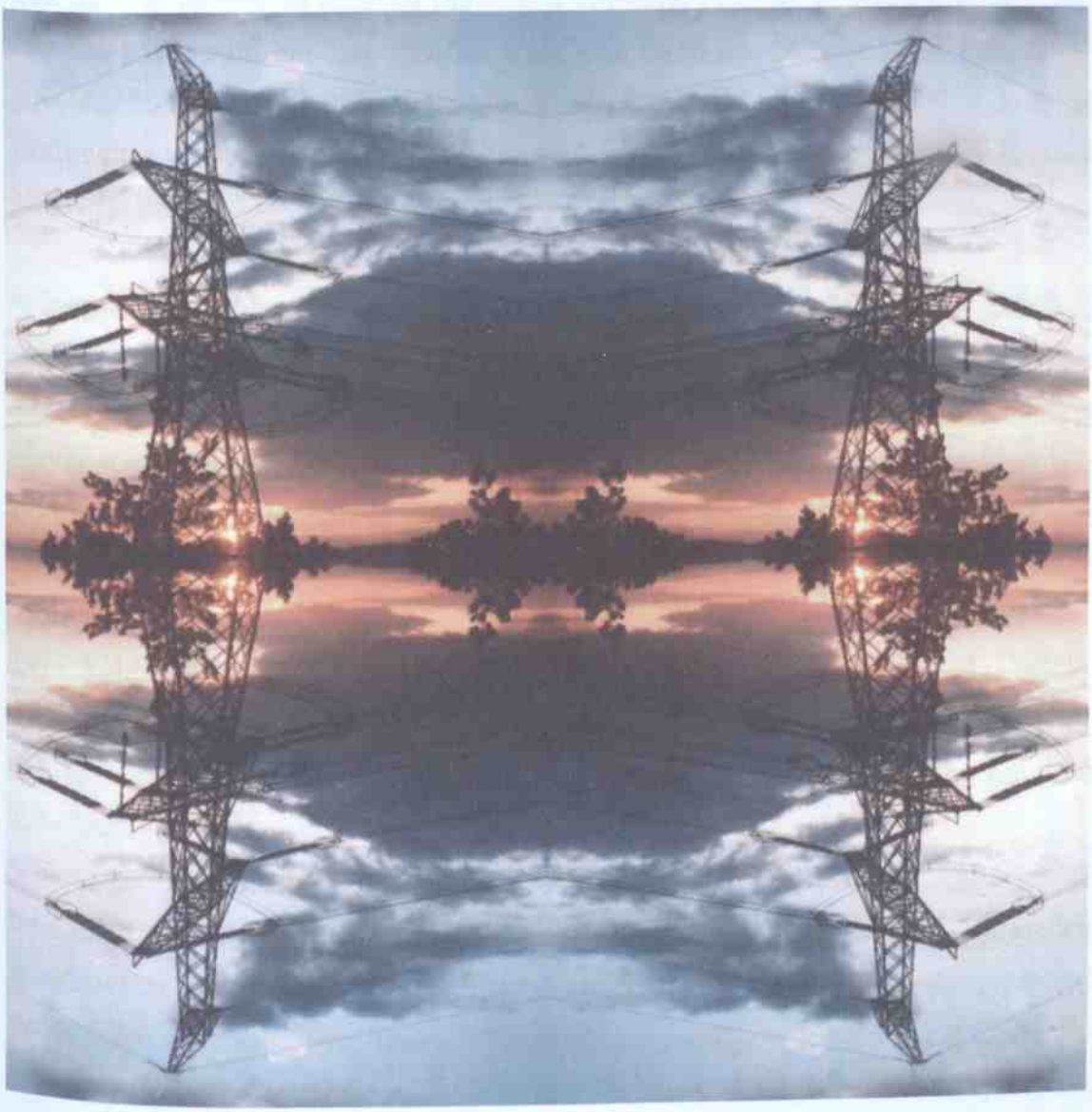

obr. č. 13 úprava fotografie pomocí počítačového programu do podoby kaleidoskopického odrazu

3.2 Střípky z historie zrcadla

Jak už bylo řečeno na začátku předchozí kapitoly, prvním, přirozeným zrcadlem člověka byla vodní hladina. Prvním zrcadlem, které stvořil člověk pak byla deska z leštěného kovu. Nejčastěji se na tato nejstarší zrcadla používalo stříbro, které se dodnes při výrobě zrcadel používá, byť již jen jako slabá vrstvička na zadní straně skleněné plochy.

V šestnáctém a hlavně sedmnáctém století budilo nadšení umění iluze, založené na vlastnostech zrcadel. Objevují se nejen zrcadla zkreslující, ale také katoprické skříňky využívající kovových zrcadel. Mocní a bohatí tehdejšího světa se na svých slavnostech předháněli, kdo své hosty oslní neuvěřitelnější a více dechberoucí podívanou, kterou pomáhaly zinscenovat a zraku předvádět nejrůznější zrcadlové konstrukce, umožňující spatřit létající a mizející postavy a nejrůznější další vidiny.
Do kabinetů podobných kuriozit bezpochyby patří zrcadlové hříčky s cylindrickými, či kuželovými zrcadly, a obrazy malovanými schválně pokřiveně tak, aby se normální vzhled zobrazených výjevů objevil až jako odraz na povrchu zrcadla.
V osmnáctém století se v Benátkách začalo vyrábět zvláštní zrcadlo, jež je benátským nazýváno dodnes. Rám tohoto zrcadla je sestaven z mnoha menších zrcadlových skel různých obrysů, fasetovaných zbroušením a zdobených řezbou po českém způsobu. Toto benátské zrcadlo se později vyrábělo též v Čechách. Některé firmy se výrobou nebo restaurováním benátských zrcadel, jež jsou dodnes znamením luxusu, zabývají i v současnosti.

V devatenáctém století se na divadle používalo speciální zrcadlo bez amalgamového podkladu, které v divácích vyvolávalo iluzi nehmotných přízraků.

Vznikala též zrcadlová bludiště, tvořená četnými zrcadly sestavenými k sobě v určitých úhlech. V takovém bludišti pak návštěvník naráží do svých vlastních obrazů bránících mu nalézt východ.

U nás se dnes takovéto nejznámější bludiště nachází v Praze na Petříně. Bludiště bylo zbudováno, podle projektu architekta Wiehla tesařským mistrem a stavitelem Matějem Bílkem, jako pavilon Klubu českých turistů na pražské Jubilejní výstavě 1891. Bludiště původně stálo v blízkosti průmyslového paláce a teprve o dva roky později bylo přemístěno na Petřín. Stavba je napodobeninou někdejší gotické vyšehradské brány zvané Špička, která byla postavena ve 14. století za vlády Karla IV.

Po té, co byl pavilon přenesen na Petřín, bylo v jeho pravé části nainstalováno zrcadlové bludiště, jehož inspirací bylo patrně zrcadlové bludiště v Prátru ve Vídni.

Druhá místnost je pak od roku 1911 vybavena různě pokřivenými, vypouklými a vydutými, zrcadly, která návštěvníkovi vrací jeho podobu nejrůzněji pokřivenou a zkreslenou, prodlouženou, zkrácenou, rozšířenou. podle tvaru toho kterého zrcadla. Sálům se zrcadly takovýchto vlastností se někdy též říká „síně smíchu". Dnes je v celém bludišti 31 obyčejných a 14 zkreslujících zrcadel.

obr. č. 14 Zrcadlové bludiště v Praze na Petříně

obr. č. 15 a č. 16 některá ze zkreslujících zrcadel v zrcadlovém bludišti v Praze na Petříně

4. ZRCADLO A ZRCADLENÍ JAKO SYMBOL A ZDROJ ILUZE V OBLASTI SLOVESNÉ KULTURY

4.1 Zrcadlo v mýtech

Zrcadlo jako předmět zjevně už od pradávna dráždilo lidskou fantazii. Svědčí o tom množství příběhů, mýtů, pohádek ale též pověr, ve kterých hrají zrcadla důležitou roli. Mnohdy jsou to zrcadla mající nějakou kouzelnou moc, často však zrcadla vystupující v těchto příbězích na sebe berou roli symbolů.
Tato symbolika se objevuje už v řecké mytologii. V klidné vodní hladině jedné tůně, obdivoval jako v zrcadle svou krásu jistý mladík jménem Narcis, který se zamiloval do své vlastní podoby a utrápil se marnou láskou. Zrcadlo je zde symbolem sebelásky.
V řeckých mýtech také vystupuje Medusa, jediná smrtelná ze tří sester Gorgon, jimž se na hlavách svíjeli hadi a na které bylo možné pohlédnout jen skrze odraz v zrcadle. Přímý pohled na jejich tvář znamenal pro každého zkamenění. Hrdina Perseus, který Meduse uťal hlavu, jí při souboji sledoval pouze jako odraz na svém štítě, který mu darovala bohyně Athéna. (Hlavu Medusy pak využil v souboji s obrovským hadem, který právě při pohledu na její hlavu, byť již useknutou, zkameněl, podobně zkameněl i bájný obr Atlas, který nechtěl hrdinu pustit dále a stalo se z něj tak známé pohoří). I o tom vyprávějí řecké mýty.

Další mýty, v kterých se objevuje symbol zrcadla můžeme nalézt například ve starověkém aztéckém náboženství. Rozsáhlý pantheon tohoto polyteistického systému symbolizoval jak přírodní jevy a síly, tak patrony času, zahrnoval božstva nebeských těles, plodnosti, vegetace a mnohá další. Někteří z bohů byli stvořitelé (svět podle tohoto náboženství byl stvořen již pětkrát), jiní nositelé duchovních hodnot a někteří byli spíše mýtickými hrdiny. Stvořitelem prvního z oněch pěti světů pak byl Tezkatlipoka (Kouřící, nebo též Dýmající zrcadlo), který vládl v době čtyř ocelotů. Byl nazýván taky velkým přetvořitelem. Jeho dvojí povaha se projevuje ve všem. Byl vládcem severu i jihu, bohem sucha i hojnosti, zapadajícím sluncem i večerním měsícem. Jako bůh noci byl ochráncem čarodějů

a zločinců, ale zároveň také ochráncem bojovníků. Jeho atributem bylo zrcadlo, z kterého stoupal kouř. V tomto zrcadle Tezkatlipoka mohl vidět, vše, co se dělo na zemi. Též jeho nohy byly ze zrcadla, k prozměnu obsidiánového.
Podle některých aztéckých mýtů mohl čaroděj nahlédnout do zrcadla a spatřit se v něm jako válečník. Otázkou zůstává, zda účelem tohoto zážitku mělo být posílení sebevědomí, utlumení špatného svědomí, nebo ještě něco jiného.

Motiv zrcadla se objevuje i v původním japonském náboženství, šintó. Toto náboženství je založeno nejen na uctívání velkého množství bohů, ale i předmětů. Dodnes jsou uctívány a každému novému japonskému císaři při nástupu na trůn předávány repliky bájných insignií označujících vládnoucí moc. Jsou jimi magické zrcadlo, které podle legend pomohlo oklamat sluneční bohyni Amaterasu (nejstarší a nejoblíbenější dítě božského páru Izanagiho a Ivanami, které v mýtech vystupuje jako bohyně matka a zakladatelka císařské dynastie) tak, že vyšla z temné jeskyně. Dále meč, jenž byl objeven v ocasu draka. A třetím z těchto předmětů byly korále, z nichž se zrodilo mnoho bohů. Bohyně Amaterasu vyslala na Zem svého vnuka, prince Ninigiho, aby vytvořil věčně vládnoucí dynastii, a předala mu právě tyto tři předměty jako symboly vladařské moci. Ninigi je podle tradice považován za božského předka japonské dynastie. Současný císař Akihito je tak již 125. japonským císařem v pořadí.

V mýtech po celém světě se však kromě těchto zvláštních zrcadel a využití jejich vlastností, vyskytoval motiv zrcadlení i jinak, a to ve formě protikladů, podvojnosti. Často tak proti sobě stojí noc a den, život a smrt, nebe a země, pevnina a moře, suché a mokré, zima a léto, žena a muž a podobně.
Jako další podobu této podvojnosti je možné chápat mýtus o nevlastních dvojčatech, rozšířený v mytologiích nejrozličnějších kultur. Nejčastěji je jedno z nich počato bohem, nebo králem, zatímco druhé, respektive první, je počato krátce před tím svůdcem, který se vydává za skutečného manžela ženy. Dvojčata pak jsou často již při narození odlišná svým vzhledem. V dalším životě pak vystoupí napovrch jejich odlišné a zpravidla přímo protikladné povahy.
O dvojčatech a dvojnících však chci více psát až později.

Pracovní list 5: Narcis

Caravaggio: Narcis

Znáš příběh o Narcisovi? Mladíkovi, který se zamiloval do svého vlastního odrazu na hladině?

Prohlédni si tři různá zobrazení příběhu na téhle a následující straně. V čem je které zvláštní?

Tvorba každého ze tří umělců spadá do jiného období a liší se dokonce i místem. Ten první, Caravaggio, je představitelem italské renesance. Svérázný španěl, Salvator Dalí, je snad nejznámějším surrealistickým malířem vůbec, posledním je soudobý umělec českého původu Ivan Pinkava. Každý z nich ztvárnil známý příběh trochu jinak.

Podle legendy se Narcis nakonec změnil v květinu, která od té doby nese jeho jméno. Na jednom z obrázků můžeš tuto květinu najít.

Salvador Dalí: Narcisova proměna

Na dílech prvních dvou umělců se Narcis shlíží ve vodní hladině, přesně tak, jak praví legenda.
Ten na Pinkavově fotografii však drží v ruce zrcadlo.
Snad proto, že dnes svůj odraz pozoruje ve vodní hladině jen málokdo, daleko častěji se na sebe díváme právě do zrcadel.

Pinkava - Narcis

Dokážeš přijít na to, čím dalším se jednotlivá vizuální převyprávění legendy liší, a v čem se naopak shodují?

Malý text k zamyšlení:
„A byl Narcis opravdu tak krásný?" zeptala se tůň.
„Kdo by to mohl vědět lépe než ty?" odpověděly Oreády. „Kolem nás jenom procházel, protože hledal tebe, uléhal na tvém břehu, díval se do tebe a v zrcadle tvé hladiny pozoroval svou krásu."
Tůň však odpověděla: „Milovala jsem Narcise, když ležel na mém břehu a shlížel se ve mně, protože v zrcadle jeho očí jsem viděla svou vlastní krásu."

Petříček, M., *Znaky každodennosti čili krátké řeči o ničem.* Herrmann a synové, Praha: 1993, kapitola Zrcadlo čili o hlouposti, str. 38

4.2 Zrcadlo v pohádkách

Jednou z nejznámějších pohádek, ve kterém se objevuje kouzelné zrcadlo, je Sněhurka. V této pohádce se zlá královna, Sněhurčina macecha, opakovaně dotazuje zrcadla, kdo je na světě nejkrásnější. Když jí jednoho dne zrcadlo místo dosud obvyklé odpovědi, že samozřejmě ona, odpoví, že tou nejkrásnější je Sněhurka, která za ty roky dorostla do krásy, macecha nejen zuří. Rovnou začne usilovat o Sněhurčinu smrt, aby si tak vrátila své prvenství v kráse.
Další známou pohádkou, v níž vystupuje kouzelné zrcadlo, je Sněhová královna, známá též třeba jako Kay a Gerda. Toto zrcadlo podle některých verzí stvořil ďábel, a když se zrcadlo rozbilo na tisíce kousků, spadly tyto střípky lidem do očí. A ti pak viděli svět pokřivený, špatný, mnohem horší než ve skutečnosti byl a začali se podle toho chovat i k ostatním.
U Andersena se dočteme, že zrcadlo v této pohádce sebemenší vadu zveličovalo, a že k jeho roztříštění došlo poté, co v něm ďábel chtěl spatřit obraz Boha a andělů. Zatímco zrcadlo v pohádce O Sněhurce sděluje své královně pravdu, poskytuje toto zrcadlo naopak odraz pokřivený a lživý.
V české filmové pohádce Byl jednou král je kouzelným zrcadlem babce kořenářce zdánlivě obyčejná pánev, kterou této kouzelné pohádkové babičce stačí pouze přetřít a vidí v ní cokoli, co právě potřebuje, třeba to, kde se zdržela princezna Maruška.

Motiv zrcadel se objevuje i v novodobých pohádkách, jakou může být třeba Nekonečný příběh od Michaela Endeho. V něm se objevuje motiv tří bran, skrze něž je velmi těžké a životu nebezpečné projít. Všichni hrdinové, kteří se jimi pokusili projít před Átrejem, zaplatili životem hned u té první, u „Brány velké hádanky" tvořené dvěma sfingami. Druhou branou, skrze níž je ještě těžší projit, než přes onu první, a která se v téměř nezměněné podobě objevuje i ve filmovém zpracování příběhu, je potom „Brána kouzelného zrcadla". Ta, ačkoli je zrcadlem, není ani z kovu, ani ze skla, a člověk, který před ní stojí, vidí v tomto zrcadle nikoli svou vnější podobu, ale to, jaký je ve skutečnosti, svoje vlastní nitro. Átrej v

tomto zrcadle spatřuje Bastiena, jak čte tuto knihu. Hrdina příběhu tak náhle na krátkou chvíli může sledovat svého vlastního pozorovatele, tedy čtenáře.
Jiným zajímavým zrcadlem, obdařeným zvláštní mocí, je zrcadlo z Erisedu z knih o Harry Potterovi. Toto zrcadlo každému ukazuje to, co by rád viděl, to, co by si ze všeho nejvíce přál, aby bylo skutečností. Zatímco Harry, který nikdy nepoznal svou rodinu, v zrcadle vidí své rodiče a další příbuzné, jeho kamarád Ron vyrůstající ve stínu svých úspěšných starších bratří se vidí být primusem a držitelem různých pohárů a ocenění.
Starý čaroděj, profesor Brumbál Harryho varuje, aby netrávil před tímto zrcadlem příliš mnoho času: *„Byli už lidé, kteří před ním promarnili celý život, uchváceni tím, co v něm viděli, nebo zas zešíleli, poněvadž nevěděli, jestli to, co jim zrcadlo ukazuje je skutečné, nebo aspoň možné.“* Zrcadlo z Erisedu se tak stává jakýmsi podobenstvím lidí utíkajících se příliš často do svých snů a zapomínajících tak žít skutečný život.

Jsou také příběhy, v nichž zrcadla uvězní více než jen pouhou mysl. V jednom z nich se kromě tohoto objevuje také myšlenka umocnění, zmnožení magických sil pomocí zrcadel. Děje se tak například v knize Terryho Pratchetta *Čarodějky na cestách*, kde se objevuje nikoli pozitivně laděná postava „kmotřičky víly“, která se stavěla mezi dvě zrcadla, což jí dodávalo zvláštní magické moci. Jedna z titulních postav, čarodějek, jež je v příběhu její protivnicí (a také její sestrou, jak se později ukáže) jí však před tímto počínáním varuje. Když se pak situace vyhrotí a jedno ze zrcadel je rozbito, dojde v časoprostoru díky náhle neexistujícími odrazu k zvláštní reakci a obě sestry jsou uvězněny uvnitř mezi zrcadly. Každá však v této situaci reaguje jinak:

Líza Zlopočasná se rozhlédla po mnohovrstvitém stříbřitém světě.
„Kde to jsem?“
V ZRCADLE.
„Jsem mrtvá?“
ODPOVĚĎ NA TUTO OTÁZKU, *řekl Smrť*, JE NĚKDE MEZI ANO A NE.
Líza se otočila a současně s ní se otočily biliony dalších postav.
„Kdy se dostanu ven?“

AŽ NAJDEŠ TO PRAVÉ ZRCADLO.

Líza Zlopočasná se rozběhla řadou nekonečných odrazů.

(...)

Bábi Zlopočasná se rozhlédla po mnohovrstvitém stříbřitém světě.

„Kde to jsem?“

V ZRCADLE.

„Jsem mrtvá?“

ODPOVĚĎ NA TUTO OTÁZKU, *řekl Smrť*, JE NĚKDE MEZI ANO A NE.

Esme se otočila a současně s ní se otočily biliony dalších postav.

„Kdy se dostanu ven?“

AŽ NAJDEŠ TO PRAVÉ ZRCADLO.

„Je v tom nějaký chyták?“

NE.

Bábi se podívala sama na sebe.

„Tohle je to pravé,“ odpověděla.

Pratchett, T. *Čarodějky na cestách*. Talpress, Praha: 1996.
ISBN 80-7197-006-9 str. 384 a str. 388

„Bábi“ tedy odhaluje, že ona sama je svým skutečným zrcadlem. V podobném smyslu je možné chápat i odpověď ctihodné matky Luyseyalové z Herbertovy ságy „božskému imperátorovi“ Letu II.

„Jak vůbec víte, že jste živé?“

„Zrcadlím sama sebe,“ řekla Luyseyalová. Byla to vhodná benegesseritská odpověď, která Leta urazila.

Herbert,F. *Božský imperátor Duny*. str. 171

Jiná čarodějka uvězněná v zrcadle se objevuje i v příbězích čaroděje Kedrigerna z pera Johna Morressyho. V tomto případě problém není řešen zevnitř zrcadla, osobou, která je v něm přímo uvězněná, ale zvenku někým dalším.

V příběhu se jedná o kletbu a jedním z úkolů Kedrigerna specializujícího se na odeklínadla je právě poznat, v kterém zrcadle je skutečná čarodějka, neboť zvolením nesprávného zrcadla by se do reálného světa dostal jen některý z jejích dvourozměrných odrazů. Nakonec se mu tyto odrazy podaří rozpoznat díky lsti, když navrhne naříznout v zrcadle škvíru, jako otvor, kterým by se uvězněná čarodějka mohla dostat ven. Zatímco dvourozměrné čarodějky začnou jásat, ta trojrozměrná si jen povzdychne, jak by jí asi tak mohla prolézt.
Všimněme si, že v tomto příběhu jsou odrazy v zrcadle prezentovány jako dvourozměrné, i když ve skutečnosti tomu tak není.

Motiv uvěznění mezi zrcadly se vyskytuje i v novém zpracování Sněhurky z produkce televizního kanálu Hallmark, kde je takto zaklet král, zatímco zlá královna se pohybuje po celém království pomocí zrcadla, do něhož vstoupí, a které navíc dokáže změnit její podobu.

Jiná zrcadla, tentokrát tvořená vodní hladinou, můžeme najít v Tolkienově trilogii Pán prstenů.
Jedním z nich je Kheled-Zaram – Zrcadlové jezero, jehož vody zůstávají temně modré i za slunečného dne, a v němž jsou i za toho nejjasnějšího dne stále vidět hvězdy.
Tím druhým pak je Zrcadlo Galadriel, mělká stříbrná nádržka na tesaném podstavci, jíž Galadriel, elfí Paní z kouzelného lesa Lórienu, plní vodou z blízkého pramene. K tomuto Zrcadlu přivede Galadriel hobity Froda a jeho přítele Sama a vybídne je, aby se do něj podívali, pokud chtějí. Na Frodovu otázku, co v zrcadle uvidí, mu však Galadriel dává, jak už to u Tolkienových elfů bývá, ne zcela jednoznačnou odpověď: *„Mohu Zrcadlu přikázat, aby zjevilo mnohé věci,“* odpověděla, *„a někomu mohu ukázat to, po čem touží. Ale Zrcadlo také ukazuje věci nežádané, a ty jsou často podivnější a užitečnější než věci, které si přejeme vidět. Co uvidíš, necháš-li Zrcadlo konat svobodně, to ti nepovím. Ukazuje totiž věci, které byly, a věci, které jsou, i věci, které teprve mohou být. Ale co vlastně vidí, to někdy nerozezná ani ten nejmoudřejší.“*
Toto zrcadlo, podobně jako jiná pohádková zrcadla, tedy může ukázat tomu, kdo do něj nahlédne, budoucnost. V tomto případě však nejde o budoucnost, která je

daná a neměnná, jako spíše o možnou cestu, kudy by se mohla ubírat, pokud ji nějakým způsobem neodvrátíme.

Jiný motiv zrcadlení se objevuje v knize Rogera Zelaznyho, Vládci stínů, kde je jediným skutečným světem království Amber, a všechny ostatní světy „ve stínech" jsou pouze jeho odrazem. Je zde též město pod jezerem, které se rozkládá pod Amberem, na jehož dně je město Rebma, jež je přesným odrazem Amberu. Navíc Rebma = Amber čteno pozpátku, tedy i jméno tohoto „podjezerního" města je vlastně odrazem města, které stojí na jezerem. V palácích obou těchto měst je na podlaze jednoho ze sálů obrazec, který vládcům Amberu (a všem členům královské rodiny, značně široké a proti sobě intrikující) umožňuje přejít z Rebmy do středu obrazce na Amberu a zpět a stejně tak do kteréhokoli místa ve stínech. Je tedy možné tuto konstrukci světa do jisté míry chápat jako možnost přejití do světa zrcadlového, do „Země za zrcadlem", do světa, který je odrazem světa skutečného.

4.3 Zrcadlo v pověrách, rituálech a magii

„Královno, zjev se mi."
Z novodobé dětské pověry

K zrcadlu se váží nejrůznější pověry, snad pro zvláštnost tohoto předmětu, která v člověku probouzí magické myšlení. Slova v úvodu kapitoly mají svůj původ v jedné z jakýchsi novodobých pověr, kolující mezi dětmi někdy kolem roku 1990. Tato pověra je v podstatě jakýmsi návodem, jak využít magickým způsobem zrcadlo. Člověk měl vstoupit do místnosti, kde je zrcadlo (někdy se mluvilo přímo o koupelně) a zůstat tam v naprosté tmě. S pohledem upřeným do zrcadla pak pronést „zaříkávací" formuli: „Královno, zjev se mi", a pak už jen čekat, až se v zrcadle zjeví tvář. Pokud tato tvář byla bílá s černýma očima, mohli jste si něco prát. Když však byla naopak černá a ze zrcadla na vás zářily jen dvě bílé oči, museli jste rychle rozsvítit, jinak se mohlo stát „něco hrozného". Co přesně

hrozného, to nikdo nevěděl. Snad právě neurčitost oné hrozby v nás probouzela skutečný strach. Nikdy jsem sice „královnu" neviděla, ale přesto jsem se ještě dlouhé roky bála vejít do koupelny, pokud v ní byla tma.

Existují však i obecněji známé pověry než tato. Snad tou nejznámější pověrou o zrcadle vůbec je ta, která tomu, kdo zrcadlo rozbije předpovídá sedm let neštěstí. Je možné však tuto pověru mezi lidmi zaslechnout i v jaksi obrácené podobě, tedy, že někteří lidé naopak v souvislosti s rozbitým zrcadlem mluví o štěstí. Nejspíš pro podobnost s pověrou tvrdící že „střepy znamenají štěstí".

Známá je také skotská pověra o dvojníku v zrcadle. Někdy se mluví též o skotském přízraku. Spatření tohoto dvojníka nevěstilo nic menšího, než vaši smrt.

V Erbenově baladě Štědrý večer pak lze nalézt pověru, podle níž je možné na štědrý večer, tedy v určitý čas mající zvláštní magickou moc, vidět v díře v ledu to, co člověku přinese budoucnost. Zrcadlo (v tomto případě představované vodní hladinou) tak sloužilo k věštění. Stejně jako jiné příběhy zabývající se tématem lidské touhy odhalit vlastní osud, i tento Erbenův před podobným počínáním varuje. Člověk, který v těchto příbězích svou budoucnost spatří, se často propadá do zoufalství a beznaděje.

V legendách šumavských sudetských Němců se objevují takzvaná zemní zrcadla. Ta neukazovala budoucnost, ale s jejich pomocí se mohli spojit dva lidé, nebo se jimi dalo podívat na nějakou vzdálenou událost. Poslední člověk, který je uměl používat, zemřel údajně ve třicátých letech minulého století.

V jižní Africe se u některých domorodých kmenů zrcátko s obdobnou funkcí vyskytuje ve výbavě místních kouzelníků. Ti je používají k tomu, aby v něm mohli vidět buď ztracené věci, a tak je znovu najít, nebo také mohli jeho prostřednictvím odhalit zloděje.

V některých náboženstvích a kulturách bylo zrcadlo, nebo hladina řeky chápáno jako vstup do podsvětní říše, světa za zrcadlem, do místa, kam odcházeli mrtví. Některými takovýmito branami bylo možné přejít jak ze světa živých do světa mrtvých, tak i naopak. Příkladem takové dvoupropustnosti, dvousměrnosti může být Legba nazývaný také Papa Legba nebo Legba Ati-bon. Legba je Voodoo duch křižovatek, kde se stýká Horní svět s Dolním. Touto křižovatkou je právě zrcadlo a Legba se nachází na jeho obou stranách. Opírá se o hůl a dalším jeho symbolem

je macoutte (slaměný pytel). Obětují se mu kuřata, a to tak, že se jim zakroutí krkem, aby nevytekla krev.

Zrcadlo se však objevuje i v lidových rčeních a úslovích, z nichž se dnes běžně používají již jen málokterá. Patří mezi ně jako „N*astavovat někomu zrcadlo*" ve smyslu ukazovat mu jeho skutečnou podobu, „*Slepému zrcadlo podávat*", kterýmžto rčením se vyjadřuje, že si někdo počíná pošetile, nebo dnes už prakticky nepoužívané „*Dělat ze sebe zrcadlo*", které se používalo ve významu okázale na sebe upozorňovat.

4.4 Zrcadlení a zrcadlo ve filosofii a literatuře

„Vaše tvář je ikonou vašeho života."
O´Donohue, J., Kniha keltské moudrosti

Podobné tvrzení, jaké uvádí tuto kapitolu, je k nalezení též v Bibli. Devatenáctý verš sedmadvacáté kapitoly knihy Přísloví nám říká: *„Jako se na vodě zrcadlí tvář, tak srdce člověka na člověku."* (Př 27,19) Myšlenka, že z lidské tváře je možné vyčíst charakter jejího nositele, se tak v některých kulturách objevuje už dávno před naším letopočtem. (Konkrétně citované přísloví pochází ze sbírky pořízené kolem roku 700 před Kristem.)

Citát z Knihy keltské moudrosti, který jsem zvolila jako motto této kapitoly, se dobře hodí i k myšlenkám Wildeova románu Obraz Doriana Graye, v němž titulní postava, mladý muž s mimořádně krásnou tváří, po spatření vlastního portrétu, jež vytvoří jeho přítel, vysloví přání, aby tíhu jeho let i jeho budoucích hříchů nesla tvář na portrétu a jeho skutečná tvář, toho zůstala ušetřena. Jeho přání se splní, a tak Doriana Gray, přestože holduje nejrůznějším neřestem a v závěru knihy dojde i k takovému zločinu, jako je vražda přítele, který kdysi vytvořil onen obraz, působí stále stejně mladě, svěže a nevinně, jako kdysi, a proto nikdo nevěří, že by tento muž mohl spáchat cokoli z toho, co se o něm vypráví. Zato

tvář, na jeho starém portrétu, který ukryje před zraky kohokoli jiného, je stále odpornější. Tento zvláštní portrét je tak hrdinovi knihy jakýmsi svědomím, je zrcadlem jeho duše. Když se pak Doriana Gray své svědomí pokusí zabít, zabíjí sám sebe.

Svědomí jako zrcadlo duše - tuto myšlenku lze vyčíst i ve slovním spojení „Zpovědní zrcadlo", jež je součástí katolických kancionálů, a které má věřícím pomoci při takzvaném zpytování svědomí. Formou otázek jim pomáhá rozpomenout si na nejrůznější drobná i větší provinění, jichž se dopustili, a umožňuje jim tak vyznat se z nich při svátosti smíření a získat za ně odpuštění.

Vraťme se ještě na chvíli zpět k Bibli. Najdeme v ní totiž i jiná místa, v nichž se mluví o zrcadle.
Svatý Pavel v prvním ze svých dvou listů Korintským píše: *„Nyní vidíme jako v zrcadle, jen v hádance, potom však uzříme tváří v tvář."* (1Kor 13,12) Pavel zde mluví o tom, že naše poznání je jen částečné a jeho plnost teprve přijde. Celý příslušný odstavec myšlenkově připomíná Aristotelovo podobenství o jeskyni, v níž člověk, připoutaný tak, aby se nemohl hnout z místa, ani otočit hlavou, pozoruje stíny na zdi a podle nich si dělá úsudek o světě venku. Podobnost mezi tím, o čem mluví Aristoteles a tím, co píše Pavel křesťanům z Korintu, rozhodně nemusí být čistě náhodná. Znalost Aristotela není u Pavla, který měl řecké vzdělání, nijak překvapující.

V literatuře se však můžeme setkat i s jinými zrcadly. Některá „se opožďují", jako to z knihy Jana Weisse, o němž se mluví v pracovním listu číslo šest. Jiná pak patří mezi zrcadla zkreslující prostor a tvar, o kterých jsem již psala v kapitole 3.1.1. Takové zrcadlo se vyskytuje například v povídce K. Schulze *Blázen před zrcadlem*. Tento „blázen", kterým je znetvořený člověk, jež je všem ostatním jen pro posměch, pro sebe uzme zvláštní pokřivené zrcadlo, které je nalezeno v domě dávno zemřelého cestovatele a samotářského podivína, které je plné podivných věci z různých koutů světa.
Zatímco všichni ostatní vidí v tomto zrcadle svou tvář ohavně pokřivenou, vidí v něm onen člověk znetvořený od přírody svou tvář krásnou. A čím více se do něj

pitvoří, tím je jeho tvář v zrcadle krásnější. Krásnější než jakou kdy viděl u jiných. Tráví tak veškerý svůj volný čas tím, že se zhlíží v zrcadle. Časem dokonce uvěří ve skutečnost této své proměny a chová se i před ostatními, jako by byl opravdu tak krásným, jakým se vídá být v zrcadle, čímž je ostatním jen ještě směšnější než dříve. To vše činí tak dlouho, dokud mu jednoho dne zrcadlo nerozbijí kamenem kluci, jimž počínání onoho šeredy zhlížejícího se v zrcadle přijde k smíchu. Pro mrzáka je tak vše ztraceno a nezbývá mu, než se ze svého snu o vlastní kráse vrátit zpět do reality ještě tíživější než byla před tím, než ono zrcadlo, v němž jediném byl krásným, objevil.

Snad i tohle všechno mohl mít na mysli Frank Herbert, když v jednom ze svých románů napsal:
„...Ty, kdo se přespříliš dobře naučí sebeklamu, jejich sebeklam zničí. ...“
Herbert, F., *Děti Duny* str. 114

V jiné své povídce, nazvané prostě „Zrcadla“, Karel Schulz píše o člověku, který má ze zrcadel, a z toho co v nich vidí, nebo by mohl vidět, hrůzu. Vídá totiž v zrcadlech, jimiž je zároveň silně přitahován, nejrůznější věci, jež ho děsí. Věci, které s ním ve skutečnosti nejsou v téže místnosti, přítele, jenž odjel do ciziny, i osoby, které jsou již po smrti. Ve strachu se tedy do zrcadel nedívá a na noc je zakrývá. Zjišťuje však, že tak je to ještě horší, neboť je přesvědčen, že ony věci jsou v zrcadle i tehdy, když se do něj nedívá.

Na závěr této kapitoly si dovolím citovat výzvu, kterou Ray Bradbury však ve svém románu *451° Fahrenheita* vkládá do úst jedné z postav:
„Teď pojďte, nejdřív vystavíme továrnu na zrcadla a pořádně se do nich budeme dívat.“

Pracovní list 6: Zpožďující se zrcadla

Napadlo vás někdy, že by se zrcadlo mohlo opožďovat? Malíře Jana Součka zřejmě ano. Možná se coby autor následujících obrazů nechal inspirovat povídkou Jana Weisse, ve které se takové zrcadlo objevuje, možná také ne. Ukázky z děl obou Janů, jež vám prezentuji na této a další stránce, však spolu právě v tomto momentu souvisí.

Přečtěte si následující ukázku z povídky a pak si pozorně prohlédněte oba obrázky:

Čtyři zrcadla visela proti sobě v kulatém sále a byla si podobná jako hvězda hvězdě.

Ale jedno z těch čtyř zrcadel mělo podivuhodnou, ba divotvornou vlastnost. – Bylo to zrcadlo, které se opožďovalo... kupodivu! – Úsměv, vržený do jeho hladiny, vracel se teprve po chvilce. Někdy celá minuta uplynula, nežli jsi obdržel svůj pohyb zpět! – Byla to tvoje tvář, jež se na tebe dívala ze skla, ale byla to tvář o málo zpožděná. Tvář mladší o několik chvil.

Weiss, J. *Zrcadlo, které se opožďuje*, Český spisovatel, Praha 1964, str. 101,

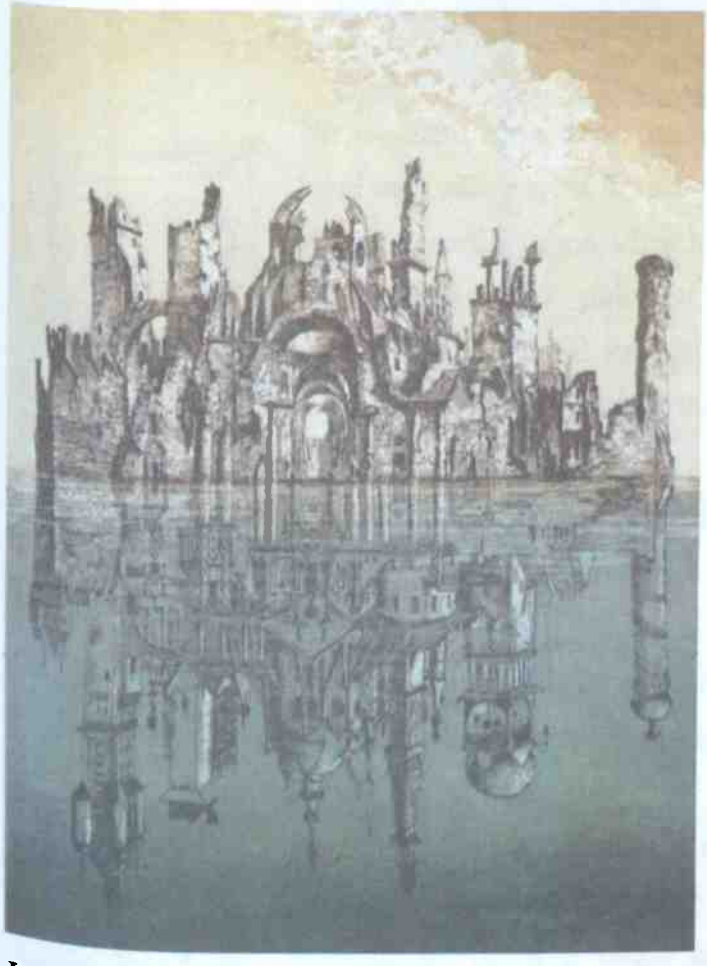

Jan Souček: *Zrcadlení*, kombinovaná technika, 1975

Jan Souček: Mrtvá krajina, olej na plátně, 1980

Na obrázku Zrcadlení, na předchozí stránce, vidíte ruinu jakéhosi paláce zrcadlící se v jezeře v celé své, dávno minulé, kráse. Zrcadlo, jehož odraz se zastavil kdesi v minulosti.

V „Mrtvé krajině" pak leží několik louží, v nichž je vidět odraz chrámu, snad katedrály ...možná v kraji kdysi stála, možná tam někdy bude stát... možná jde jen o jakousi zvláštní fata morganu...

Teď je však krajina na každý pád mrtvá, ať už nám louže tvrdí cokoli.

Najděte si místo na břehu, které vás něčím osloví, a pokuste se jej zachytit pomocí malby nebo fotoaparátu v různých denních či ročních dobách.

Například namalujte břeh rybníka ráno, a jeho hladinu odrážející okolí domalujte až v poledne či večer. Nebo kombinujte dolní a horní části fotografií zobrazující sice tentýž břeh, ale v různých časech.

4.5 Zrcadlení a psychologie

„Všichni elfové napjatě pozorovali Královnu a byli zrcadlem jejích nálad. Když se usmála ona, usmáli se i ostatní. Když řekla něco, co považovala za zábavné, smáli se.“

Pratchett, T., Dámy a Pánové, Úžasná Zeměplocha. Praha, Talpress, 1992, ISBN 80-7197-103-0, str. 348

Poznatky psychologie říkají, že člověka, který je nám nějakým způsobem sympatický, často i zcela nevědomky napodobujeme. Tedy nejen, že se v některých případech třeba i cíleně snažíme jednat jako on, ať už to znamená, že si pořídíme stejný model, či se přihlásíme do stejného zájmového kroužku jako on, nebo dokonce převezmeme některé jeho morální zásady. Ale také můžeme kopírovat, napodobovat jeho chování, aniž bysme si to zároveň plně uvědomovali.

Psychologové též vypozorovali, že dva lidé, mnohem častěji v průběhu společného rozhovoru vzájemně napodobují svá gesta a postoje v případě, že jsou si navzájem sympatičtí, než pokud tak tomu není. Z těchto poznatků pak vycházejí různé rady, jak pomocí tohoto zrcadlení gest, mimiky i celkového postoje, pozitivně ovlivnit mínění druhého o své vlastní osobě.

Metoda zvaná zrcadlení se však používá například i v manželské terapii. Tato metoda bývá někdy nazývána též metodou efektivního citového naslouchání. V tomto případě partner po druhém neopakuje gesta, ale slova jeho stížnosti svými vlastními slovy. Snaží se tak pochopit nejen myšlenku, ale i emoce obsažené ve sdělení a ověřuje si tak, zda druhého pochopil správně.

Zajímavým doplněním, a svým způsobem též zrcadlem k této kapitolce by pak mohl být citát ze ságy Franka Herberta o pouštní planetě Duna:

„Když budeš odhazovat ty, kteří ti pravdu tlumočí přesně, zbudou ti jen takoví, kteří vědí, co chceš slyšet,“ řekla Jessica sladce. „ Neumím si představit nic nebezpečnějšího, než hnít v zápachu vlastních představ.“

Herbert, F., *Děti Duny*. str. 166

4.6 Fenomén „dvojník“

„...Tak stejné jsme a přece jiné, samy se v sobě zrcadlíme.“
Naše PJ (paní jeskyně) při jedné hře na podzim roku 2002

Citace uvádějící tuto kapitolu mi zněla v uších už v době, kdy jsem si téma své diplomové práce teprve vybírala. Zněla mi v nich tak dlouho, až jsem se ona slova rozhodla v ní použít. Jde o závěrečný verš básně, kterou naše tehdejší „paní jeskyně“ vložila do úst jedné z „cizích postav“, té mluvící ze dvou sester, z nichž každá se nacházela v jiné polovině zrcadlově vystavěného bludiště, ve kterém se celé dobrodružství odehrávalo. Vzpomínám si, že jsem tehdy nejvíc zkušenostních bodů získala právě za objev, že je celé bludiště vystavěné na principu zrcadlení, a za následné zakreslení zbývajících částí bludiště do mapy. To, že nám znalost toho, co kde potkáme, kam se která chodba stáčí, co asi tak v které místnosti číhá, co by to mělo umět, jak bude ta místnost velká a kudy se z toho všeho nakonec vymotat, v celé věci velmi pomohla, je myslím nasnadě. Mne však především stále nepřestává fascinovat nápad, který pro naši hru tehdy kamarádka měla. Ono bludiště, které bylo přezrcadlené nejen prostorově, ale v jehož protilehlých částích se zároveň také nacházely tytéž postavy, jen se zrcadlově obrácenými vlastnostmi. A nápad je právě to, co se při podobných hrách cení nejvíce. Nevím, zda kamarádku tehdy inspirovalo něco z toho, co při zabývání se „jejím“ bludištěm a „jejími“ postavami napadá mne a o čem se následně hodlám rozepsat.

Motiv dvou postav, které jsou až neuvěřitelně odlišné a přece k sobě mají nějakým způsobem neoddělitelně blízko, se totiž v literatuře, ale i v mytologiích různých národů vyskytuje mnohem častěji, stačí jen hledat.

Dvojnici se vyskytují v mytologii celého našeho kontinentu. Patří mezi ně nejen ona zvláštní, již dříve zmiňovaná dvojčata. Ve starověkém Římě byl duchovním dvojníkem každého člověka génius. Ten jako alter ego provázel člověka celý život a původně s ním i umíral. Byl jeho ochráncem. Génia měl každý člověk (což v antickém Římě znamenalo muž, a to svobodný, ale i místo (dodnes je živý latinský termín *genius loci*), spolky a sdružení, vojenské jednotky apod.

V mýtech po celém světě se objevovali dvojníci též v podobě protikladných povah vyskytujících se v příběhu. Mohli se u nich projevovat podobné a přesto odlišné vlastnosti, např. chytrost a lstivost...

V příběhu R. L. Stevensona se spořádaný doktor Jakyl mění díky zvláštním účinkům specificky připravovaného nápoje ve svůj pravý opak – pana Hydea, který po nocích běhá ulicemi a děsí široké okolí.

Kdo v českém národě by neznal dvojčata z Cimrmanovi pohádky „Dlouhý, široký a krátkozraký", prince Jasoně a Drsoně, o jejichž povahách mnohé vypovídají, jak už to ostatně v pohádkách často bývá, i jejich jména.

O něco méně známým příkladem může být krásná, citlivá, ... Hwi Nori a její strýc Malky, jak o tom v Herbertově knize „Božský imperátor Duny" říká sám božský imperátor Leto II.:

„...Moneo, nepřipadalo ti divné, že Hwi, ta něžná Hwi, je doslova zrcadlem strašlivého Malkyho? Je jeho protikladem ve všem, včetně pohlaví."

Herbert, F., *Božský imperátor Duny*. Nakladatelství Svoboda, Praha. str. 221

Další, snově pohádkový, příklad jakéhosi dvojníka, či v tomto případě dvojnice, se objevuje v jedné Tolkienově básni, kde se tančící princezna, nazvaná v básni Já, setkává s jinou princeznou, stejnou jako ona, ale tančící proti ní hlavou dolů, s princezničkou Tá.

PRINCEZNIČKA JÁ

Princezna já
něžná, líbezná
(elfů sbor to o ní zpívá),
perly ve vlasech.
Něžně jako dech
bílý závoj z ramen splývá
a na tom závoji svítí
zlatožluté jarní kvítí,
démantová rosa ranní
zdobí její pás.

Bílé luny jas
do hebkého roucha stkaný
tělo objímá,
v nočním vánku vlá
jak mlha bílá.

Když šla září dne
v roucho blankytné,
v šedý plášť se halila.
Za noci ji zas
halil luny jas
a hvězd skvělý třpyt.
Když ty hvězdy jasně svítí,
v paprscích se botky třpytí,
botky z šupin ryb.
Když se v šeru roztancuje,
kol ní víří, létá, pluje
bílých jisker mrak.

Když se říční břehy setmí,
dívá se na hvězdy letní,
a když schýlí zrak
k ztemnělé hladině vodní,
vidí, jak se právě pod ní
tak jak ona tancem baví
princeznička Tá,
tak krásná jak Já,
stejně nožku k nožce staví,

stejně líbezná,
stejné roucho má,
jenomže – hle, divná věc,
nad bezednou hvězdnou plání

hlavou dolů se tu sklání,
ale tančí přec.
V úbělové něžné tváři
udivené oči září,
hledí do očí Já.
Obě víří, tančí spolu,
jedna ale hlavou dolů,
věc to podivná.

I střevíčky stejné mají,
jimi jen se dotýkají,
jimi jen, nic víc,
jak se dostat k druhé dolu
a jak zatančit si spolu,
žádná neví nic.

Ani žádná elfská báje
neukrývá ony taje,
žádná z moudrých knih,
a proto tu tančí sama
malá krásná elfská dáma.
Perly ve vlasech
sukénku jak dech,
v botkách z šupin ryb
tančí nocí Já.
V botkách z šupin ryb,
sukénku jak dech,
perly ve vlasech
tančí nocí Tá.

Tolkien, J.R.R. *Příběhy z čarovné říše*. Mladá fronta, Praha: 1997.
ISBN 80-204-0668-9

4.7 Jiná „zrcadla“

„Herci jsou zrcadlem doby...“
W. Shakespeare

Pro uvedení této kapitoly jsem si dovolila použít známé Shakespearovo tvrzení, jež sdělil světu na počátku sedmnáctého století ústy Hamleta. Tvrzení, že herci nastavují společnosti zrcadlo. Shakespeare mluví pouze o hercích, ale jeho myšlenka se netýká jen divadla, týká se umění jako takového. Každé umění, ať jde o divadlo, poezii, hudbu či malířství nastavuje určitým způsobem zrcadlo době, společnosti, kultuře v níž vzniklo, která se na jeho vzniku podílela, která svým vlivem formovala jeho podobu.
V tomto smyslu může být jako zrcadlo určité kultury být chápáno vše, co tato kultura vytvořila. Její umění, její stavby, paláce, chrámy, ale též třeba její způsob odívání nebo její písmo. To vše se v jednotlivých kulturních oblastech a v určitých obdobích jejich vývoje, někdy pozvolna, jindy radikálněji, proměňovalo a odráželo tak současnou společnost. Vlastně i to, zda tato změna bylo pozvolná či radikální bylo oním zrcadlem.

Zastavme se na chvíli u písma. V každé kulturní oblasti vznikl určitý typ písma, některá obrázková, jiná, jako to naše, hlásková. Naše latinka měla v různých dobách různé podoby. Základní tvary písmen sice přetrvaly celá staletí, v průběhu nichž však byly psány různými nástroji a jejich proměňující se zdobnost či naopak jednoduchost byla ovlivňována též měnícím se estetickým názorem převažujícím v té které době ve společnosti. V některých zemích dalekého východu, jako je Čína či Japonsko, dodnes přetrvává písmo obrázkové a také zde zrozené umění kaligrafie, souznějící z původní filosofií těchto prastarých kultur.

Umění, i to pokleslé, odráží stávající stav společnosti, v níž vzniká. To jaké tvoříme filmy, reklamy, jaké za našeho byť němého přitakání vznikají pořady, to všechno odráží nás a naši dobu.

Umění tedy zrcadlí dobu, v níž vzniká, zrcadlí však do určité míry též umělce svého tvůrce, jeho nitro, pohnutky, s nimiž své dílo tvoří.

Stejně tak může mé nitro zrcadlit vše ostatní, co dělám. Činnosti, které mne zajímají a jimž věnuji svůj čas. Věci, jimiž se obklopuji, jejich barevnost, tvar, i účel, k němuž jsou určeny. Boty, které nosím, šaty, jaké oblékám, knihy, jenž čtu – stačí jen vzpomenout na přísloví *„Řekni mi, co čteš a já Ti povím, jakým jsi člověkem."*...

Věci tedy mohou být jakýmsi zrcadlem člověka, jež je používá. Koneckonců se na nich projeví i to, jak s nimi dotyčný zachází, jaký k nim má vztah.

Podobně dárky, které dává ostatním, mohou posloužit jako zrcadlo vztahu, který mezi dvěma lidmi je. Dar je tak svým způsobem zrcadlem vztahu k druhému člověku. Projeví se na něm to, jak nám na druhém záleží, jakou si dáme práci s výběrem, zda druhého dobře známe a víme, co mu udělá radost.. či co ho naopak pozlobí, jako to měly za úkol některé z dárků, které svým četným známým a příbuzným dává Bilbo Pytlík v první kapitole knihy Pán prstenů, Společenstvo prstenu. Tak například věnuje kalamář tomu, kdo neodepisuje na dopisy, a hobitu, který si rád půjčuje, a nerad vrací knihy, zase daruje prázdnou knihovnu.

5. ZRCADLO A ZRCADLENÍ JAKO ZDROJ INSPIRACE VÝTVARNÝCH UMĚLECKÝCH DĚL

5.1 Zrcadla a zrcadlení v malířské tvorbě. Zrcadlo jako symbol.

Motiv zrcadlení a zrcadla samotná se ve výtvarném umění vyskytují v nejrůznějších dobách a podobách. Ke všemu, o čem jsem dosud ve své práci psala, je možné v historii či současnosti nalézt nějaká výtvarná díla.
Na některých obrazech, jako je ten na obr. č. 17 od P. Signaca, se objevují odrazy na hladinách. Ty najdeme zejména na obrazech z námořní tématikou, takzvaných marinách. Další oblast pak představují např. obrazy Cloude Moneta, který sledoval odrazy světel na hladinách ve svých četných obrazech leknínů, z nichž jeden je v této práci pro názornost použit v pracovním listě č. 1 – Světla na hladině.

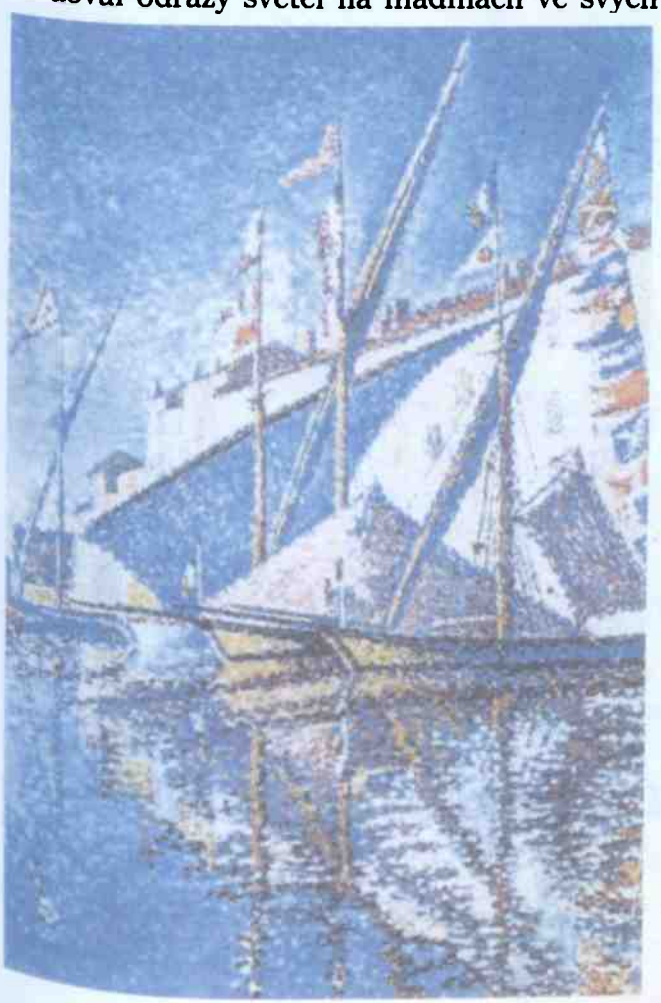

obr. č. 17 P. Signac: Přístav. Na obrazech s námořními motivy je často možné pozorovat odrazy na hladinách

Zcela jiné využití motivu odrazu na hladině se objevuje v obrazu Františka Kupky, Klávesy piana (obr. č. 18). Dochází na něm k zvláštnímu prolnutí klaviatury a rozvlněné hladiny, po níž pluje loďka. Na obraze je tak nejen skutečný odraz na hladině, ale odráží se v něm i hudba, nálada a atmosféra místa, zahradní slavnosti.

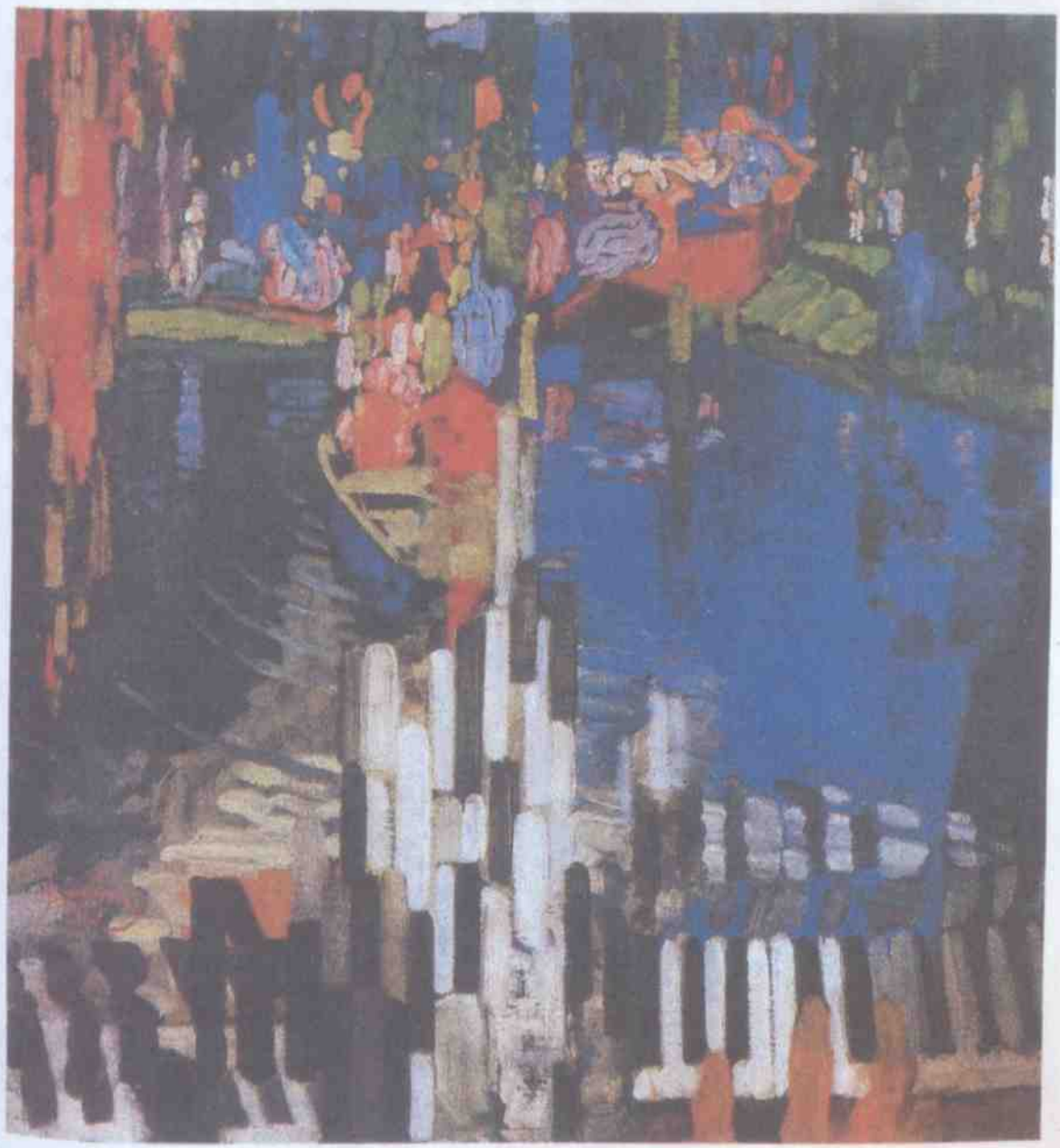

obr. č. 18 František Kupka: Klávesy piana

Na obrazech výtvarných umělců, se objevují i zrcadla, některá zkreslující, vypouklá, jako to na obraze *Jana van Eycka „Zásnuby Arnolfiniových" (1434)*, kde se snad vůbec poprvé na obraze objevuje tato hra zrcadlených odrazů.
Zkreslené odrazy se od té doby objevují na obrazech dalších renesančních italských, holandských a dalších mistrů, ať už jde o zkreslené odrazy v zrcadlech, sklenicích či drahých kamenech, například na obraze *Metsyse Quentina „Bankéř se ženou"* (1514).
Krom těchto zrcadel se na některých obrazech objevují i hladká rovinná zrcadla, i ty umožňují na obrazech dosáhnout zajímavých efektů.
Georges de la Tour k zrcadlu posadil svou *„Kající se Magdalénu" (okolo roku 1640)*, nazývanou též *„Magdaléna se dvěma plameny"*, neboť právě svíce na stolku a její plamen se v onom zrcadle odráží.
Další takové zrcadlo nalezneme na známém *Velázquezově* obraze *„Las Meninas" (1656)* kde jsou v zrcadle na zadní stěně pokoje, v níž se celý výjev odehrává, vidět rodiče infantky Markéty zobrazené mezi jejími dvorními dámami (zvanými „meninas").

obr. č. 19 detail obrazu Jana van Eycka Zásnuby Arnolfiniových

Krom těchto zrcadel a jiných předmětů umožňujících zrcadlový odraz okolí se ve výtvarných dílech objevují i náměty z mytologie, které s tématem zrcadel, zrcadlením, odrazů apod. souvisí. Patří k nim třeba obraz *„Zrcadlo Venuše"* (1870), na němž se skupina dívek spolu s Venuší odráží na hladké hladině leknínového jezírka, a jehož autorem je *Edvard Burne – Jones*, nebo již zmíněný Narcis, jehož různá vyobrazení nalezneme v pracovním listě číslo pět. Krom obrazů od *Caravaggia* a *Dálího* je v něm i fotografie od *Ivana Pinkavy* (1961), tento český fotograf se zabývá tváří, lidským tělem a zátiším. Věnuje se výhradně černobílé výtvarné fotografii a jeho mnohovrstevnaté a šifrované fotografie jsou dnes vystavovány a publikovány prakticky po celém světě.

Zrcadlo je v historii umělecké tvorby také často používáno jako symbol či atribut. Je atributem Pravdy, neboť nelže. Bývá též považováno za atribut Obezřetnosti spolu s hadem (atributem moudrosti), jakožto symbol sebepoznání.
Zároveň je též symbolem jednoho z pěti smyslů, zraku, a také atributem jedné ze sedmi základních neřestí, Pýchy, v tomto případě bývá zrcadlo znázorňováno s odrazem podoby satana.
Opice shlížející se v zrcadle je pak symbolem žádostivosti a marnivosti. Žádostivost je pak v renesanční alegorii někdy spojována též s postavou Venuše, jejíž atributem už od dob antiky bylo právě zrcadlo. Zpravidla jen velmi spoře oděná Venuše bývá často zobrazována spolu s Kupidem, jenž před ní zrcadlo přidržuje.
Zrcadlo je tedy atributem Venuše, ale také Prostopášnosti.
Objevuje se však i na dalších výjevech. Například mudrc s dítětem pohlížejícím na svůj zrcadlový odraz je Sokrates, a dva milenci, kdy on drží zrcadlo, jsou Rinaldo a Armida.
V křesťanském umění se pak zrcadlo objevuje např. jako atribut biskupa Geminiana, v tomto případě zrcadlo odráží podobu Panny Marie.

Pracovní list 7: Iluze – proměna

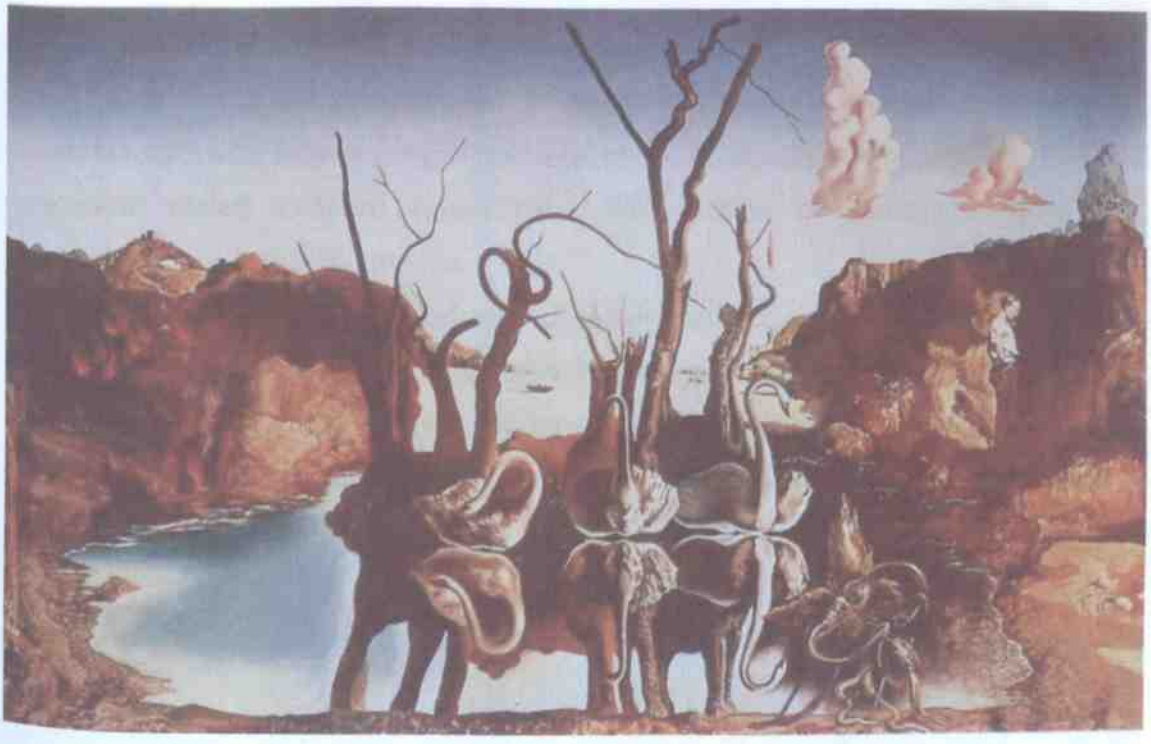

Tento obraz Salvadora Dalího nese název vyloženě popisný. A právě proto vám ho hned neprozradím. Nejprve se sami zahleďte do obrazu a pokuste se rozpoznat, co se na něm skrývá. Jistě dokážete po chvíli sami přijít na to, že celý výjev je vlastně jakousi vizuální hříčkou. Hrou na dvojznačnost a proměnu. Hrou, kterou na svých obrazech tento španělský malíř často rozehrává. Stejné tvary se v jednu chvíli zdají být zcela jasně tím, čím právě jsou, stačí ale drobný posun, malá úprava předchozího, nebo se na obraz podívat jen trochu jinak než dosud, a najednou jsou něčím jiným, než byly před chvílí. Iluze a realita se stýkají a prolínají, až člověk ztrácí přehled o tom, co je na obraze skutečné a co ne. Konkrétně na tomto obraze Dalí ve své iluzorní hře využívá možnosti, kterou nabízí odraz na vodní hladině.

A abych snad nakonec nezapomněla na slibovaný název, obraz se jmenuje: Labutě odrážející se na hladině jako sloni.

5.2 Zrcadlení a zrcadla v sochařské, objektové tvorbě a instalacích

Zrcadla se též objevují v tvorbě sochařské a objektové.
Krom soch Bernarda Brauna jako je např. Pýcha mezi ostatními neřestmi a ctnostmi v Kuksu, kde je zrcadlo používáno jako již zmiňovaný atribut, jsou od dvacátého století v umění využívána i zcela jiným, novátorským způsobem, originálním pro každého umělce.
Prvním z těch, kteří mne osobně v tomto směru zaujali a o nichž chci ve své práci psát, je *Dalibor Chatrný*. Zrcadlení se v jeho tvorbě objevuje i ve formě obouruč, kdy oběma rukama kreslí zrcadlově to samé. Pracuje však také přímo v krajině s kruhovými zrcadly zasazenými do svažitého terénu a odrážejícími tak protilehlý horizont.

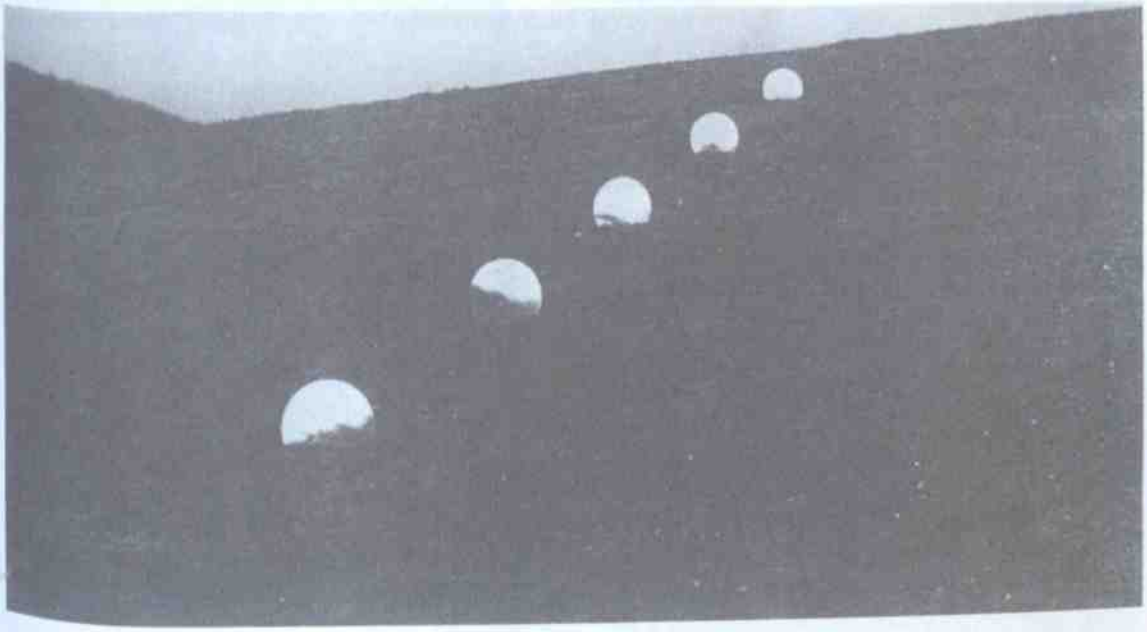

obr. č. 20 Chatrný: Souvislosti protilehlých horizontů (1973)

Dalším výtvarníkem věnující se ve velké míře práci se zrcadlícími objekty je *Hugo Demartini*, který ve své tvorbě od šedesátých let začal využívat, leštěného kovu, skla, zrcadel v podobě koule a polokoule, strohého vyjádření geometrie, jednoduché barevnosti a zrcadlení.

Hugo Demartini ve svých reliéfech používal konkávní nebo konvexní zrcadlové polokoule. Ty odrážejí, zmnožují, převrací a deformují okolní prostředí. Přirozenou součástí instalace se stává i divák, který se v deformované podobě objevuje v zakřivených lesklých plochách.

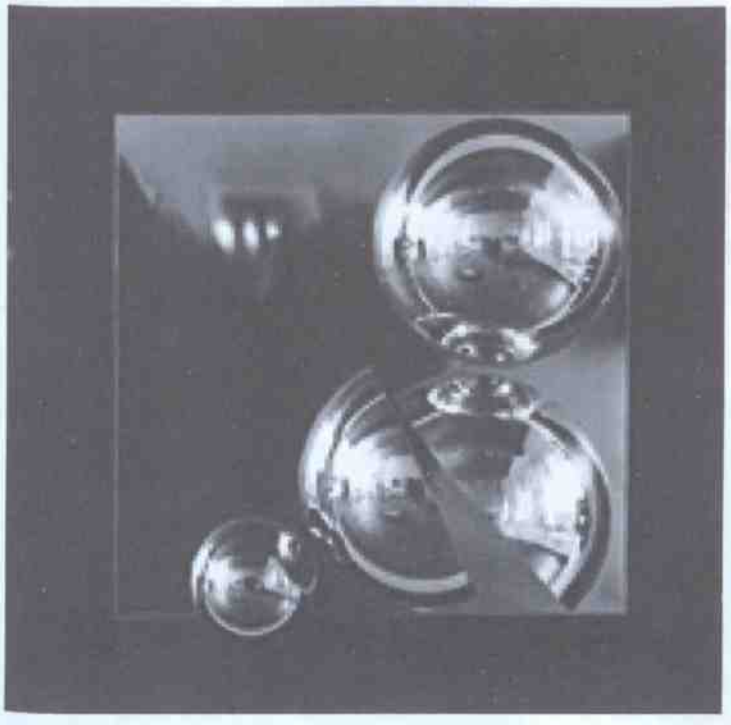

obr. č. 21 a obr. č. 22 Hugo Demartini

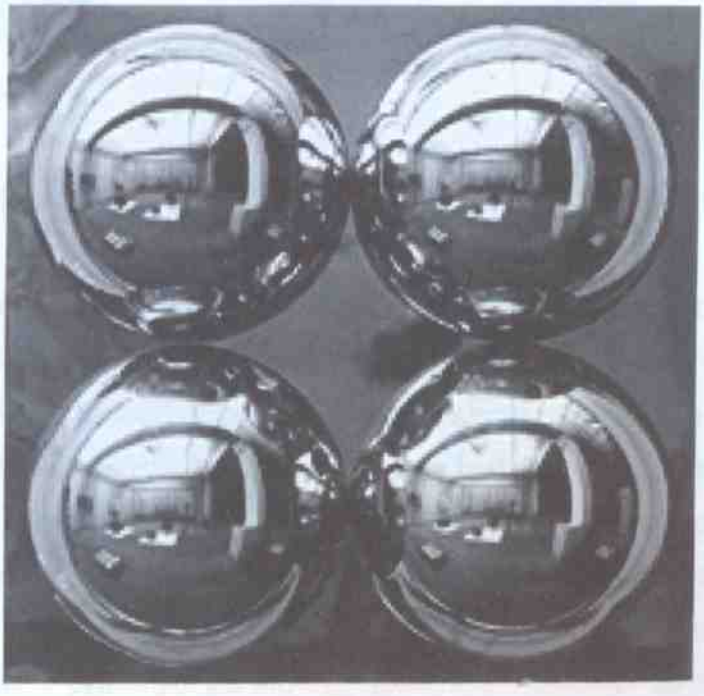

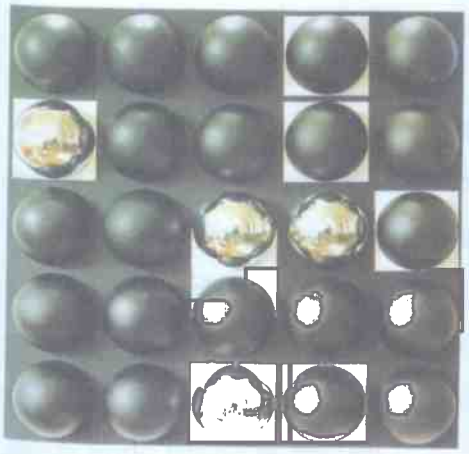

obr. č. 23 Hugo Demartini: Reliéf

Slavné jsou však nejen jeho četné reliéfy, ale také jeho demonstrace v přírodě, akce kdy například vyhodil do prostoru geometrické prvky a náhodně vzniklou situaci vyfotil. V chromovaných koulích se zrcadlily přírodní procesy v proměnách denních dob. Zcela přirozeně se na nich prolínaly neopakovatelné situace s absolutní dokonalostí koule, jedinečné okamžiky s neměnností tisíckrát ověřených matematických a optických zákonitostí.

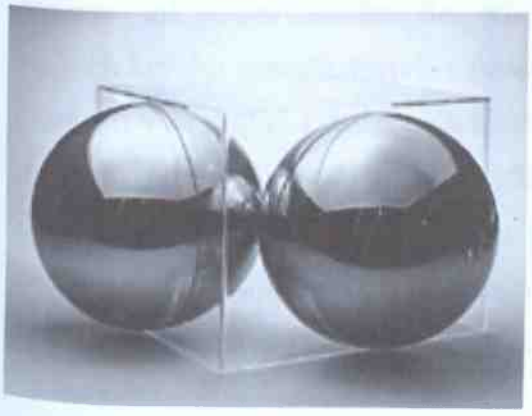

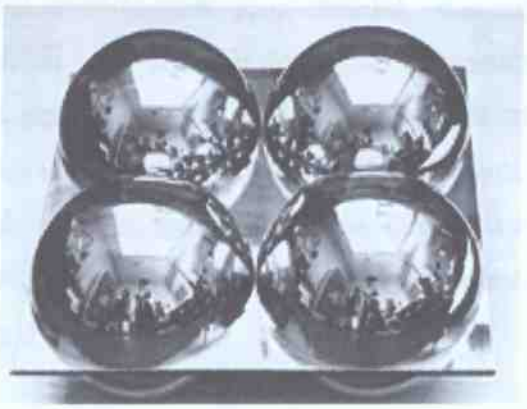

obr. č. 24 a obr. č. 25: H. Demartini

Hry s odrazy zrcadel se objevují však i v objektové tvorbě a v prostorových instalacích dalších umělců.

Jedním z nich je *Václav Cigler* (*1929), na jehož skleněných objektech lze často nalézt plochy, které zrcadlí okolí. Někdy jde spíš o jakési velké broušené čočky, ať už konvexní či konkávní, popřípadě vícero v jednom objektu, skrze něž je možno vidět pozměněné okolí. Například v Sovových mlýnech je na instalována v okně jedna, skrze níž je možné vidět pověstnou židli hned v několika různých velikostech najednou. V této galerii moderního umění se však nalézá ještě jeden zajímavý objekt V. Ciglera. Je jím Studánka z roku 2002. Pokud se nakloníte nad obrovský kulatý kámen měřící v průměru asi 60 centimetrů a ležící na zemi

uprostřed místnosti, a dobře se podíváte do otvoru v jeho středu, zahlédnete „ve studánce" odraz vlastní tváře.
Zůstaňme ještě na chvíli v expozici Sovových mlýnů, za zmínku totiž stojí i zde vystavená instalace *Stanislava Filka* (*1936 Slovensko).
Jeho textart *Transcendencia* z let 1976-77 je anglicky psanou zprávou, tištěnou na obrovské plátno zrcadlově otočenými písmeny, nikoli však slovy. Pokud bysme se tedy zprávu pokusili číst v zrcadle, příliš bysme si tím v tomto případě nepomohli, neboť v zrcadle budou sice jednotlivá písmena správně otočená, ale slovo bude psané pozpátku.

Vraťme se teď k objektům tvořeným zrcadly. Zatím všechna zrcadla využitá v prostorové tvorbě o nichž jsem psala, byla buď kruhová, nebo kulová. *Robert Morris* však ve své instalaci *Bez názvu* použil krychle složené ze zrcadel. Několik velkých krychlí rozestavěných v prostoru odráží na svých stěnách okolí místnosti i ostatní v ní stojící krychle. Ve skutečnosti čistě geometricky členěná plocha se tak rozbíjí do dalších obrazů díky odrazům na stěnách jednotlivých objektů. Tam, kde by nebýt toho, že krychle jsou právě ze zrcadel, měla být jasná, přehledná plocha, vzniká najednou jinak členěný a navíc opticky proměnný iluzivní prostor, až si divák na první pohled není jist, co vlastně vidí.

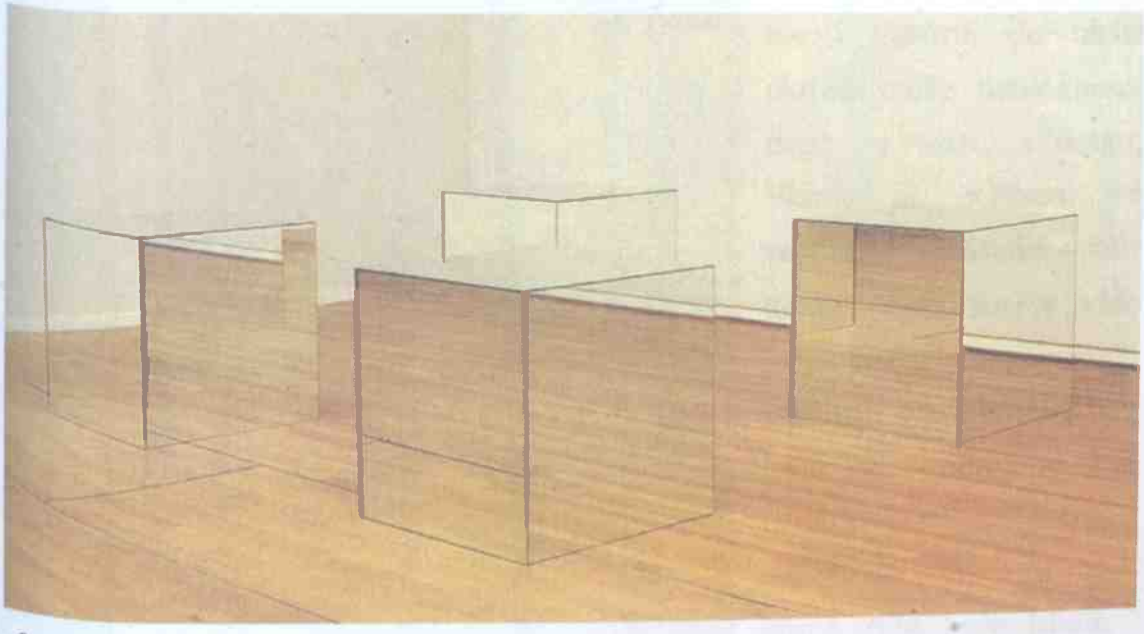

obr. č. 26 Robert Morris: Bez názvu (1965 – 76)

Zajímavé je také dílo Itala *Michelangela Pistoletta* (*1933) *Hrob zrcadla*. Tento samouk, jež byl původně restaurátorem, se od šedesátých let věnuje koncepčnímu umění. V jeho díle jde především o konfrontaci s imitací a vztah mezi obrazem a skutečností, které od roku 1962 zachycuje ve svých dílech technikou aplikace fotografií na povrch zrcadel.
Výše zmíněné dílo *Hrob zrcadla*, vzniklo v roce 1993 jako inspirace sakrálním prostorem kláštera sv. Anežky. Tvoří jej dva objekty stejného tvaru ležící na zemi, první je z opuky, druhý pak je stejně tvarovanou plochou zrcadla.

Posledním výtvarným umělcem, o jehož tvorbě se chci v této kapitole zmínit, je *Matěj Krén* (*1958). Vzhledem k tématu mé diplomové práce jsou pro mne z jeho díla zajímavé zejména jeho mnohé objekty tvořené z knih a zrcadel.

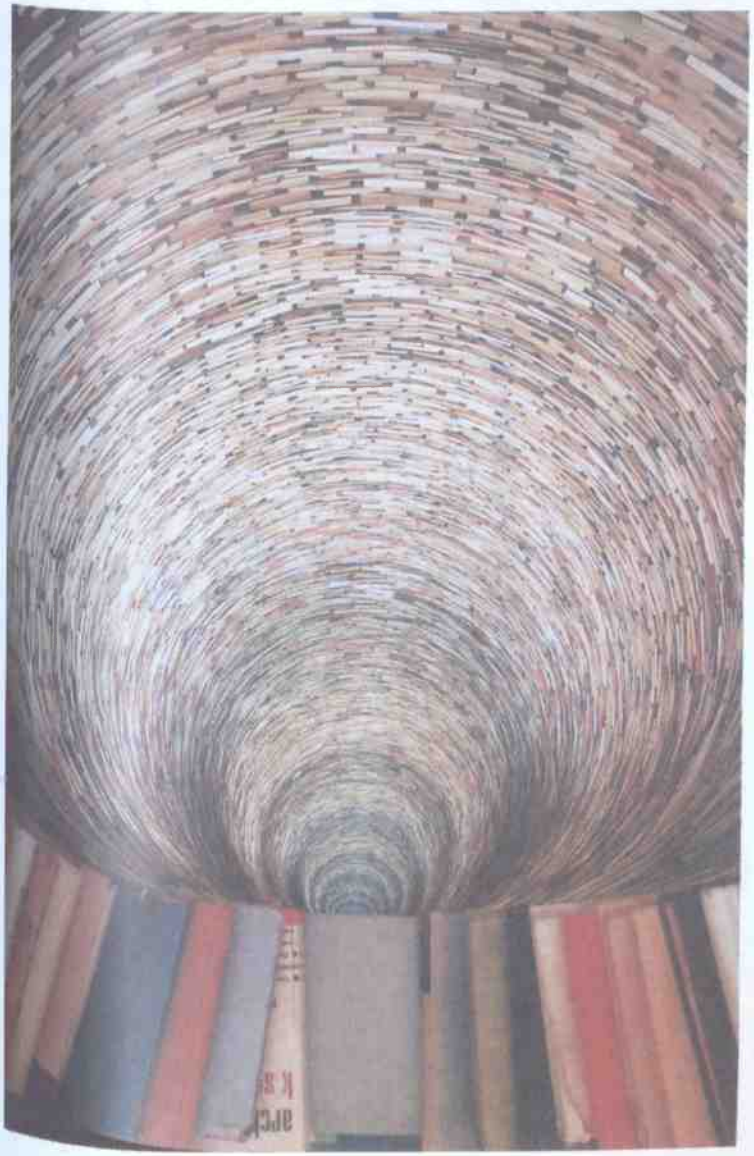

Mezi tyto objekty patří například *Idiomy*, které vznikaly v letech 1991 – 1997. Jde o „věže z knih", jakési studnice vědění, táhnoucí se hluboko dolů, ale i vzhůru, do nichž člověk může nahlédnout, např. v Paříži, Chicagu, Vídni, či v Praze ve vestibulu Městské knihovny. Tyto stavby věže jsou jakousi opakovanou meditací o světě. Už jejich kruhový půdorys je rituální.

obr. č. 27 M. Krén: Idiom

Jeho knižní rotunda *Gravity mixer* byla součástí expozice Českého pavilonu na EXPO 2000 v Hannoveru. Šlo o objekt vystavěný během třiatřiceti dnů z asi 35 000 knih do tvaru rotundy s průměrem 650 a výškou 350 centimetrů. Do tohoto objektu bylo možné vstoupit a obcházet uvnitř rotující zrcadlové jádro. Tento otáčivý pohyb symbolizuje absolutní nejistotu a zpochybnění všech souvislostí, prolínání iluzí a snů s realitou.

Dalším dílem tvořeným zrcadly a velkým množstvím knih je pak *Pasáž*, která v sobě nese hlubokou symboliku lidské kultury a pohybu člověk v ní. Pasáží divák prochází pouze jedním směrem, po úzkém chodníku po jehož stranách se otvírá nekonečný prostor vzhůru, dolů, dopředu i dozadu, pouze po stranách je ukončen stěnou z knih táhnoucí se do nedohledna na všechny strany. Pasáž tak představuje symbolickou zkratku napříč světy, v nichž existujeme.

5.3 Moje vlastní tvorba

Dlouho jsem hledala možné cesty k svému výtvarnému vyjádření k tématu Zrcadlení. Některé jsem po čase zcela zavrhla. Na jiných jsem naopak nalezla mnoho zajímavého. Ty, které se neukázaly být zcela slepými, má za úkol představit tato kapitola.

A) První z nich je inspirována odrazem na hladině, osovou souměrností, Roschachovovými testy a pracemi V. Boudníka, který se sám v některých svých dílech inspiroval právě jimi. V téhle části mé práce šlo spíše o výtvarné laborovaní, hru s barvami a přetiskem podle osové souměrnosti. Postupovala jsem tak, že jsem na tvrdý karton nanesla hutnou pastózní malbou náčrt ostrova, či břehu jezera a přetiskla ji na další karton. Takto vzniklé práce jsem skenovala do počítače a s pomocí počítačového programu je dále upravovala. Různými způsoby jsem měnila jejich barevnost apod.

B) Podobně jako s přetisky jsem si posléze s pomocí počítače hrála též s reálnými odrazy skutečných krajin zrcadlících se na hladinách, které jsem však vertikálně otočila. Na mnohých z takto přetočených a několikrát barevně upravených původně reálných fotografií nakonec přestalo být znát, že jde o skutečné odrazy na hladinách a ne jen o přetisk malby jako v předchozím případě.

C) Nakonec se pro moji samostatnou výtvarnou práci stala stěžejní fotografie. Jednotlivé fotografie jsem rozdělila do několika tématických celků. Prvním a nejméně obsáhlým z nich je cyklus nazvaný *Iluze – ztracené odrazy*. Jde o odrazy reálných věcí na hladinách, které zbaveny reality, jíž zrcadlí, a otočené o sto osmdesát stupňů získávají vlastní specifickou svébytnost. Jsou samostatnými plnohodnotnými obrazy, nezávislými na prvotní realitě, a zároveň na ní odkazujícími.

D) Tématem dalšího, výrazně obsáhlejšího, cyklu fotografií jsou louže. V tomto případě jde však o louži umělou. Tato *Umělá louže* je ve skutečnosti zrcadlem, respektive střepem rozbitého zrcadla, dostávajícím se do dialogů s různými typy okolí. V některých případech jde spíše o estetické rozhovory, různé odrazy téhož, či tvarové podobnosti v okolí (jako je tomu např. i na přiložené fotografii). Jindy pak jde spíš o hříčky, kdy se umělá louže může vyskytnout i na místech, kde by se to skutečné louži nikdy přihodit nemohlo apod..

E) Dalším, tentokrát opět menším, cyklem fotografií jsou *Průhledy do jiných světů*. Tyto průhledy vznikají opět s pomocí střepu zrcadla nastavovaného přírodě. Na pozadí přírody se tak objevuje obraz přírody protilehlé, ohraničení tohoto obrazu pak v divákovi do jisté míry vyvolává dojem, že jde o jakýsi svět ve světě, o bránu někam jinam, o průhled do jiného světa, jiné dimenze bytí.

F) Čtvrtým cyklem fotografií pak je *Zrcadlení v architektuře* vytvářející pomocí skleněných a zrcadlových ploch iluzi domu i celých ulic v místech, kde stojí právě jen onen dům ze skla zrcadlícího okolí. Jde o různé současné stavby a též některé výlohy v Praze, převážně v jejím centru a o iluzivní hříčky, které tyto stavby svou povahou umožňují spatřit v zdánlivě všední každodennosti našeho hlavního města.

G) Další mé bádání bylo nejen výtvarné, ale i technické povahy. Nápad sestrojit pohyblivý Kaleidoskop je vlastně rozvinutím myšlenky z pracovního listu č. 4 na str. 28 mé diplomové práce. Chtěla jsem aby se u tohoto kaleidoskopu jednotlivé obrazce neměnily jen na základě přesouvání jednotlivých, zrcadly odrážených, prvků, ale i na základě změny úhlu sevřeného dvěma zrcadly.
Vznikla tak idea sestrojit kaleidoskop tvořený dvěma zrcadly připevněnými na deskách umožňujících částečný pohyb těchto dvou zrcadel postavených soustavě dalších desek, z nichž mezi vrchní průhlednou a spodní neprůhlednou, je možné volně pohybovat vloženými předměty jako jsou odstřižky barevných papírů, korálky, sklíčka knoflíky apod.

H) Jako poslední uvádím cestu, která sice zdaleka nebyla poslední, ale byla cestou nejdelší. Vydala jsem se v ní za symboly. Za symboly, které je možné chápat jako zrcadlo. Symboly, které je možné rozbít na střepy a přesto zůstanou zrcadlem, ve svém celku i ve své roztříštěnosti.
Prvním ze symbolů o kterém jsem byla tímto způsobem schopná uvažovat byl kříž. Kříž patří k nejstarším znamením na Zemi, zdaleka nebyl vždy jen křesťanským symbolem oběti Ježíše Krista. Již dávno před tím měl mnoho významů, vyjadřoval čtyři směry prostoru i čtyři základní živly – zemi, vzduch, oheň a vodu, a měl i další významy. Já jej však, nejen jako člen západní kultury vyrůstající z křesťanských kořenů, ale přímo jako křesťanka, vnímala právě jako symbol křesťanský, jako zrcadlo smíření s Bohem skrze Ježíšovu oběť.
Určitým povzbuzením na této cestě a zároveň další inspirací pro mne bylo objevení dvou děl v Museu Kampa, v Sovových mlýnech. V jedné z místností, na zdech, přímo proti sobě, visela dvě díla *Andreje Bielawskiho* (*1945 Polsko). První z nich nesl název *Kříž*, ten byl na podkladové desce složen z klacků, kamenů, větviček, hlíny i odpadků. Vypadla, jako když by to všechno někdo shrabal na zemi do tvaru kříže, a jeho okolí uhladil rukama, ani stopy prstů totiž nechyběly na tomto zvláštní cca 140 x 110 cm velkém hnědočerném obraze s nafialovělým podtónem. Protější obraz pak první doplňoval jak formou a obsahem, tak názvem. I na něm byl kříž, tentokrát byl jen tenkou linkou vytažený na jakoby kamenné zdi, přičemž celá plocha kříže byla jen o stín světlejší než jeho

okolí. Tento druhý obraz, stejně velký jako první, kterému byl svým způsobem zrcadlem, navíc nesl název *Stopa*.

Chtěla jsem však k tomuto symbolu najít i další, další, které bych mohla skládat ze střepů zrcadel, a zároveň přitom byla pevně přesvědčená, že mé počínání je i u těchto symbolů stále vnitřně smysluplné.

Šlo mi o to, aby jednotlivé symboly, které jsem hledala, oplývaly dostatečně širokým myšlenkovým, filosofickým zázemím, a to takového charakteru, aby mohly být chápány jako zrcadla ve smyslu, jaký naznačují průvodní verše na následujících stranách. A aby jejich rozbití na střepy tuto jejich vlastnost nerozbíjelo, ale naopak ji dále umocňovalo.

U mnohých obecně známých symbolů, jako je čtverec, trojúhelník, srdce, oko a další, jsem však toto nenalezla, alespoň ne v takové míře, kterou bych sama, tedy čistě subjektivně, vnímala a chápala jako postačující a inspiračně silnou.

Nakonec se jediným dalším symbolem, který jsem dokázala takto vnitřně uchopit a přijmout stal kruh.

Kruh v přírodě nejčastějším tvarem. Vše se točí do kola. Planety, roční období, i kruhy na vodě, objevivší se na ní vždy, ať do ní spadne cokoli.

Kruh vždy fascinoval lidského ducha, a proto právě kruh oplývá bohatou symbolikou. Kruh je symbolem spojenectví a také symbolem věčnosti. Je to symbol slunce.

Podle mnohých starých filosofií měl právě kruh hluboký duchovní význam. Podle některých pak má kruhovou povahu i čas, čas dne, kdy se noc postupně promění v den a pak se zase otáčí do noci, čas roku, i čas našeho žití, kdy putujeme od věčnosti k věčnosti.

Po formální stránce mi byla do jisté míry inspirací, kromě již vymyšleného výtvarného řešení kříže, instalace *Richarda Longa, Švýcarský granitový kruh*.

Moje konečná představa instalace symbolů je následující: Na jedné straně jsou zavěšeny symboly poskládané ze střepů zrcadel, na velkých formátech (cca 110 x 110 cm a 160 x 75 cm). Proti nim jsou zavěšeny na látce napsané texty uvedené na konci této kapitoly. Texty jsou na látce tištěny zrcadlově, tak aby je bylo možné číst při pohledu do střepů zrcadel poskládaných v symboly, o nichž texty - básně mluví.

Kříž

(červen 2004)

Dívám se
na Tvůj Kříž,
Pane,
Tvůj Kříž –
Zrcadlo mé viny...

Dívám se
Na Tvůj Kříž,
v němž mohu vidět
Tvou lásku.
Zrcadlí se v něm
Hřích světa
i Boží Odpuštění...

Každý z nás
vrazil do Tvých ran
ostrý Střep
a sám si jím
tak srdce rozedřel...

Co ztratili jsme...?
Co jsme rozbili...?
Kdo obnoví v nás
poztrácené svědomí?
...
Dívám se,
Pane,
na Tvůj Kříž –
Zrcadlo mé viny,
Zrcadlo Smíření
a Odpuštění...

Kruh

(leden 2006)

Vnímám poselství kruhu
Každý střípek mého života
odráží mne a plyne dál...
Nekonečně
Stále dokola
Od Začátku...
až ke Konci
Každá chvíle
odráží jinou část mé osoby
a spěchá dál...
Život
rozbitý na střepy
Život
složený ze střepů
Událost střídá událost
jedna přechází v druhou
a všechny jsou zrcadlem
mé povahy
A čas plyne...
Můj život,
i já sám,
se nakonec spojíme,
a já budu moci sledovat
Kruh svého života
Kruh svých myšlenek
Kruh své mysli
Kruh sebe sama...
Tolikrát rozbitý
a přece jeden celek
zrcadlící v každé chvíli
mé nejvnitřnější Já.

5.4 Zrcadla a zrcadlení v architektuře

5.4.1 Osová souměrnost v architektuře

V architektuře se v minulosti často objevovala tendence konstruovat jednotlivé stavby na osu, ať už šlo o průčelí starověkých řeckých chrámů, půdorysy gotických katedrál, či složité víceosové konstrukce baroka, klasicismu, i pozdějších období. Toto utváření životního prostředí člověkem podle zákonitostí osové souměrnosti se v plné dokonalosti objevuje i v uspořádání takzvaných francouzských parků, tvořených složitě dělenými plochami zeleně, tvarovanými do obrazců a doplněnými mnohdy velmi rafinovanými kombinacemi různobarevných květin a drobných okrasných dřevin, až úzkostně zastřihávaných do požadovaných tvarů. Typickým příkladem takového francouzského parku je rozsáhlý komplex zahrad při Versailleském paláci, doplněný množstvím soch a fontán.

obr. č. 28 Versailleské zahrady, pohled na palác a část parku, založeného Ludvíkem XIV.

5.4.2 Zrcadlení v moderní architektuře

V minulém století se pak zrcadlení nově objevovalo v architektuře i v jiné podobě. Začaly se objevovat stavby působící na první dojem, jako by byly postaveny jen ze skla, či zrcadel. Závěsné skleněné stěny jsou u této architektury, nazývané skeletovou, zavěšeny na složitých konstrukcích. Tato architektura počítá se zrcadlením okolí. Někdy se na jejím průčelí zrcadlí původní okolní zástavba, jindy pak je okolí upraveno až po výstavbě těchto nových budov. Pak bývá vše dotvořeno tak, aby tento prostor, který bude zrcadlovou architekturou jaksi zdvojen, umocňoval architektem požadovaný celkový dojem navržené stavby. Často nechybí zeleň, trávové plochy, či stromořadí.

obr. č. 29 Stavba Laterny magiky zrcadlící původní zástavbu a rozehrávající tak zajímavou hru mezi novým a starým, mezi současným a minulým

obr. č. 30 Současná urbanistická architektura v Praze

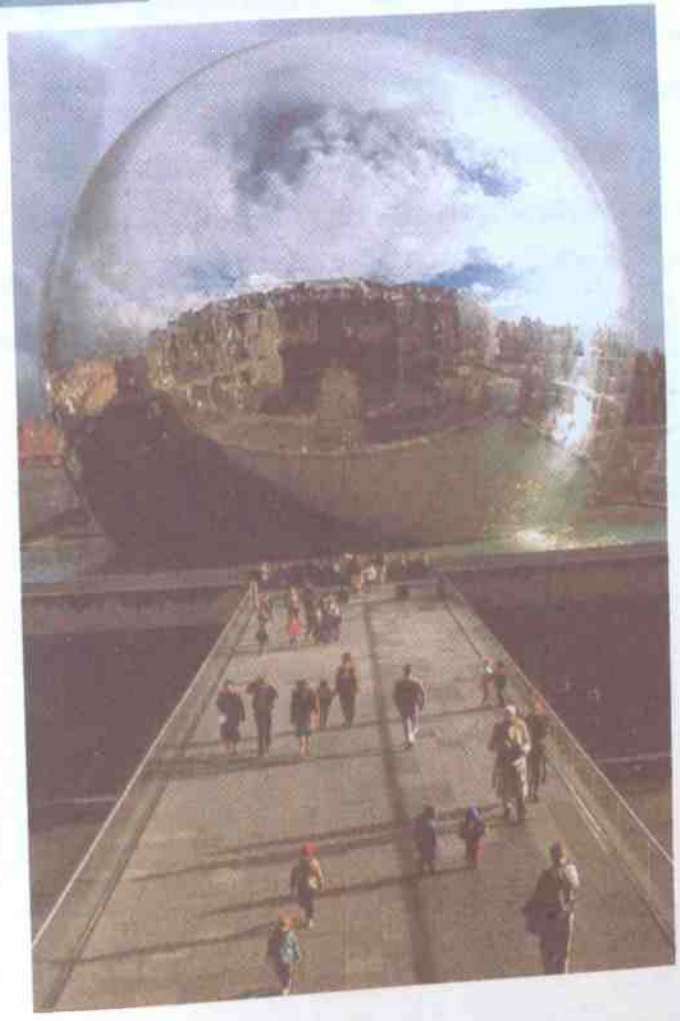

obr. č. 31 Tato fascinující stavba „Geód" se nachází ve Francii nedaleko Paříže. Uvnitř obrovské zrcadlové koule se mohou lidé navštívit kino s tzv. trojrozměrným obrazem.

5.4.3 Zrcadla a zrcadlení v exteriéru a interiéru

Současná, ale i minulá architektura také hojně využívala vodních ploch. Tato vodní zrcadla tvořená plochami klidné, ničím nerušené, čisté vody, patří do umění zahradní architektury. Najdeme je jak v Evropě, ať už v zahradách klasicistních, o nichž už byla řeč výše, třeba v podobě Grand canalu ve Versailles, který má z ptačího pohledu tvar obrovského kříže, či v zahradách anglického typu, hledající přirozenou, nebo-li přírodní krásu, kde mají tyto vodní plochy podobu tichých rybníčků a tůněk, tak na dalekém východě v zahradách známých jako japonské. Zejména v prve zmíněných zahradách klasicistních, byly vodní plochy, a efekty jejichž vznik svým zrcadlením umožňovaly, využívány za nočních slavností doplněných velkolepými ohňostroji, které se na hladině souměrně násobily.

Zrcadla se využívala a využívají nejen v exteriérech, ale také v interiérech. Zrcadlo umožňuje vhodným umístěním opticky upravit, rozšířit, prohloubit a prosvětlit prostor, proto se často používá do menších místností, jež by jinak působily mnohdy stísňujícím dojmem. Z tohoto důvodu se se zrcadly můžeme často setkat i ve výtazích, kde mají mimo jiné právě i funkci vytěsnění nepříjemných stavů, jimiž někteří lidé v takto stísněných prostorách trpí. Dvě zrcadla postavená proti sobě pak v člověku budí dojem nekonečného prostoru.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Myšlenková mapa k tématu Zrcadlení

Odrazy
Ve vodě
Hladiny rybníků, jezer, řek...
Zkreslení okolí v kapkách vody...
změny odrazů při rozvlnění hladiny...
Oči
dětí/starců, zvířat
veselé, zklamané, plné nenávisti...
Osová souměrnost

tváře
zrcadlení emocí v lidské tváři
květiny,
křídla ptáků, motýlů...
podobnosti tvarů v přírodě s lidskou tváří
(- stromy, kameny, mraky...)

Zrcadla
v koupelnách, kabelkách, šatních skříních, v obchodech s obuví, učebnách tance...
Odrazy ve skleněných a kovových plochách
Moderní architektura, využívající zrcadel
Paláce smíchu
Zrcadlová bludiště
Tvarové podobnosti věcí vytvořených lidmi s tvary objevujícími se v první přírodě

zkreslující zrcadla - zkreslení tváře, prostoru
Kaleidoskop
Přeneseně- věci jimiž se obklopujeme, jako zrcadlo našich názorů, pohledu na svět, jako zrcadlo našeho vnitřního já

PRINCIPY ZRCADLENÍ V PRVNÍ PŘÍRODĚ

PRINCIPY ZRCADLENÍ V DRUHÉ PŘÍRODĚ

ZRCADLENI

V LITERATURE

Zrcadla v pohádkách:
Sněhová královna
Sněhurka
Zrcadla jako brány do jiných světů:
Alenka v říši divů a
Alenka v zemi za zrcadlem
Nekonečný příběh
Mytologie:
Narcis
Medusa...
Kouzelná zrcadla:
Zrcadlo Galadriel
Kheled-Zaram - Zrcadlové jezero
Harry Potter - Zrcadlo z Errisedu
Zakleté tváře -
pohádky a mýty - do zvířat, stromů,
(- podoba našeho vnitřního já)

Sci-fi - zrcadlo společnosti, vědy, kultury...

VE VYTVARNEM UMENI

Zkreslené odrazy v zrcadlech, kamenech, sklenicích...
Jan van Eyck, Memling, renesanční a holandští mistři
Náměty z mytologie - Medusa, Narcis...
Odrazy na hladinách
Nábřeží a Mariny
odrazy světel...
C. Monet, P. Signac, F. Kupka,
Hry s odrazy zrcadel, prostorové instalace - H. Demartini,
R. Morris...
Umění jako zrcadlo společnosti, určité kultury - divadlo, výtvarné um. literatura, poezie, písmo, kaligrafie, grafitti
Maska - jak se vidím sám, jak mne vidí ostatní – tvář, jako odraz charakteru

6.2 Návrh výtvarných řad - vertikální a horizontální rozvíjení námětu ve výtvarných řadách na téma ZRCADLA a ZRCADLENÍ:

1. Námětová řada:

Odrazy na hladinách

VN1 Rozbouřená a klidná hladina

VN2 Stromy na nábřeží

VN3 Mraky v deltě Amazonky

VN4 Svět úžasný jako kapka rosy

VN5 „Zpožďující se zrcadlo"

2. Námětová řada:

Zrcadlové hrátky přírody

VN1 Kouzelná květina

VN2 Motýlí křídla

VN3 Jsme lidé dvou tváří aneb Dr. Jakyll a pan Hyde

VN4 „Co se zrcadlí v očích dětí, starců, mého věrného psa, útočící pumy..."

3. Námětová řada:

Kouzelná zrcadla

VN1 Střep ze zrcadla Sněhové královny aneb, co asi viděl Kay

VN2 Kouzelné studánky

VN3 Zrcadlo, zrcadlo, kdo je na světe nejkrásnější?

VN4 Átrej a Bastien – můj odraz hrdiny ve světě fantazie

VN5 Zrcadlo Galadriel

4. Námětová řada:

Iluze a skutečnost

VN1 „Celej svět byl náhle v kapce"

VN2 Nekonečnost opakování

VN3 Sami se v sobě zrcadlíme

VN4 Zrcadla lichotící a zrcadla drzouni (a Zrcadlová bludiště)

5. Námětová řada:

Zrcadlení písma

VN1 Vzkaz ze země za zrcadlem

VN2 Moje jméno skryté v totemu

VN3 Kaligrafická báseň – písmo jako zrcadlo kultury

6. Námětová řada:

Alenka v zemi za zrcadlem

VN1 Humty Dumty

VN2 Vzkaz ze země za zrcadlem

Seznam použitých zkratek:

V – východiska

VŘ – výtvarná řada

VN – výtvarný námět

M – motivace

VP – výtvarný problém

VT – výtvarná technika

O – obměna

6.2.1 Cíle jednotlivých výtvarných řad a námětů a výtvarné výchovy jako takové

- Rozvíjení smyslové citlivosti
- Uplatňování subjektivity
- Ověřování komunikačních účinků

Těžiště leží v samostatné tvůrčí činnosti žáků. Výtvarná výchova a práce s jednotlivými náměty vede děti k tvořivému myšlení a odvaze zkoumat možnosti, jež jednotlivé výtvarné techniky nabízejí. Při jednotlivých výtvarných činnostech, výtvarných experimentech a laborování rozvíjí a kultivuje citové a smyslové schopnosti – vnímání a pozorování.

Rozvíjí u dětí schopnost rozumět a používat výtvarný jazyk a vede žáky k uplatňování těchto znalostí ve vlastním výtvarném vyjádření, a také k využití vizuálně obrazného vyjádření k zaznamenání zkušeností získaných ostatními smysly a k zaznamenání podnětů z představ a fantazie.

Postupně je v dětech prohlubována schopnost samostatně vybírat a kombinovat jednotlivé prostředky pro vlastní osobité vyjádření, a také schopnost zdůvodnit svůj výběr použitých výtvarných prostředků a prvků vizuálně obrazného vyjádření.

Výtvarné a tvůrčí činnosti žáků pomáhají obnovovat a rozvíjet jejich smyslovou i citovou senzibilitu, kultivují a obohacují prožitky žáků. Obnovují a pěstují představivost, imaginaci a fantazii. Probouzí a kultivují tvořivě osobité reakce na podněty a problémy. Obohacují citové, ale i racionálně reflektované, vztahy k sobě samému, k ostatním lidem i k okolnímu světu a rozvíjí pozitivní vztah ke kulturním hodnotám.

V rámci jednotlivých výtvarných činností jsou děti vedeny jak ke schopnosti samostatně pracovat na zadaném úkolu, tak ke schopnosti spolupracovat s ostatními ve skupině na společné práci, společném projektu. Zároveň jsou děti vedeny též k tomu, aby se naučily nacházet vhodnou formu pro prezentaci výsledků své výtvarné činnosti.

6.3 Námětové řady

6.3.1 Námětová řada 1. „Odrazy na hladinách“

VN1 Rozbouřená a klidná hladina – kresba uhlem nebo štětcem a tuší
VN2 Nábřeží – vytrhávaná a dokreslovaná či domalovávaná koláž, negativ a pozitiv
VN3 Mraky v deltě Amazonky – koláž nebo sítotisk nebo tisk přes šablony
VN4 Svět úžasný jako kapka rosy – malba temperou
VN5 „Zpožďující se zrcadlo“ – suchý pastel

VN1 „Rozbouřená a klidná hladina“

M - Snímky, a jiný obrazový materiál zachycující vodní hladinu v různých fázích klidu a „rozbouřenosti“.
Případně názorný experiment s nějakou dostupnou hladinou.

- pozorování zrcadlení na hladinách – okolí, sebe sama...
- pozorování změn odrazu při pohybu zrcadleného (objektů nad hladinou) a při pohybu zrcadlící plochy (rozvlnění hladiny)

VP – Jak vyjádřit klidnou a rozbouřenou vodní hladinu. Postupný přechod od klidné hladiny, přes mírně rozvlněnou až k rozbouřené. Jak zachytit postupné rozbití obrazu, který se odráží na hladině.

VT – Kresba uhlem, nebo štětcem a tuší.

Soubor tří nebo více kompozic z klidných a různě rozvlněných, „rozbouřených" linií.

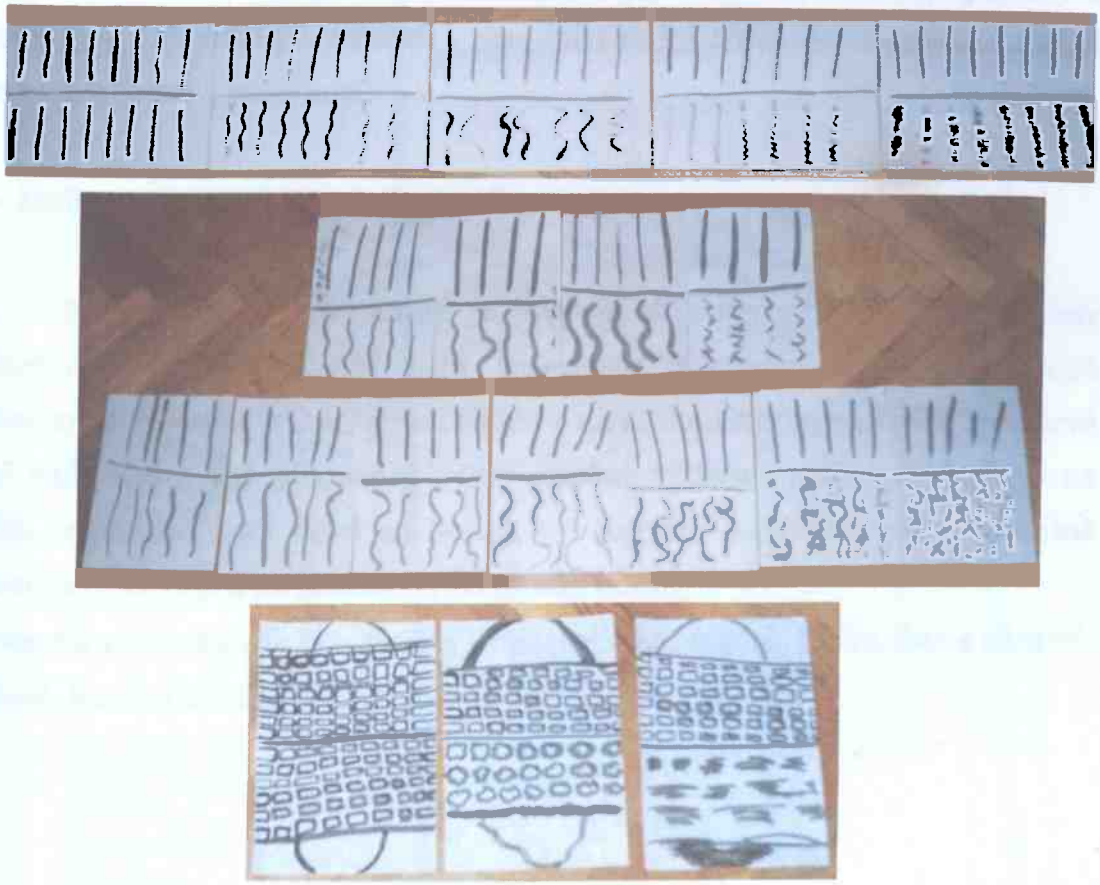

Práce žáků osmých tříd

VN2 „Stromy na nábřeží"

M – Obrazový materiál – ukázky fotografií či obrazů na nichž je nábřeží či břeh řeky a stromy se zrcadlí na hladině. Případně procházka na blízké místo, jež by popsané umožňovalo sledovat přímo, na vlastní oči. Pozorování podzimně zbarvené krajiny na hladině rybníka.

VP – Jak vhodně znázornit zrcadlový odraz věcí na břehu ve vodní hladině? (možné i jako společná práce žáků, na jeden pruh papíru dlouhý podle počtu zúčastněných dětí)

VT – Vytrhávaná, dolepovaná koláž, na principu překlápění. Z balícího papíru vytrháme obrysy postav, zvířat a stromů. Papír, z něhož jsme je vytrhali nalepíme na čtvrtku tak, aby nohy, kmeny... končily v jejím středu, vytrhané postavy a stromy pak nalepíme převráceně k nim, jako vodní odraz. Můžeme dokreslit či domalovat detaily, barevnost.

O – Malba temperou, nebo vodovými barvami.

O2 – Není list jako list- každý je jiný, jejich tvary připomínají i koruny jednotlivých stromů. Frotáž listů barevnými mastnými pastely, případně frotujeme listy jen na jednu stanu „břehu" a na druhou stranu následně zrcadlově dole nafrotovaný list přilepíme. V této obměně výsledná práce při formátu na výšku připomíná listy visící na haluzi, při formátu podélném pak připomíná stromy a jejich odraz na hladině– různé tvary koruny.
výtvarné potřeby při O2: dlouhý pruh (balicího) papíru, tužky, listy z různých stromů, fixativ (lepidlo)

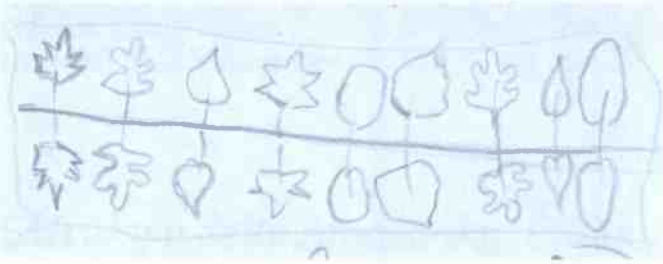

O3 – Ze čtvrtky vyřízneme, vystřihneme tvary stromů v zimě, tři až pět stromů s různým větvením. Na jiný papír si zlehka nakreslíme ve středu papíru vodorovnou linii vyznačující břeh. Vystřižené stromy nám poslouží jako jakási tiskátka. Nabarvíme je a otiskneme vzhůru „nohama" ke břehu. Použitá „tiskátka pak nalepíme k jednotlivým odrazům na břeh.

O4 – Některé z takto vzniklých odrazů můžeme případně prohodit. Pokud jsou si stromy vzájemně dost podobné může tak vzniknout jakýsi kvíz – který odraz patří ke kterému stromu?

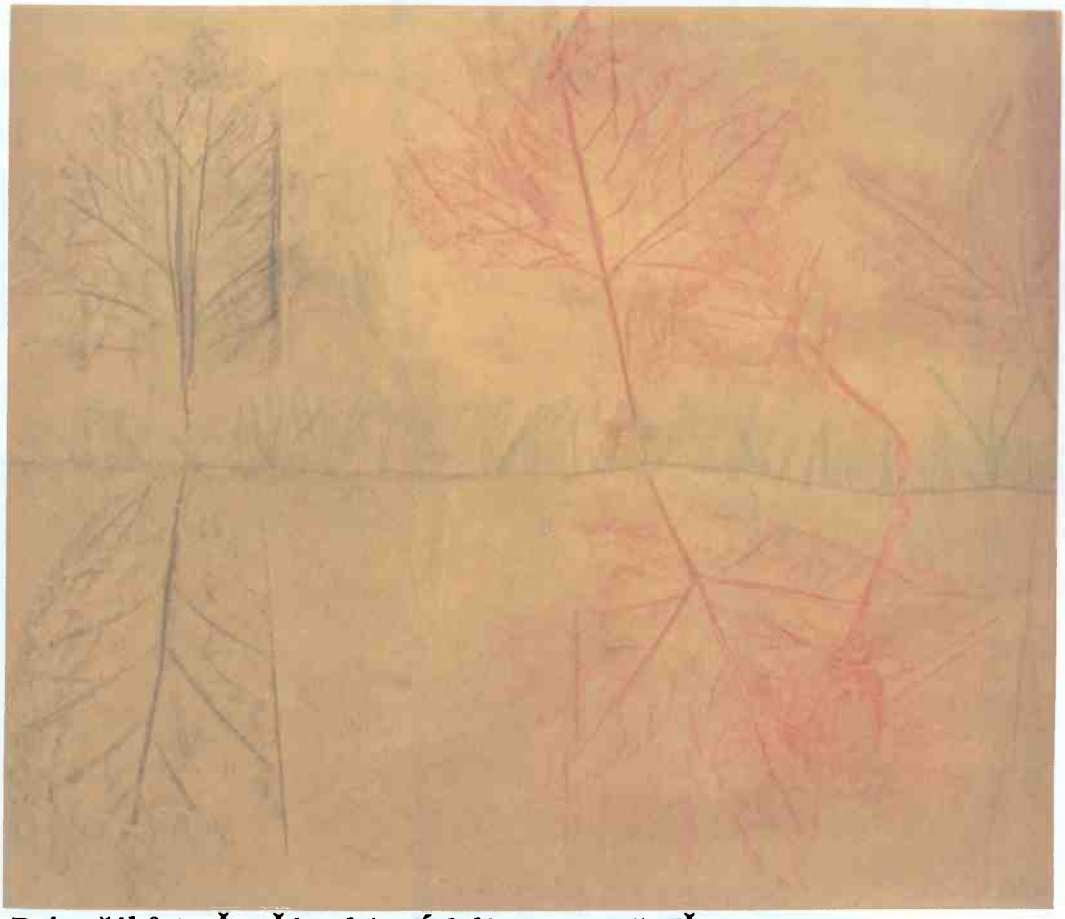

Práce žáků ZUŠ V Šáreckém Údolí, 1. – 3. roč. ZŠ

VN3 „Mraky v deltě Amazonky" (Nilu...)

M – Letecké snímky delt, nebo jiných zajímavých úseků velkých světových řek, Amazonky, Nilu, Dunaje, Váhu, Mississippi, Žluté řeky...

VP – Jak výtvarně vyjádřit odraz mraků na vodní hladině? Setkání dvou různě barevných ploch, či ploch s různou strukturou. Kompozice ploch a struktur.

VT – Koláže – z časopisů či barevného papíru vystřihnout zajímavý obrys řeky (i její přítoky či deltu ústící do moře), nalepíme na čtvrtku a domalujeme odraz mraků, nebo naopak vystřihneme řeku s oblohy, nalepíme na čtvrtku a domalujeme okolní břehy (pastel, tempera).

O – Sítotisk, soutisk dvou ploch – řeka (respektive nebe) a břehy, případně tisk přes šablony. Tupování přes šablonu a domalování odrazu mraků na místo hladiny řeky.

Práce žáků pátých tříd, ZŠ Alžírská

VN4 „Svět úžasný jako kapka rosy"

V – zkreslení okolních tvarů ve vypouklém zrcadle, v kapce vody.

M – Obrazy malířů, případně fotografie instalací, na nichž je možné sledovat zkreslení ve vypouklých zrcadlech (Jan van Eyck – Podobizna manželů Arnolfiniových, Hugo Demartini – Reliéf, Akce v přírodě apod.)
Případně i přímá manifestace – kapky vody, skleněné kuličky či vánoční koule...

VP – Pokus o znázornění zkreslení odrazu - tvarů, ploch a linií skutečného okolního světa ve vypouklém zrcadle – kapce rosy.

VT – Malba temperou, (remakol, pastel) do kruhu nebo přímo na kruhový formát), zkreslení ploch a linií.

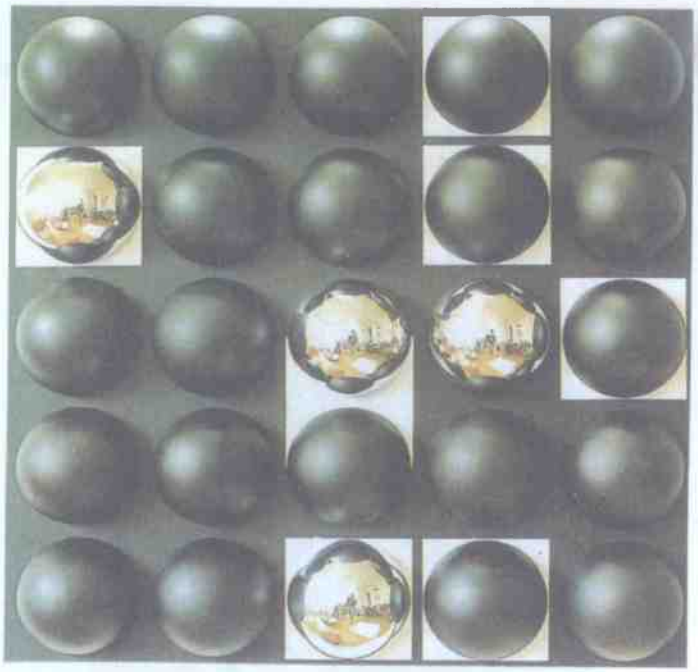

VN5: „Zpožďující se zrcadlo"

(Krajina v různých denních nebo ročních dobách, proměna místa)

Klíčová slova: zrcadlení, hladina, zpoždění, časový posun, světlo, denní doby, roční doby, imprese, malba,

M - Ukázky fotek břehů s odrazem reality na hladině.
Obrazy C. Moneta – impresionismus- změny světla v průběhu dne (Kupky sena, Katedrála v Rouenu),
Obrazy od Jana Součka (Mrtvá krajina a Zrcadlení)
Úryvek z povídky Jana Weisse „Zrcadlo, které se opožďuje"

VP - Znázornit v postupných odrazech proměnu krajiny v průběhu dne (jiné světlo, z jiných stran, jiná barevnost, změny v počasí – déšť, vítr..., změny v okolí, např. děti jdoucí do školy, lidé na procházce apod.) Původní obrázek + dva až čtyři další (ráno, např. ještě v mlze, poledne, v plném slunci, večer, potemnělý, načervenalé světlo), které jsou zároveň svými zrcadlovými odrazy.

VT - malba (remakol, tempera, pastel)

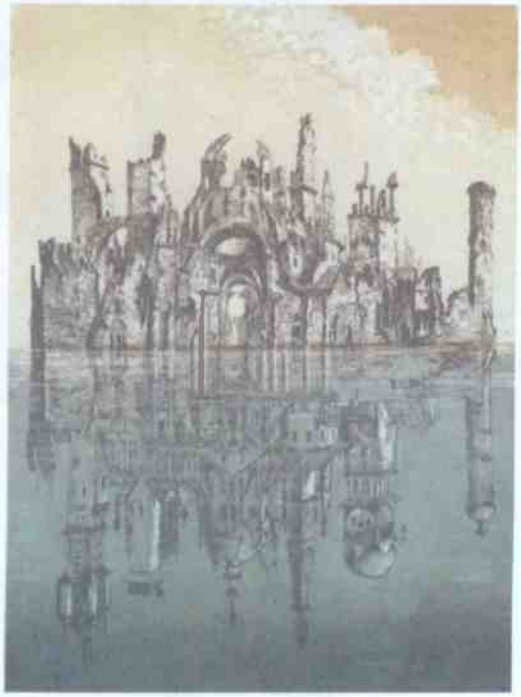

Čtyři zrcadla visela proti sobě v kulatém sále a byla si podobná jako hvězda hvězdě.
Ale jedno z těch čtyř zrcadel mělo podivuhodnou, ba divotvornou vlastnost. – Bylo to zrcadlo, které se opožďovalo... kupodivu! – Úsměv, vržený do jeho hladiny, vracel se teprve po chvilce. Někdy celá minuta uplynula, nežli jsi obdržel svůj pohyb zpět! – Byla to tvoje tvář, jež se na tebe dívala ze skla, ale byla to tvář o málo zpožděná. Tvář mladší o několik chvil.

Weiss, Jan,: Zrcadlo, které se opožďuje,
Český spisovatel, Praha 1964, str. 101,

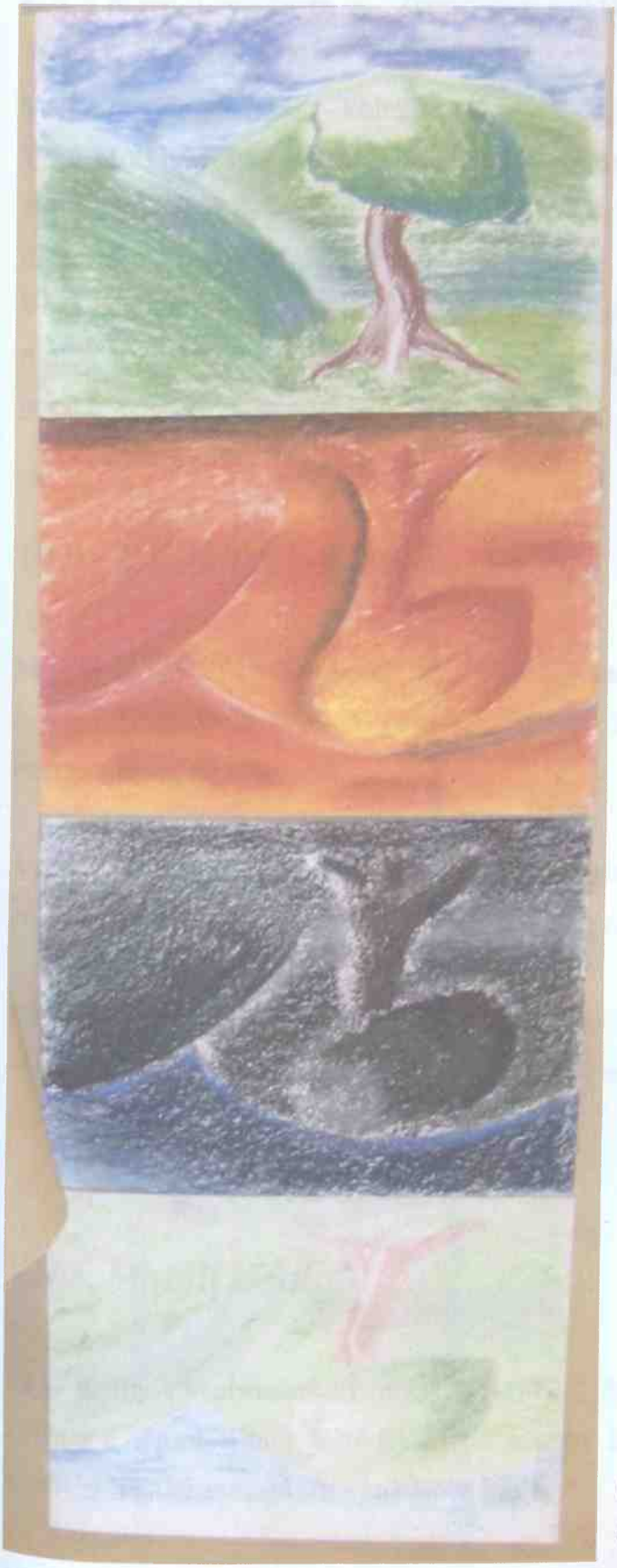

Práce žáka ZUŠ V Šáreckém údolí
6. - 7. roč. ZŠ

6.3.2 Námětová řada 2. „Zrcadlové hrátky přírody"

VN1 Kouzelná květina – koláž z barevných papírů
VN2 Motýlí křídla – suchý pastel, malba vodovými barvami
VN3 Jsme lidé dvou tváří aneb Dr. Jakyll a pan Hyde – dokreslování polovin fotografie, kresba dřívkem a tuší
VN4 „Co se zrcadlí v očích dětí, starců, mého věrného psa, útočící pumy..." - malba temperou – různě barevné skladby vyjadřující rozdílné povahy, nálady, pocity...

VN1 „Kouzelná květina"

M – Nejrůznější vyobrazení květin. Jejich různá květenství. Kompozice - úvodní hra s odstřižky barevných papírů a různě dlouhými špejlemi na pochopení kompozice apod.

VP – Pochopit a výtvarně znázornit principy osové symetrie, středové souměrnosti, různých druhů květenství. Kompozice tří až pěti květů.

VT – Koláže z barevných papírů, plakátů a časopisů. Vytvořit tři až pět květů dle vlastní fantazie, z nichž alespoň jeden má být na principu osové symetrie a jeden na principu středové souměrnosti.

VN2 „Motýlí křídla"

M – Knihy s vyobrazeními motýlů, Např.: „Obrazárna v hlavě 3.", kapitola 13. Zvířata 2 – motýli tady ještě žijí, nebo některé knihy o přírodě apod. Případně si zapůjčit nějaké exempláře z kabinetu biologie.

VP – Pokusit se odpovídajícím způsobem znázornit symetrii motýlích křídel.

VT – Z hedvábných papírů přeložených v polovině vystřihnout, či ještě lépe vytrhat, tvar motýlích křídel. Na jednu jejich polovinu namalovat hustými vodovými barvami libovolný vzor. Papír přeložit a barevný vzorek překlepat, obtisknout na druhou polovinu křídel.

Jednotlivé motýly v závěru nalepit na pruh papíru, případně na namalovanou louku.

Práce žáků 5. tříd, ZŠ Alžírská

VN3 „Jsme lidé dvou tváří (aneb Dr. Jakyll a pan Hyde)“

Klíčová slova: tvář, její dvě poloviny, zrcadlení, symetrie, asymetrie, stejnost a nestejnost, vlastnosti mých dvou tváří

M - Skutečné a zrcadlově převrácené xerokopie portrétních fotografií, a „portréty“ složené ze dvou „levých“ a ze dvou „pravých“ tváří. Pokusy s vlastní fotografií a zrcátkem a kladení otázek podněcujících v dětech přemýšlení o výtvarném problému:

Ostatní naši tvář vidí jinak, než se známe sami ze zrcadla. (Ukázka zvětšené xerokopie fotografie a jejího zrcadlového převrácení.)

Naše levá a naše pravá tvář tedy nejsou úplně stejné, liší se, nejsou si vzájemně zrcadlovým odrazem.

Jak bychom asi vypadali, kdyby obě naše tváře vypadaly jako naše levá, nebo naopak jako naše pravá tvář?

(Ukázka portrétu složeného ze dvou levých a portrétu ze dvou pravých polovin obličeje.)

Pokusy se zrcátkem na vlastní fotografii v legitimaci.

Případně krátké seznámení s příběhem doktora Jakylla a pana Hydea. - Jací dva rozdílní lidé se v naší tváři skrývají?

Otázky pro žáky:

Který z nich je sympatičtější, hodnější?

Kdo z nich doma víc odmlouvá?

Který z nich má raději jahodovou a který čokoládovou zmrzlinu?

Který se lépe učí?

Kterému z nich jde lépe matematika a kterému český jazyk?

Kterého více baví fotbal?

Který z nich krásněji zpívá?

Kdo z nich více zapomíná?

Kdo z nich je zasněnější, namyšlenější, kdo se nechá snáz vystrašit (...)?

VP - Naše levá a naše pravá tvář tedy nejsou úplně stejné, liší se, nejsou si vzájemně zrcadlovým odrazem. Jak bychom asi vypadali, kdyby obě naše tváře vypadaly jako naše levá, nebo naopak jako naše pravá tvář? Vytvoření portrétů těchto svých dvou tváří.

VT - Kopii fotografie v polovině obličeje rozstřihneme v půli a každou polovinu nalepíme na jeden z připravených papírů (nebo na čtvrtku) tak, aby (vedle nosu) zbyl na papíře prostor.
Do vzniklého prostoru zkusíme svou tvář zrcadlově dokreslit (dřívkem namočeným v tuši, případně uhlem či tužkou). Vzniknou tak dva vaše rozdílné portréty – portréty „obou vašich tváří".
Až je budete mít před sebou hotové, zkuste se zamyslet a napsat ke každé z nich stručnou charakteristiku, jaké vlastnosti, schopnosti či zájmy můžou tu kterou tvář charakterizovat. Společně pak zhodnotíme, kdo své dvě tváře nejlépe vystihl. (Děti mohou v zásadě vycházet z otázek, které padaly v rámci motivačního úvodu hodiny.)

O – Pomocí průsvitného papíru (a tužek či fixů) můžeme vyzkoušet, jak by naše dvě tváře vypadaly za nějakých, 40, 50, 60 či více let.

Kritéria hodnocení výsledku výtvarné činnosti:
řečena v zadání, společné hodnocení v závěru hodiny, jak kdo vystihl své dvě tváře (výtvarně i popisem), případně společné hledání přesnějšího vyjádření, viz. otázky uvedené v motivaci, hledání nejprotikladnějších dvojic (slovně, vizuálně)...

Práce žáků 5. tříd, ZŠ Alžírská

VN4 „Co se zrcadlí v očích dětí, starců, mého věrného psa, útočící pumy...“

M – Různobarevné plochy. Co v nás která z barev (červená, modrá, zelená, černá...) či barevných kombinací (černá s červenou, světle modrá s bílou...) vyvolává za pocit?

VP – Jak výtvarně vyjádřit povahu, náladu, pocit, vyzařující z pohledu malého dítěte/starce, mého věrného psa/útočící pumy... (rozdílná dvojice dle výběru žáka).

VT – Dvě malby temperou – oči (oko), dvě různě barevné skladby vyjadřující dvě rozdílné povahy, nálady, pocity...

6.3.3 Námětová řada 3. „Kouzelná zrcadla“

VN1 Střep ze zrcadla Sněhové královny aneb, co asi viděl Kay – barevná reprodukce dokreslovaná uhlem
VN2 Kouzelné studánky - společná prostorová instalace
VN3 Zrcadlo, zrcadlo, kdo je na světě nejkrásnější? - malba temperou
VN4 Átrej a Bastien – můj odraz hrdiny ve světě fantazie – modelování z hlíny, nebo kašírování
VN5 Zrcadlo Galadriel – lavírovaná kresba barevnými tušemi

VN1 „Střep ze zrcadla Sněhové královny aneb, co asi viděl Kay“

V – Příběh o sněhové královně a jejím rozbitém zrcadle, dobro x zlo, bílá x černá, barva x nebarevnost, veselost x smutek... uvědomování si rozdílů, způsobů znázorňování

M – Příběh o Sněhové královně. Pohledy přes různě zkreslující a různě zabarvené hranoly.

VP – Znázornění světa jak ho viděl Kay skrz střep ze zrcadla sněhové královny, jež mu dle příběhu spadl do oka. Pokřivení, změna barevnosti, tvarů apod. Kompozice dvou různých ploch. Kontrast barevného a nebarevného, ostrého a měkkého.

VT - Vystřihneme část barevné reprodukce krajiny, dle individuální volby dětí (např. ze starších kalendářů, časopisů apod.). Zbytek krajiny dokreslíme uhlem, či rudkou.

O – Plochu si rozdělíme na dvě nestejné části, jednu z nich vyplníme kresbou uhlem či rudkou, popřípadě tuší. Druhou naopak barevnou malbou temperou, remakolem či pastelem.

Práce žáků 7. tříd, ZCŠ Ostrovní

VN2 „Kouzelné studánky“

V a **M** – Kouzelné studánky v příbězích. Studánky s léčivou vodou. Případně návštěva takové léčivé studánky v dostupném místě.

VP – Jak vytvořit v prostředí školní učebny, školního dvora či zahrady, je-li k dispozici, několik různých studánek, na kterých by bylo na první pohled zřejmé, že voda v nich je něčím zvláštní, má neobvyklé vlastnosti?

VT – Společná instalace:
Ve vybraném prostředí společně s dětmi volně rozmístit lavóry, a na jejich dno zrcadla. Na zrcadla v lavórech následně nalít vodu.
Dvojice či trojice dětí pak jednotlivé studánky „očarují". Mohou k tomu požít různé barvy a vodu jimi obarvit do libovolné intenzity. V některých „studánkách" mohou být i předměty, květiny nebo jiné přírodniny apod.
V závěru vyzvat skupinky dětí aby svou i ostatní studánky pojmenovaly, vymyslely pro každou z nich vhodný, vystihující název. Návrhy pak společně se všemi dětmi probrat – navrhlo některý více skupin? Který se nám zdá nejpřesnější? Nejvýstižnější? Nejzajímavější?
Mluvit s dětmi i o dalších myšlenkách, které nás mohou k jednotlivým názvům napadnout. (Např. „Studánka poznání dobra a zla" – ale přitom je v ní vše zrcadlově obrácené – viz. třeba i Adam + Eva, Strom poznání dobrého a zlého - jak to tedy s tím dobrem a zlem je?...)
Seznámit děti i s instalační tvorbou některých umělců. Vzhledem k povaze instalace, kterou jsme provedli spolu s dětmi se nabízí zejména Zorka Ságlová a její Pokládání plen, či Chatrného Kruhová zrcadla.

VN3 "Zrcadlo, zrcadlo, kdo je na světe nejkrásnější?"

M – Nejen pohádka o Sněhurce. Pohledy do zanesených studánek – studánková víla, ale i jiné bytosti včetně zvířecích.

VP – Vytvořit Kouzelné zrcadlo, ve kterém se stanu někým jiným.

VT – Malba temperou na zrcadlo. Domalovat kolem odrazu vlastní tváře okolí (i vlasy pokrývku hlavy, některé detaily obličeje apod.) dle vlastní fantazie. Ve třídě tak vznikne řada kouzelných zrcadel, z nichž každé se nám bude snažit namluvit, že jsme někým jiným.

VN4 „Átrej a Bastien – můj odraz hrdiny ve světě fantazie“

M – Úryvek z knihy Michaela Endeho – Nekonečný příběh, část o Bráně kouzelného zrcadla, kde Átrej spatří Bastiena, svého čtenáře.

VP – Pokusit se znázornit hrdinu příběhu, do kterého mám možnost zasahovat, podobně jako Bastien, třeba ve chvíli, kdy mne má možnost spatřit v takovém kouzelném zrcadle. Nebo naopak znázornit čtenáře příběhu, jehož hrdinou jsem já? Jaký by měl být hrdina, s nímž bych se mohl ztotožnit, nebo jaký by mohl být čtenář, který by se mohl ztotožnit se mnou, jako hrdinou příběhu? Co máme společného? V čem se lišíme?

VT – Modelování figury, nebo tváře mého hrdiny, či čtenáře (případně obou) z hlíny.

O – Kašírování

VN5 „Zrcadlo Galadriel“

M – Úryvek z knihy Pán prstenů – Společenstvo prstenu:

Galadriel naplnila nádržku až po okraj vodou z potoka, dýchla na ni, a když se voda opět ustálila, promluvila: „To je Zrcadlo Galadriel. Přivedla jsem vás sem, abyste se do něj podívali jestli chcete.“

Vzduch byl velice klidný, dolina temná a elfí Paní vedle nich vysoká a bledá. „Po čem se máme dívat a co uvidíme?“ zeptal se Frodo s bázní.

„Mohu Zrcadlu přikázat, aby zjevilo mnohé věci,“ odpověděla, „a někomu mohu ukázat to, po čem touží. Ale Zrcadlo také ukazuje věci nežádané, a ty jsou často podivnější a užitečnější než věci, které si přejeme vidět. Co uvidíš, nechášli Zrcadlo konat svobodně, to ti nepovím. Ukazuje totiž věci, které byly, a věci,

které jsou, i věci, které teprve mohou být. Ale co vlastně vidí, to někdy nerozezná ani ten nejmoudřejší. Přeješ si nahlédnout?"

Tolkien, J. R. R. *Pán prstenů, Společenstvo prstenu.* Praha: Mladá fronta, 2001 ISBN 80-204-0925-4, str. 316

VP - Co bych v takovém Zrcadle mohl vidět já, v tomto světě? Něco, co bylo, co je, nebo co by teprve mohlo být? Přemýšlejte, zavřete oči, zkuste si to představit a potom se pokuste svoji představu zachytit. Toto zachycení nemusí být konkrétní, stačí i barevný výraz, barevné zachycení pocitu, který ve vás vaše představa probouzí. Pokuste se toto poselství Zrcadla interpretovat.

VT – Lavírovaná kresba barevnými tušemi, nebo vodovými barvami.

6.3.4 Námětová řada 4. „Iluze a skutečnost"

VN1 „Celej svět byl náhle v kapce" – suchý pastel
VN2 Nekonečnost opakování - slepotisk
VN3 Sami se v sobě zrcadlíme - Několik vizuálně dramatických etud na téma Zrcadlení
VN4 Zrcadla lichotící a zrcadla drzouni (a Zrcadlová bludiště) - Zrcadla zkreslující prostor a tvar
- 1) Návštěva zrcadlového bludiště a paláce smíchu
- 2) Výroba vlastní síně smíchu - prostorová instalace

VN1 „Celej svět byl náhle v kapce"

M – Obrazy malířů, případně fotografie instalací, na nichž je možné sledovat zkreslení ve vypouklých zrcadlech (Jan van Eyck – Podobizna manželů

Arnolfiniových, Hugo Demartini – Reliéf, Akce v přírodě... viz. obrázky u námětu „Svět úžasný jako kapka rosy")
Případně i přímá manifestace – kapky vody, lžíce...
Píseň Karla Plíhala – Kluziště

VP – Pokus o znázornění zkreslení tvarů a linií skutečného okolního světa ve vypouklém zrcadle – kapce vody.

VT – suchý pastel

VN2 Nekonečnost opakování - Slepotisk

M – kaleidoskop, dvě zrcátka nastavená k sobě v různých úhlech nekonečně opakující tvary z odstřižků a korálků položených pod nimi.

VP – Hledání možností, jak výtvarně znázornit princip zrcadlení v nekonečných plochách. Seznámení s novou technikou a vyzkoušení techniky slepotisku.

VT – Slepotisk:
Obrázek dle vlastního výběru, návrhu (list, písmeno, iniciála, abstrakce...), jednoduchý, takový aby se dal snadno vystřihnout (vyříznout) ze čtvrtky.

Vystřižený obrázek, vzorek, vložit po čtvrtku a přejížděním něčeho tvrdého vznikne na čtvrtce reliéf. Obrázek postupně otáčet zrcadlově do všech stran, alespoň čtyřikrát. Do některého z rohů nalepit použitou šablonu tak, aby zapadala do vzorku, nenarušila princip zrcadlené plochy.

Výtvarné potřeby: čtvrtky, nůžky (řezáček), tužka

VN3 „Sami se v sobě zrcadlíme"

V – Psychologie nám říká, že bezděčně napodobujeme gesta lidí, jež jsou nám sympatičtí, nebo jimž se chceme zalíbit. Tedy, že jejich pohyby a gesta zrcadlíme.

- Několik vizuálně dramatických etud na téma Zrcadlení, jejichž cílem je rozvíjení vizuálně smyslové citlivosti a vzájemné komunikace a kooperace mezi žáky.
- Učitel nejprve se žáky „hraje" jednotlivé na sebe navazující hry a teprve v závěru hodiny s nimi mluví nejen o principu zrcadlení ve vztazích, tak jak o nich píší psychologové, ale zejména o tom, jak jednotlivé herní etudy žáci prožívali. Která jim přišla nejsnazší, která naopak nejtěžší? Která je nejvíc vnitřně oslovila? Respektuje při tom i to, že ne každý se se svými vnitřními prožitky dokáže, nebo chce sdílet spolu s ostatními.

1. Učitel dělá pohyby, které žáci napodobují, (zásadně zrcadlově!). Pak učitele vystřídá postupně několik žáků (studentů).

2. Žáci se rozdělí do dvojic a vždy jeden napodobuje zrcadlově pohyby druhého. Vystřídají se ve vedení i „zrcadlení".

3. Dvojice se dohodnou, kdo z nich bude vést, a kdo „zrcadlit". Postupně předvedou ostatním kratičký výstup. Ti se snaží odhalit, kdo z předvádějící

dvojice pohyb „skutečně dělá“, a kdo ho „pouze zrcadlí“. Dvojice se snaží jim to co nejpřesnější souhrou co nejvíce ztížit.

4. Na závěr si žáci ve dvojicích secvičí krátké „Zrcadlové vystoupení“, kdy budou oba naráz dělat zrcadlově tytéž pohyby. Mohou napodobovat činnosti, které běžně před zrcadlem děláme - mýt si obličej, čistit zuby, česat si vlasy, holit se, zkoušet kabát... - mohou také mít nádobí, cvičit, hrát na kytaru a podobně.

Další náměty na HRY:

- **Kaleidoskop** - společné tvoření zrcadlových obrazců z vlastních těl, rukou, v prostoru, (hry se zrcátky, zmnožování odrazů při určitém natočení zrcadel k sobě apod.)

- **Komu jsem zrcadlem?** - Jeden z hráčů hádá, ostatní se dohodnou, koho z přítomných (včetně hádajícího) budou napodobovat, v gestech, pohybech, mimice..., nejprve bezprostředně v tom, co zrcadlený dělá právě v tuto chvíli, poté (variace hry) napodobují, jeho obvyklá gesta. (Poznatky psychologie říkají, že často zrcadlíme pohyby a postoje lidí, jež jsou nám nějakým způsobem sympatičtí, jejich gesta mnohdy napodobujeme i v jejich nepřítomnosti).

VN4 „Zrcadla lichotící a zrcadla drzouni“ (a Zrcadlová bludiště) - Zrcadla zkreslující prostor a tvar

Na realizaci námětu je potřeba dvou vyučovacích jednotek.
V první z nich proběhne základní motivace, tedy návštěva Petřínského zrcadlového bludiště, v druhé pak samotná realizace námětu ve vlastní výtvarné tvorbě dětí.

Druhou možností, je pak projektový den, v němž obě časti proběhnou najednou a umožní tak učiteli i dětem se svou prací přímo navázat na bezprostřední prožitek z paláce smíchu.

M - Návštěva zrcadlového bludiště a paláce smíchu (na Petříně) – jako výchozí motivace k samostatné výtvarné činnosti dětí v následující vyučovací jednotce.

M2 – Zrcadlové plochy odrážející zkreslený tvar, pokřivená zrcadla, lžíce, naběračky, čajové konvice....

VP – Společné hledání možností, jak podobnou síň smíchu vytvořit z žákům dostupných materiálů, které by jim ve výsledku poskytly možnost, sledovat sebe i okolí v nejrůznějších proměnách na různých odraz umožňujících površích.

VT – Společná instalace žáků
Výroba vlastní síně smíchu – za pomoci zrcadel a zrcátek, nádob (hrnců, čajníků, naběraček, lžic...) skel apod., které nějakým způsobem zkreslují zrcadlenou skutečnost.
Ideální by snad bylo sehnat několik desek lesklého plechu, který by mohl posloužit jako zkreslující zrcadlo, podle toho, jak by ho žáci různě prohýbali, vlnili... V případě použití podobného plechu je nutné zamezit možnému poranění žáků o ostré hrany plechu (přelepit okraje kobercovou páskou apod.).

6.3.5 Námětová řada 5: Zrcadlení písma

VN1 „Vzkaz ze země za zrcadlem" – tupování přes vystřižené šablony
VN2 „Moje jméno skryté v totemu" – práce s písmem, vystříhávání a následné dolepování a domalovávání
VN3 „Kaligrafická báseň", písmo jako zrcadlo kultury – malba štětcem a tuší

VN1 „Vzkaz ze země za zrcadlem"

Klíčová slova: zrcadlení, písmo, typografie, vzkaz, šablona, tupování

M - Kde se písmo zrcadlí?
Odrazy ve výkladních skříních, v oknech metra, v zrcadlech... Grafická díla V. Boudníka – Dopisy. Přiložení zrcadla ke knize. Úryvek z Alenky v zemi za zrcadlem.Ukázka z knihy Alenka v zemi za zrcadlem od L. Carolla:

Chvíli nad tím hloubala, až najednou jí blesklo hlavou: Ale ovšem, je to zrcadlová kniha! Když jí přidržím u zrcadla, slova zas půjdou správným směrem.

Alenka četla tuto báseň:

Tlachapoud

Je svačvečer. Lysperní jezeleni
se vírně vrtáčejí v mokřavě.
Vetchaří hadroušci jsou roztruchleni
a selvy syští tesknoskuhravě.

„Střez se, střez Tlachapouda, milý synu,
má tlamu zubatou a ostrý dráp.
Pták Zloškrv už se těší na hostinu,
vzteklitě číhá na tě Pentlochňap.“

Měč Šaršoun vytrh, pevně sevřel v dlani
a v lese stopoval ty chvostnatce,
pak pod strom Tumtum used v zadumání
a hotovil se k divé šarvátce.

A když tak zachmurděně odpočíval
tu z huňatého lesa Tlachapoud
tam vtrhl šumohvizdně jako příval
a s vrňoukáním chtěl ho napadnout.

Ráz naráz sekal, šmik! šmik! v stínu stromů
Šaršounem mával stále lítěji,
až hlavu uťal mu a potom domů
se harcoslavně vrátil s trofejí.

„Pojď na má prsa, však to byla túra
s tím Tlachapoudem, chlap jsi od kosti.
Oj nádhernajs, oj bašta. Hoja! hurá!“
a pochruchňával samou radostí.

Je svačvečer. Lysperní jezeleni
se vírně vrtáčejí v mokřavě.
Vetchaří hadroušci jsou roztruchleni a
a selvy syští tesknoskuhravě.

VP - Co byste vzkázali do země za zrcadlem? Jak by mohl vypadat vzkaz, který by někdo poslal ze země za zrcadlem vám?
Jak vytvořit vzkaz psaný zrcadlovým písmem?

Problematika zrcadlově převráceného písma – kontrola pomocí zrcadla.

VT - Vytvoření šablony jednotlivých písmen, vyříznout, vystříhat do čtvrtky. Tupování vzkazu barvou přes obrácenou stranu šablony – seznámení s novou technikou.

Výtvarné potřeby: čtvrtky, papíry (obyčejný, baličák, i hedvábný papír), nůžky, řezáček, temperová barva, štětec,

VN2 „Moje jméno skryté v totemu"

Klíčová slova: zrcadlení, písmo, totemy, ochranná božstva (O2 - loga),

M - Kde se písmo zrcadlí? Ukázky písma z minulé hodiny („vzkaz do země za zrcadlem").
Odrazy ve výkladních skříních, v oknech metra, v zrcadlech...
Přiložení zrcadla ke knize, k předepsanému jménu. Co připomíná?
Totemy, maskoty, lárové a penáti - ochranná božstva ve starém Římě, (Penáti – ochránci sýpek, Lárové – ochránci domů (sídlili pod prahem), ale i ochránci polí)

viz. obrázek, kde je uprostřed mezi těmito ochránci vyobrazen také Génius – duchovní dvojník, provázející člověka po celý jeho život.

VP - Dokážete své jméno (přezdívku) napsat k ose papíru? A pak jej osově přepsat? Tvorba vlastního totemu, maskota, ochránce, který nese jejich jméno

VT - Monotisk, přetisk, vystřižení písma, po nalepení na podkladovou čtvrtku jeho dotváření – uhly, rudky, pastely...

O1 - Vystřižení nejen odzrcadleného jména (přezdívky) ale i další podkladové vrstvy

O2 = O1 + VP - Pojmout vlastní odzrcadlené jméno jako logo

Klíčová slova: zrcadlení, písmo, totemy (O2 - loga)

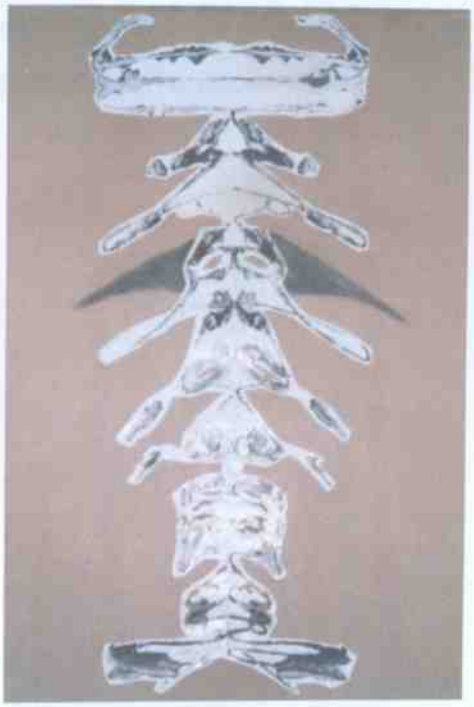

Práce žáků ZUŠ V Šáreckém údolí, 5. – 7. třída

VN3 „Kaligrafická báseň“

M – ukázky čínské a japonské kaligrafie, jednotlivých slov i celých vět. Četba několika vybraných básní japonských, čínských a korejských autorů.

HATTORI RANSECU
(japonské haiku)
Labutí píseň

V podzimním větru
list jeden dolů slétá
a za ním druhý...

List suchý z větve
se tiše snes a hladí
náhrobní kámen.

SARJÚ
(japonské haiku)
Smuteční vrba
podobu větru kreslí,
ač štětce nemá.

ŤIA TAO
(Čína)
Často se vídám s tichou nocí
cestou k lesnímu prameni
do trávy lehá stříbro rosy
na tmavém nebi hvězdná znamení

WANG WEJ
(Čína)
Nebe a země se v jedno sliły
podzimní liják se zčistajasna snes
Kde je má hora ptal ses dnes
Tam co mé srdce Nad mrakem bílým

KWON HO-MUN
(korejská poezie)
Měsíc se prodral mraky v modrém poli
a visí tiše v hrotech borovic.
A jasnou záři lije víc a víc
na vodné stříbro řeky do údolí.
A tamhle letí nad černými lesy
racek, jenž ztratil svoje hejno kdesi....

VP – Jak přepsat báseň, jež si žáci sami vyberou, do znaků, které by vystihovali její obsah, dojem z jejích veršů.

VT – malba štětcem a tuší

O – žáci mohou kaligraficky ztvárnit též libovolný citát, nebo vlastní poezii.

Práce žáků 8. tříd, ZŠ Alžírská

6.3.6 Námětová řada 6. „Návštěva v zemi za zrcadlem"

VN1 Humty Dumty – Skládání rozbitého Dumtyho z nalezených kousků a jejich následné dotváření – libovolné kombinované techniky – skupinová práce
VN2 „Vzkaz ze země za zrcadlem" – Psaní vzkazu štětcem a tuší na průhledný papír

VN1 Humty Dumty

M – Vstup do země za zrcadlem – může být symbolizován např. nataženým provázkem, rámem obrazu, nebo též dveřmi do třídy, do které děti pouštíme až po zazvonění na hodinu – úvodní naladění na příběh.
Vyprávění o Humtym Damtym – obřím vejci, které Alenka potkala v zemi za zrcadlem a které podle jedné anglické říkanky spadlo ze zdi a rozbilo se na tolik kousků, že ani všichni královi muži a všichni královi koně, ho nikdy nedali dohromady.

Humty Dumty sat on a wall,
Humty Dumty had a great fall;
All the king´s horses, and all the king´s men,
Couldn´t put Humpty together again.

Žáci jsou rozděleni do skupin, z nichž každá má najít jednotlivé kousky „svého„ Humtyho, (po třídě jsou poschovávané kousky vejce vystřiženého ze čtvrtky, každé vejce je vystřižené ze čtvrtky jiné barvy) a vejce složit dohromady a slepit. Následně jej dotvořit do podoby, kterou by podle nich mělo toto mluvící vejce mít.

VT – Skládání, lepení, domalovávání, koláž, otisky... - libovolné kombinace všech těchto technik.

VN2 „Vzkaz ze země za zrcadlem"

Klíčová slova: zrcadlení, písmo, typografie, vzkaz, skupinová práce

M – Navázání na minulou hodinu. Jsme stále v zemi za zrcadlem.
Zrcadlení písma - Přiložení zrcadla ke knize. Úryvek s Alenky v zemi za zrcadlem.
Báseň Jiřího Žáčka.
Co byste vzkázali ze země za zrcadlem?

VP – Jak vytvořit vzkaz psaný zrcadlovým písmem?
Problematika zrcadlově převráceného písma – kontrola pomocí zrcátka.

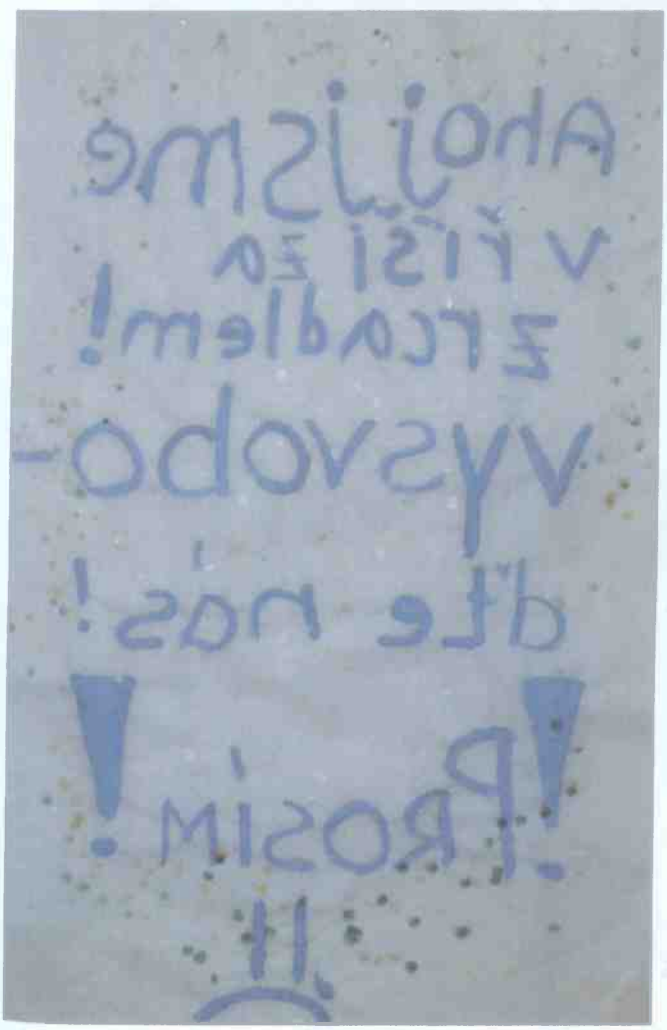

VT – Psaní vzkazu štětcem a tuší, či barvou na průsvitný papír, pauzák, a jeho následné nalepení na čtvrtku obrácenou stranou, tak, aby divák viděl písmo „naruby".

Báseň Jiřího Žáčka:
Píšu píšu od pondělka do pátku
píšu, píšu popletenou pohádku.
Jak jí píšu?
Přece pozpátku.
Můžeš si jí přečíst v zrcátku...

Skupinové práce žáků 7. tříd ZCŠ Ostrovní

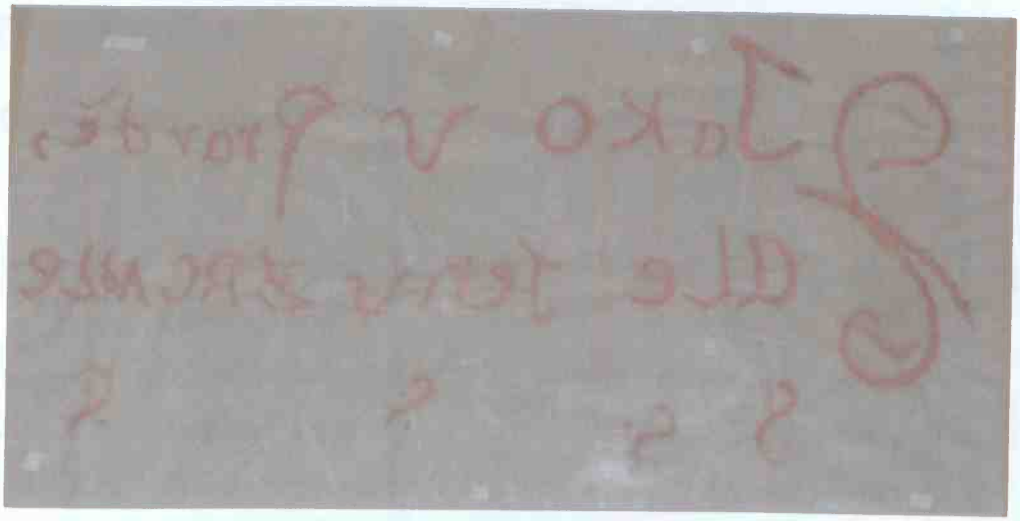

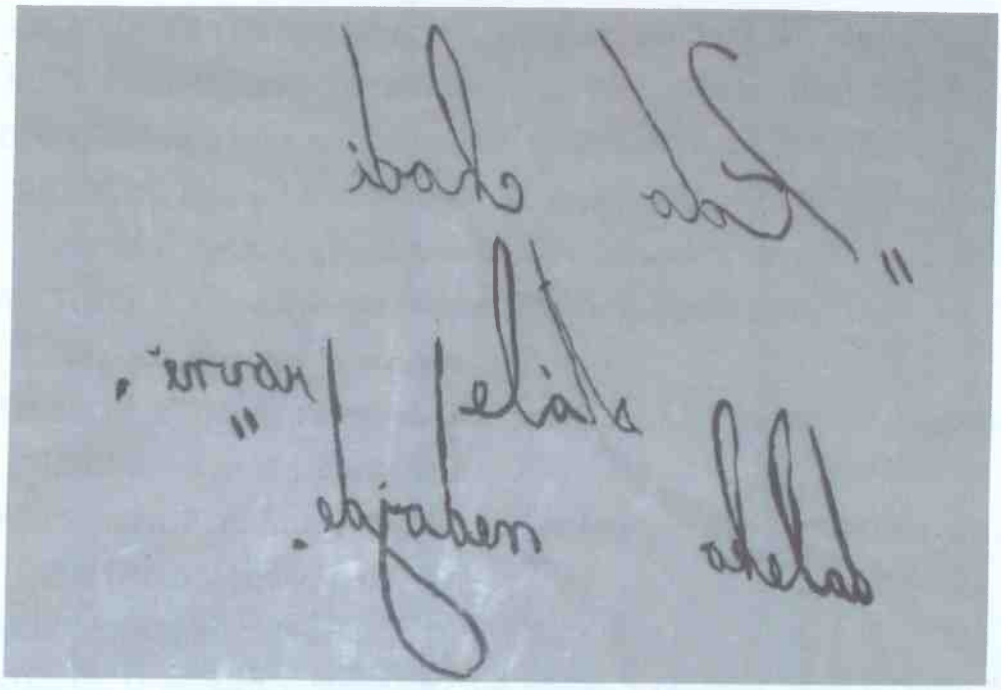

Skupinové práce žáků 7. tříd ZCŠ Ostrovní

LITERATURA:

Citovaná literatura:

Antologie japonských básníků haiku – *Mléčná dráha.* v překladu A. Bresky. Praha: Aurora, 1999

BIBLE. Ekumenická rada církví v ČSSR: 1989. *Př 27,19, 1Kor 13,12*

CARROLL, L. *Alenka v kraji divů a za zrcadlem.* Praha: Albatros, 1983

HERBERT, F. *Božský imperátor Duny.* Praha: Nakladatelství Svoboda, str. 171, 221

HERBERT, F. *Děti Duny.* Praha: Nakladatelství Svoboda, str. 166

KRÁL, O. *Kniha mlčení – Texty staré Číny.* Praha: Mladá fronta, 1994

O´DONOHUE, J. *Kniha keltské moudrosti.* Praha: Portál, 2000

PETŘÍČEK, M. *Znaky každodennosti čili krátké řeči o ničem.* Praha: Herrmann a synové, 1993. kapitola Zrcadlo čili o hlouposti, str. 38

PRATCHETT, T. *Čarodějky na cestách.* Praha: Talpress, 1996. ISBN 80-7197-006-9, str. 384, 388

PRATCHETT, T. *Dámy a Pánové.* Úžasná Zeměplocha. Praha: Talpress, 1992. ISBN 80-7197-103-0, str. 348

ROWLINGOVÁ, J. K. *Harry Potter a kámen mudrců.* Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00995-1, str. 199

SHAKESPEARE, W. *Hamlet.*

ŠINDELÁŘ, D. *Myšlení v obrazech aneb obrazy v myšlení.* Praha: Odeon, 1926 str. 117 – 118 a 118

TOLKIEN, J.R.R. *Příběhy z čarovné říše.* Praha: Mladá fronta, 1997, ISBN 80-204-0668-9

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů, Společenstvo prstenu.* Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0925-4, str. 316

WEISS, J. *Zrcadlo, které se opožďuje,* Praha: Český spisovatel, 1964. str. 101,

Použitá literatura:

ADAMEC, J., ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním II.* Praha: 1995.

Antologie japonských básníků haiku – *Mléčná dráha.* v překladu A. Bresky. Praha: Aurora, 1999.

BIBLE. Ekumenická rada církví v ČSSR: 1989. *Př 27,19,* 1Kor 13,12

BLÁHA, J., SLAVÍK, J. *Původce výtvarným umění V.* Praha: SPL, 1997

BRADBURY, R. *451 stupňů fahrenheita.*

CARROLL, L. *Alenka v kraji divů a za zrcadlem.* Praha: Albatros, 1983.

CIKÁNOVÁ, K. Kreslete s námi. Praha 1992.

CIKÁNOVÁ, K. Malujte si s námi. Praha 1993.

ECO,U. *O zrcadlech a jiné eseje.* Praha: Mladá Fronta, 2001.

ENDE, M. *Nekonečný příběh.* Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00957-9

HALL, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarného umění.* Praha: Mladá fronta, 1991.

HERBERT, F. *Božský imperátor Duny.* Praha: Nakladatelství Svoboda,

HERBERT, F. *Děti Duny.* Praha: Nakladatelství Svoboda,

CHALUPECKÝ, J. *Na hranicích umění.* Praha: 1990.

KRÁL, O. *Kniha mlčení – Texty staré Číny.* Praha: Mladá fronta, 1994.

KRÉN, M. *Knižní příbytky.* Praha – Bratislava: 2004.

KOLESÁROVÁ, Z. a kol. *Světové mytologie.* Praha: Orbis, 1973

LÉVI-STRAUSS, C. *Mýtus a význam.* Bratislava: Archa, 1993. ISBN 80-7115-052-5

MARTINČEK, M. *Chvála vody.* Martin: Osveta, 1982.

MELETINSKIJ, J. M. Poetika mýtu. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0804-9

MORRESSY, J. *Kedrigern a kouzelný pár.* Polaris,

MYSLIVEČEK, M. *Panoptikum symbolů, značek a znamení.* Praha: Horizont, 1992. ISBN 80-7012-065-7

O´DONOHUE, J. *Kniha keltské moudrosti.* Praha: Portál, 2000

PATOČKA, K. *Náš les.* Praha: Albatros, 1989.

PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti.* Praha: Albatros, 1986.

PETŘÍČEK, M. *Znaky každodennosti čili krátké řeči o ničem.* Praha: Herrmann a synové, 1993. Kapitola Zrcadlo čili o hlouposti

POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova I,* 1994.

PRATCHETT, T. *Dámy a Pánové, Úžasná Zeměplocha.* Praha: Talpress, 1992 ISBN 80-7197-103-0

PRATCHETT, T. *Čarodějky na cestách.* Praha: Talpress, ISBN 80-7197-006-9

PUHVEL, J. *Srovnávací mytologie.* Praha: 1997.

ROESELOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově.* Praha: 1995.

ROESELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově.* Praha: 1996.

ROESELOVÁ, V. *Řady a projekty ve výtvarné výchově.* Praha: 1997.

ROESELOVÁ,V. *Proudy ve výtvarné výchově.* Praha: Sarah, 1999.

ROWLINGOVÁ, J. K. *Harry Potter a kámen mudrců.* Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00995-1

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM pro ZV. Praha: VUP, 2005

SHAKESPEARE, W. *Hamlet.*

SCHULZ, K. *Blázen před zrcadlem a jiné prózy.* Praha: Odeon, 1966.

STEVENSON, R. L. *Podivuhodný případ dr. Jekylla a pana Hydea.*

ŠAMŠULA, P. *Obrazárna v hlavě 3. Výtvarná čítanka pro 6.roč. ZŠ.* Praha: 1997

ŠAMŠULA, P. *Obrazárna v hlavě 4. Výtvarná čítanka pro 7.roč. ZŠ.* Praha: 1999

ŠAMŠULA, P. *Obrazárna v hlavě 5. Výtvarná čítanka pro 8.roč. ZŠ.* Praha: SPL-Práce, 1999.

ŠAMŠULA, P., HIRCHOVÁ, J. *Průvodce výtvarným uměním IV.* Praha 1994

ŠINDELÁŘ, D. *Myšlení v obrazech aneb obrazy v myšlení.* Praha: Odeon, 1926

TOLKIEN, J.R.R. *Příběhy z čarovné říše.* Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0668-9

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů, Společenstvo prstenu.* Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0925-4

WEISS, J. *Zrcadlo, které se opožďuje,* Praha: Český spisovatel, 1964.

WILDE, O. *Obraz Doriana Graye.* Praha: Mladá fronta, 1964.

ZELAZNY, R. *Vládci stínů.* Praha: AG Kult, 1992. ISBN 80-901035-4-5

ZHOŘ,I. *Proměny soudobého výtvarného umění.* Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-2555-8

ZHOŘ,I. *Výtvarná výchova v projektech I. Pracovní sešit pro 6. a 7. ročník.* Havlíčkův Brod: 1995.

ZHOŘ,I. *Výtvarná výchova v projektech II. Pracovní sešit pro 8. a 9. ročník.* Havlíčkův Brod: 1995.

Internetové zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Zrcadlo

http://home.tiscali.cz/ca064436/clanky/atmosfera.htm

http://langweil.info/zrcadleni/index.html

http://pieter.webpark.cz/bestiar/bestiar_003.htm

http://tbsd-eq.wz.cz/emocnieq/zrcadleni.php

http://web.quick.cz/frantabilek/vybaveni/dalekohled/dalekohled.htm

http://www.galeriejaroslavkrbusek.cz/dermatini/index.htm

http://www.galeriemontanelli.com/czech/umelci_hd.php

http://www.portal.cz/scripts/detail.asp?id=2125

http://www.regenerace.net/Archiv/2003/07/poltikovic.htm

http://www.zaket.cz/8x4p_mista.php?akce=5

Časopisy:

NEJVĚTŠÍ MALÍŘI: - č. 51 Jan van Eyck
- č. 65 Caravaggio
- č. 66 Diego Velázquez
- č. 67 Georges de la Tour
- č. 99 Salvador Dalí

Praha: Inverze, 2000

Prospekty z výstav:

Matěj Krén - Pasáž

Vladimír Boudník

Univerzita Karlova v Praze
Katedra výtvarné výchovy

Pedagogická fakulta
Studijní rok: 2003/04

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro .. **Janku PROCHÁZKOVOU** ..

obor studia: výtvarná výchova – pedagogika pro II.st.ZS,G ..... typ studia: prezenční -kombinované

adresa:. Wuchterlova 12, Praha 6, 160 00 .....tel.: ..224 31 79 72 .....

V souladu s §11 Studijního a zkušebního řádu UK v Praze – Pedagogické fakulty zadávám Vám diplomovou práci na téma

Zrcadlení

Pokyny pro zpracování:

1) Vyhledejte a doložte zajímavým a tvořivým přístupem principy zrcadlení v první a druhé přírodě.
2) Dokumentujte slovem i obrazem téma zrcadlení v oblastech umění.
Současně dokumentujte téma rozborem obrazového materiálu a vlastní výtvarnou tvorbou.
3) Navrhněte možnosti rozvíjení tématu ve školní praxi včetně námětových map, výtvarných řad či projektu.
4) Ověřte téma v praxi, závěry a konkrétní výsledky předložte.

III. PŘÍLOHY

Příloha 1.: Anketa

V rámci sbírání materiálů a nápadů, jakými dalšími cestami by se moje diplomová práce mohla ubírat, jsem mezi své známé rozdala dotazník s několika málo otázkami týkajícími se zrcadel a zrcadlení.
Nejzajímavější odpovědi pak padaly zejména na dvě otázky, a to: „Co vás napadne, když se řekne zrcadlo?" a „Myslíte si, že zrcadlo odráží pravdivě, jací opravdu jste? Proč ano, proč ne."
Proto jsem se alespoň tyto odpovědi, spolu s pohlavím a věkem respondentů, rozhodla uvést v příloze své diplomové práce.

Odpovědi na otázku: Co vás napadne, když se řekne zrcadlo?

1. Zvláštního mě nic nenapadá - až na jeden příběh. Existuje prý pověra, že kdo se na Štědrý den o půlnoci podívá do zrcadla, uvidí svoji podobu, až bude starý. Žila byla jedna dívka, která tuto pověru znala - a měla strach vidět svou starou tvář. Měla strach takový, že se do zrcadla nedívala nejen o vánoční půlnoci, ale vůbec na Štědrý večer a nakonec pak vůbec, když byla tma. Vždycky, když šla za tmy kolem zrcadla, odvracela pohled, aby se do něj nahodou nekoukla. Tuhle svoji pověrčivost si však vyčítala (v jednoho Boha věřiti budeš!) a stále sbírala odvahu se podívat. A roky plynuly... Jednoho dne se podívala a opravdu viděla svoji podobu ve stáří - ale to už jí bylo 70 let.
Pozn: Od té doby, co jsem slyšela tuto pověru, jsem se potmě do zrcadla opravdu nepodívala. (žena, věk: 23)

2. Zrcadlo mysli, směje se do očí, když ti lže o kráse, jen co se otočíš...
(muž, věk: 18)

3. Napadnou mě 3 myšlenky. Zrcadlo snů. Zrcadlo v duši. A zrcadlo u nás v koupelně, do kterého se každé ráno podívám.
Speciálně k těm dvěma prvním myšlenkám:

Zrcadlo snů: Magický předmět, artefakt, ve kterém lze vidět sny toho, na koho pomyslíš. Nejen sny, které se mu zdávají, ale i jeho přání, tužby, cíle atd. Když se zrcadla dotkneš, můžeš vstoupit do "světa" za ním, být v tom snu, procházet jím, mluvit s tamějšími lidmi, bytostmi, jsi hmotná, ale zároveň jsi ve světě snů, představ, v místě, kde nemožné z tohoto světa se změní v možné, pohádkové bytosti ožívají, sny se zhmotňují. A když se chceš vrátit, musíš zase přijít k místu, odkud jsi vstoupila (vidíš tam v podstatě to zrcadlo z druhé strany, ale obraz v něm se neodráží a vidíš část pokoje). Taková má představa, kterou jsem si kdysi vymyslel.
Zrcadlo v duši: Pokaždé, když něco učiníš, nějak se rozhodneš, zachováš se nějak, projeví se odezva. Mám představu takovou, že v srdci každého z nás je zrcadlo. Pokaždé, když něco uděláme, odrazí se v něm obraz toho, co je náš vnitřní hlas, svědomí, duše. A když uděláme něco špatně nebo někomu ublížíme, projeví se to třeba záchvěvem obrazu v zrcadle, zrcadlo k nám promlouvá, volá, křičí, že je to špatně, že to nejsme my, že se nemáme nechat ovládnout negativními emocemi, změnami povahy aj. A někdy se i může stát, že zrcadlo může prasknout... (muž, věk: 22)

4. Obraz v zrcadle je obráceně - je to pravda a přece není
- zrcadlo umí dát pokřivený odraz
- sebereflexe
(muž, věk: 25)

5. Sklo, ve kterém je člověk vidět. Koupelna a česání. (žena, věk: 22)

6. Sklo, obraz (žena, věk: 24)

7. Odraz - obraz, vlastní obraz - pohled na sebe - sebereflexe - kdo je ten člověk, na kterého se dívám - jsem to já?! - jak vypadám, co jsem dokázal, o co se snažím, o co bych se měl snažit ...- sklo - zima, mráz - zimní třpyt - odlesky slunce - hra se světlem - jas a led - zimní královna - střep - pohádka -konec zvonec (žena, věk: 25)

8. Obraz, mlžení, vlnění, kopie, pýcha, zlo, diamant....spíš jsou to moje asociace (žena, věk: 31)

9. Odraz, obraz, pravda, lež, stříbro, rtuť - to jsou takové okamžité asociace se zrcadlem. (žena, věk: 38)

10. Zrcadlo v koupelně, v něm hlava, ženská. Rám zrcadla, tlustej, jinak nic moc. (žena, věk: 24)

11. Jednoduchý optický přístroj sloužící k tomu, abych náhodou nevyšel ven jak hejhula: se špínou v obličeji, stojícími vlasy, neoholený atd. (muž, věk: 21)

12. Absolutně klidná hladina jezera, obraz kruté skutečnosti. A nebo magické zrcadlo, co odráží sesílaná kouzla. (muž, věk: 22)

13. Zrcadlo nad umyvadlem, čištění zubů, čištění pleti, holení, já (muž, věk: 21)

14. Deska z jakéhosi materiálu (skla?) potažena slaboučkou vrstvičkou stříbra, která umožňuje to, že v zrcadle vidíme převrácený obraz svůj či jiných věcí/osob (žena, věk: 19)

15. Jezero, měsíc, Vltava u Tróji... (žena, věk: 20)

16. Napadá mě Petřínské bludiště, kde je dost zajímavých zrcadel. (muž, věk: 27)

17. Odraz, hladina řeky, zadeček kolouška, zpětné zrcadlo, zrcadlo vnější a vnitřní, (etymologicky má původ ve zraku?), slovensky zrkadlo, zrkadlo coby dveře do jiného světa, házet si zrcadlo navzájem=nacházet sebe sama pohledem na druhé, zrcadlo benátské. (žena, věk: 58)

18. Nejprve si představím zrcátko u mě na stole, je v růžovém ohraničení a připadá mi nádherně dívčí. Taky se mi při tomto slově vybaví jeden buddhistický

učitel, který říká, že důležité je zaměřit se na samotné zrcadlo a ne na obrázky v něm (přirovnáni k mysli a věcem, které se v mysli objevují) (žena, věk: 25)

19. Napadne mě "odraz". Zrcadlo vše odráží a vše se v něm zrcadlí a zobrazí. Ale nic z toho není reálné, je to pouze obraz skutečnosti. (žena, věk: 25)

Odpovědi na otázku: Myslíte si, že zrcadlo odráží pravdivě, jací opravdu jste? Proč ano, proč ne.

1. Jak se to vezme. Odráží stejně pravdivě jako fotka – záleží, jak si před něj stoupneme. Můžeme se udělat hezčí i ošklivější. Pokud jsme se neviděli na videu, nevíme vlastně jak vypadáme. Zrcadlo taky neodráží charisma - které je vlastně součásti vzhledu. O někom se řekne, že je krásný - a na fotce (v zrcadle) to vidět není - není tam to charisma. (žena, věk: 23)

2. Odráží jen jak vypadáme, což není to, co jsme. (muž, věk: 18)

3. Ano, u vzhledu si myslím, že ano. Dále oči hodně napovídají a hovoří o tom člověku. Ale žádné zrcadlo nemůže říci, jaký je ten člověk přesně uvnitř. (muž, věk: 22)

4. Neodráží, jsem tam obráceně. (muž, věk: 25)

5. Přibližně ano, ale je to odraz jen dvourozměrný a zrcadlově obrácený. Takže realita je přece jenom jiná. (žena, věk: 22)

6. Pokud se to vezme dle obrazu v zrcadle, tak se říká, že ten obraz není úplně přesný, asi zaleží na zrcadle, jinak povahově, určitě ne. (žena, věk: 24)

7. Podobu odráží pravdivě, samozřejmě jsou i taková, která více či méně zkreslují. Jinak si ale myslím, že jsme na svůj vzhled přísnější, než jak nás

vnímají přátelé, známí a okolí vůbec, vycházím z toho, že se mluví pouze o vzhledu, i když povaha dokáže z ošklivých lidí dělat dobré, a krásní se mohou ukázat jako ti nejhorší. (žena, věk: 25)

8. Samozřejmě, že neodráží jaká jsem uvnitř, ale z obličeje i celkového pohledu na osobu se dá poznat jaký je. Já to vidím hlavně u starých lidi, kteří mají dlouhý život s plno zážitky a prožitky za sebou. A každá vráska, podle toho jak se "kroutí", napomůže vidět jaký ten člověk je (spokojený, přemýšlivý, vzteklý, výbušný, dobrotivý, ustrašený, smutný...) A nejedná se jen o chvilkový prožitek, ale je prostě tím celý nasáklý. Je jedno, jestli jde vyšňořený do divadla, nebo se doma dívá v teplákách na fotbal, nebo jde se smetím k popelnicím... (žena, věk: 31)

9. Až na to, že stranově obráceně. Ale jinak bych řekla, že odráží věrně - takže když se přetvařujeme, tak odráží pravdivě tu naši přetvářku. Zrcadlo samo nic nemění ani nevytváří, to jen my na něj někdy něco svádíme. (žena, věk: 38)

10. Odráží obličej a ten do jisté míry prozrazuje, jací jsme. (žena, věk: 24)

11. Zrcadlo vrací jen obraz mého vzhledu, takže o mně říká jen tolik, co o mě říká můj vzhled, a ten neříká všechno. Navíc zrcadla nemám rád, takže vrací více zamračeného Felixe, než jakým je ve skutečnosti, snad.
Jenom ještě připomínám, že rovinné zrcadlo by mělo vracet TROJROZMĚRNÝ obraz, protože na objekty v dálce se ostříš okem normálně do součtu vzdáleností tebe a zrcadla a zrcadla a objektu. A polarizace a podobné efekty se také budou předávat a na ploše zrcadla jen minimálně měnit. A žádné zrcadlo, ani rovinné, nevrací obraz převrácený, ale PŘÍMÝ!!!! (muž, věk: 21)

12. Ale jo, odráží celkem pravdivě jaký jsem, co se týká vzhledu. Docela by se hodilo i takové zrcadlo, které by neodráželo obraz před zrcadlem, ale obraz jaký je, ten člověk co před ním stojí. (muž, věk: 22)

13. Myslím, že vzhledově odráží vcelku věrně, i když se před ním snažím vypadat

co nejlépe, abych si zvýšil sebevědomí. Taky si myslím, že vzhled do určité míry odráží i povahu, takže i tu zrcadlo trochu ukáže... ale asi ne moc... (muž, věk: 21)

14. Podobu ano, když nepočítám odchylky v barvách díky světlu. (žena, věk: 19)

15. Ne úplně, ale částečně ano. (žena, věk: 20)

16. Ano, jen zrcadlově převráceně. (muž, věk: 27)

17. Pravdivost může být jenom v nás, a ne v té stříbrné vrstvičce. Zrcadlo může určitě odrážet naprosto pravdivě faleš, pokud máme faleš v sobě. (žena, věk: 58)

18. Myslím, že odráží pravdivě, je to jen fyzika. Ale lidé to nepřijímají pravdivě, maji různé koncepty a návyky již před vnímáním, ty mění jejich prožívání skutečnosti. Pokud ale toto pomineme, to, co vidíme aktuálně v zrcadle, je obraz, který je složen z mnoha podmínek - světlo svítí z takového úhlu, teplota okolo nás je tolik a tolik stupňů apod. To, co vidíme v zrcadle, nemá trvalou podstatu, neustále se to mění. A tak to ale lidé vůbec neberou a očekávají, že ten obraz v zrcadle je trvalý celý den. (žena, věk: 25)

19. Určitě pravdivě odráží můj vnější vzhled. Mojí povahu asi neodráží, ta se pohledem nedá poznat. (žena, věk: 25)

Příloha 2.: Obsah CD

Výtvarné práce žáků:

a) práce žáků ZŠ Alžírská – Jsme lidé dvou tváří
- Mraky v deltě Amazonky
- Motýlí křídla
- Rozbouřená a klidná hladina
- Kaligrafická báseň

b) práce žáků ZUŠ V Šáreckém údolí – Vzkaz ze země za zrcadlem
- Moje jméno skryté v totemu
- Zrcadlo, které se opožďovalo
- Stromy na nábřeží

c) práce žáků ZCŠ Ostrovní – Jak to asi viděl Kay
- Vzkaz ze země za zrcadlem

Vlastní výtvarná tvorba:

A) Roschachovi testy

B) Hladiny – osová souměrnost

C) Ztracené odrazy

D) Zrcadla – Louže

E) Průhledy do jiných světů

F) Zrcadlení v architektuře

G) Obrazová dokumentace k projektu „Kaleidoskop“

F) Obrazová dokumentace k projektu „Symboly“

Ústřední knih.Pef UK

2592061465